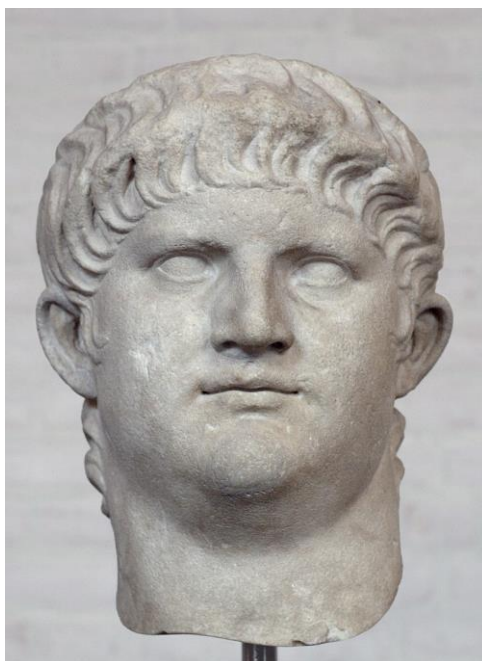

SVETONI TRANQVILII

VITA

NERONIS

Inhoudsopgave

I. Suetonius	5
II. Nero.....	6
VITA NERONIS	7
I De oorsprong der Aenobarbi.....	7
II De hoogmoed en onbetrouwbaarheid van de Domitii	11
III De beste Ahenobarbus.....	15
IV Lucius Domitius Ahenobarbus.....	17
V Nero's vader	19
VI Vroege voortekens.....	21
VII Het eerste openbare optreden	25
VIII Tot keizer uitgeroepen.....	27
IX Nero's eerste acties	29
X Gunstbejag.....	29
XI Spelen en vrijgevigheid	31
XII Nero en spelen (II).....	33
XIII Tiridates	37
XIV De consulaten	39
XV Staatkundig optreden	39
XVI Vernieuwingen en beperkingen	41
XVII De rechtspraak.....	43
XVIII Gebiedsuitbreiding	43
XIX Buitenlandse reizen	45
XX Het begin van een muziekcarrière	47
XXI Optreden	51
XXII Uitgedaagd door vleireijen.....	53
XXIII Nero als performer en concurrent	55

XXIV Spelen en prijzen	59
XXV Triomf en verheerlijking.....	61
XXVI Wangedrag	63
XXVII Steeds duidelijker decadent gedrag	65
XXVIII Seksuele uitpattingen.....	67
XXIX Zelfvernederig.....	69
XXX Extravagantie	71
XXXI Waanzinnige uitgaven.....	73
XXXII Beroid	77
XXXIII De moord op Britannicus	81
XXXIV Moord op moeder en tante	83
XXXV Nero, de moordenaar	89
XXXVI Nero raast ook buiten zijn familie.....	95
XXXVII Wreedheden tegen de senaat.....	97
XXXVIII De brand van Rome	99
XXXIX Toevalligheden en lijdzaamheid.....	101
XL Het begin van het einde	105
XLI Terug naar Rome	107
XLII Nero aan de rand	109
XLIII Waanideeën	111
XLIV De voorbereidingen	113
XLV Spotternijen	115
XLVI Voortekenen	115
XLVII Nero's naderend einde.....	119
XLVIII Een schuilplaats.....	121
XLIX Nero's dood.....	123
L Nero's begrafenis	127
LI Nero's uiterlijk.....	127
LII Nero's culturele kant	129
LIII Nero's atletische ambities	131
LIV Theaterovermoed	131

LV Eigenroem.....	133
LVI Bijgeloof.....	133
LVII Niet geheel ongeliefd	133

I. Suetonius

Van Suetonius zijn de geboorte- en sterfdata niet bekend. We weten dat hij kort na 70 AD geboren is. Wanneer hij overleden is, kan niet gezegd worden. Zijn ouders behoorden tot de stand van de equites en dit duidt erop dat zij niet onbemiddeld waren.

Suetonius komt in aanraking met invloedrijke personen zoals Plinius Minor. Deze contacten zorgen ervoor dat hij diverse studies doet. Onder keizer Traianus krijgt Suetonius toegang tot de openbare bibliotheek en tijdens het bewind van Hadrianus heeft hij de mogelijkheid om in de staatsarchieven te kijken. In 122 heeft hij het blijkbaar verbruid en moet hij zijn spullen pakken. Sindsdien is er geen informatie meer over Suetonius.

Van het werk van Suetonius is niet zoveel meer intact. Er heeft een werk bestaan, Pratum geheten, dat gezien moet worden als een soort encyclopedie. Verder heeft hij de Viris Illustribus geschreven, waarin hij, zoals de titel al aangeeft, het leven weergeeft van beroemde mannen: dichters, redenaars, geschiedschrijvers, filosofen, grammatici. Van dit omvangrijke werk is helaas erg weinig over.

Waar wij meer van kunnen lezen is het werk de Vitae Caesarum, dat met acht complete boeken volledig intact is. Deze acht boeken bevatten de biografieën van de twaalf 'keizers' van Julius Caesar tot en met Domitianus (100 BC – 96 AD). Het moge duidelijk zijn dat hij voor de beschrijvingen van de eerste keizers gebruik moest maken van (geschreven) bronnen, terwijl hij een tijdgenoot was van de latere keizers.

Het literaire genre biografie is als zoveel andere genres overgenomen van de Grieken. Door voorgangers is vaak een leven chronologisch beschreven, maar Suetonius wijkt met opzet van deze aanpak af en schrijft dat zijn biografie non per tempora maar per species is. Met deze keuze van beschrijven geeft hij dus geen lineaire verhaallijn, maar beschrijft hij vooral de virtutes en de vitia van de hoofdpersonen. Suetonius ontkomt er zo niet aan dat hij kritiek geeft op het morele vlak.

Tijdgenoten hebben zijn object en manier van schrijven wel eens verworpen; per slot van rekening heeft de beschrijving van de excentrieke keizers wel wat weg van onze hedendaagse roddelpers: Suetonius lijkt het heerlijk te vinden om te schrijven over alle excessen aan het keizerlijke hof, over de schandalen die er plaatsvinden. Dat maakt het dat Suetonius 'lekker' is om te lezen; een

vorm van literatuur die op een smeulige manier het leven beschrijft aan het toch behoorlijk complexe keizerlijke hof met al zijn intriges.

De *Vitae Caesarum* is in de twintigste eeuw voor Robert Graves de grote bron (van inspiratie en gegevens) geweest om de boeken *I Claudius* (1934) en *Claudius the God* (1935) te schrijven. Deze fantastische boeken zijn later gebruikt voor de gelijknamige tv-serie (1976) die nog altijd op dvd in de winkels te verkrijgen is.

II. Nero

De belangrijkste bronnen over Nero zijn Tacitus (*Annales*) en Suetonius. Bij andere schrijvers zoals Seneca en Martialis vinden we slechts verwijzingen naar Nero. Latere schrijvers, zoals de christelijke, moet men voorzichtig benaderen; al snel namelijk is Nero volledig gedemoniseerd. Enerzijds had Nero zich tot vijand van de ridderstand en senatorenstand uitgeroepen en had hij ook christenen vervolgd. Begrijpelijk dus dat van die partijen weinig goeds over Nero verteld werd.

Ook het meest uitgebreide werk over het leven van Nero en wel deze *vita* van Suetonius moet men niet als historisch volkomen waar en volledig beschouwen. Veel uit Nero's leven is weggelaten en Suetonius' werk is hoofdzakelijk een literair product. Opvallend is in ieder geval dat Nero's karakterkenmerken alleen verklaard worden door overerving van vaders kant. Suetonius vermeldt verder nooit een positieve drijfveer achter het handelen van Nero. Hij geeft Nero's goede eigenschappen eerst en dan wel bondig weer en daarna beschrijft hij uitgebreid diens zwarte kanten en handelen. Hij gaat zelfs zo ver dat hij zaken verkeerd voorstelt. Zo wordt Agrippina, Nero's moeder, alleen maar Nero's slachtoffer, terwijl Tacitus juist Agrippina als de bron van kwaad ziet. Tacitus vermeldt over de brand van Rome ook nog een andere versie dan dat Nero erachter zou zitten en Tacitus kan zeker niet als pro Nero gezien worden. Volgens moderne historici zou Nero een aantal moorden waarvan Suetonius hem beticht niet op zijn geweten hebben, zoals die op Poppaea, Crispinus, Britannicus en Burrus. Of zij echter gelijk hebben is ook niet zeker. Een ding is echter wel duidelijk: de *vita* van Nero van Suetonius is interessant.

VITA NERONIS

I De oorsprong der Aenobarbi

Ex gente Domitia duae familiae claruerunt¹, Calvinorum et Aenobarborum². Aenobarbi auctorem³ originis itemque cognominis habent L. Domitium, cui rure⁴ quondam revertenti⁵ iuvenes gemini⁶ augustiore⁷ forma ex occurso⁸ imperasse⁹ traduntur, nuntiaret senatui ac populo victoriam¹⁰, de qua incertum adhuc erat; atque in fidem maiestatis¹¹ adeo permulsisse¹² malas¹³, ut e nigro rutilum¹⁴ aeri que similem capillum¹⁵ redderent. Quod insigne¹⁶ mansit et in posteris¹⁷ eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Functi¹⁸ autem consulatibus

¹ clarescere 3 schitteren, voortreffelijk zijn

² *Ahenobarbus* is een cognomen met de betekenis: "die met de rood- of bronskleurige baard".

³ auctor stichter, stamvader

⁴ rure van het land

⁵ revertere *intr.* terugkeren

⁶ gemini tweeling; bedoeld zijn Castor en Pollux ofwel Kastor en Polydeukes (Oudgrieks: Κάστωρ και Πολυδευκής); dit zijn figuren uit de Griekse mythologie. Tezamen worden zij de Dioskouren (Διόσκουροι, Ionisch: Διόσκουροι - "zonen van Zeus") genoemd. Hun pendanten in de Romeinse mythologie zijn Castor en Pollux (Dioscuri).

⁷ augustus verheven

⁸ occurso 4 ontmoeting

⁹ imperare + *coni.* bevelen dat

¹⁰ *De slag bij het meer van Regillus is een veldslag die in 496 v.Chr. werd geleverd tussen de legers van de Romeinse Republiek en de Latijnen. In de zesde eeuw voor Christus was het grondgebied van Rome zodanig uitgebreid dat het de stadsgrenzen van enkele steden in Latium raakte. Dit tot groot ongenoegen van de inwoners van deze steden, die dan ook naar hun wapens grepen. De veldslag was cruciaal voor het voortbestaan van de jonge republiek. Onder aanvoering van de veldheer Aulus Postumius Albinus behaalden de Romeinen een klinkende overwinning, waarmee het fundament voor de Romeinse hegemonie over de volkeren van het huidige Midden-Italië was gelegd. Het verhaal ging dat de overwinning te danken was aan Castor en Pollux. Na de slag zijn zij gesignaleerd toen zij hun paarden lieten drinken bij de Bron van Juturna.*

¹¹ maiestas, -tatis verhevenheid, aanzien

¹² permulcere 2 strelen

¹³ mala kaak

¹⁴ rutilus rood

¹⁵ capillus haar

¹⁶ insigne *n.* teken

¹⁷ posterii nageslacht

¹⁸ fungi + *abl.* vervullen

HET LEVEN VAN NERO

I De oorsprong der Aenobarbi

Van de gens Domitia zijn twee families beroemd geworden, die van de Calvini en die van de Aenobarbi. De Aenobarbi hebben als stamvader van hun geslacht en ook van hun bijnaam Lucius Domitius; er word namelijk verteld dat hem, toen hij ooit van het land terugkeerde, twee jonge mannen van behoorlijk verheven gestalte tegemoet gekomen waren en bevolen hadden om de senaat en het volk de overwinning te berichten waarover nog onzekerheid was. Om hem vertrouwen te geven in hun aanzien zouden zij zijn wangen zo gestreeld hebben dat zij zijn haar in plaats van zwart rood maakten en op brons lieten lijken. Dit teken bleef ook bij zijn nakomelingen en een groot deel van hen heeft een rode baard gehad. Toen zij echter zeven consulaten vervuld

septem, triumpho censuraque¹ duplici et inter patricios² adlecti³ perseveraverunt⁴ omnes in eodem cognomine. Ac ne praenomina⁵ quidem ulla praeterquam Gnaei et Luci usurparunt⁶, eaque ipsa notabili⁷ varietate⁸, modo⁹ continuantes¹⁰ unum quodque per trinas personas¹¹, modo alternantes¹² per singulas. Nam primum secundumque ac tertium Ahenobarborum Lucios, sequentis¹³ rursus¹⁴ tres ex ordine¹⁵ Gnaeos accepimus, reliquos non nisi¹⁶ vicissim¹⁷ tum Lucios tum Gnaeos. Pluris¹⁸ e familia cognosci referre¹⁹ arbitrator²⁰, quo²¹ facilius appareat²² ita degenerasse²³ a suorum virtutibus Nero, ut tamen vitia²⁴ cuiusque quasi tradita et ingenita²⁵ rettulerit²⁶.

¹ censura taak van censor; iedere vijf jaar moest de bevolking door twee censoren geschat worden op vermogen en gedrag en daarna gereinigd worden (lustrum). Censoren waren in de regel gewezen consuls. Aanvankelijk moesten de beide censoren patriciërs zijn, maar in 339 v.Chr. werd het recht van plebejers op één censorplaats uitdrukkelijk vastgesteld.

² patricii de patriciërs; patricii heetten in Rome de leden van de hoogste, bevoorrechte bevolkingsklasse (cf. plebeii, plebs). In strikte zin werden oorspronkelijk de afstammelingen van patres (patricische senatoren) zo genoemd. Onzeker is daarbij of zij patricii waren als hoofden van gentes of als leiders van de aristocratische grondbezitters; anderen zien in hen de in centuriae gegroepeerde adellijke ruitery van de koning. Men werd patricius door geboorte, adoptie, het voor tien getuigen gesloten confarreatio-huwelijk of door verheffing van overheidswege; soms werden gehele gentes tot het patriciaat verheven.

³ allegere 3, -legi, -lectus uitkiezen voor opname in

⁴ perseverare volharden, blijven bij

⁵ praenomen voornaam

⁶ usurpare gebruiken

⁷ notabilis opvallend

⁸ varietas veranderlijkheid, afwisseling

⁹ modo ..., modo ... nu eens ..., dan weer

¹⁰ continuare voortzetten

¹¹ persona f. masker, persoon

¹² alternare afwisselen

¹³ sequi 3 volgen

¹⁴ rursus weer

¹⁵ ordo reeks, volgorde

¹⁶ non nisi slechts

¹⁷ vicissim om beurten

¹⁸ = plures acc.pl.

¹⁹ refert het is van belang

²⁰ arbitrari menen

²¹ quo + comparativus + coni. opdat daardoor des te

²² apparere 2 duidelijk zijn

²³ degenerare ab ontaarden van, zich onwaardig betonen

²⁴ vitium gebrek

²⁵ ingenitus aangeboren

²⁶ referre, rettuli, relatus terugbrengen, weergeven

hadden en een triomftocht gehouden hadden en twee censuren vervuld hadden en onder de patriciërs opgenomen waren, bleven ze toch allen bij diezelfde bijnaam. En ze hebben zelfs geen voornamen gebruikt behalve die van Gnaeus en Lucius en die hebben ze juist met opmerkelijke afwisseling gebruikt: zij gebruikten nu eens één naam telkens bij drie personen, dan weer afwisselend per persoon. Wij hebben namelijk vernomen dat de eerste en tweede en derde der Ahenobarbi Lucii waren en de volgende drie weer op de rij af Gnaei, en dat de de overigen slechts om beurten de ene keer Lucius en de andere keer Gnaeus heetten. Naar mijn mening is het van belang meer leden van deze familie te leren kennen; dan wordt het namelijk des te makkelijker duidelijk dat Nero zo is afgeweken van de kwaliteiten van de zijnen dat hij toch tekortkomingen van een ieder weer in zijn persoon aan het daglicht heeft gebracht, als waren ze aan hem overgeërfd en aangeboren.

II De hoogmoed en onbetrouwbaarheid van de Domitii

Ut igitur paulo altius repetam¹, atavus² eius Cn. Domitius³ in tribunatu⁴ pontificibus⁵ offensior⁶, quod alium quam se in patris sui locum cooptassent⁷, ius sacerdotum subrogandorum⁸ a collegiis⁹ ad populum transtulit, at in consulatu Allobrogibus¹⁰ Arvernisque¹¹ superatis elephanto per provinciam vectus est¹² turba¹³ militum quasi inter sollemnia¹⁴ triumphi prosequente¹⁵. In hunc dixit Licinius Crassus¹⁶ orator¹⁷ non esse mirandum, quod aeneam¹⁸ barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset. Huius filius¹⁹ praetor C. Caesarem abeuntem consulatu, quem adversus²⁰ auspicia²¹ legesque gessisse existimabatur, ad disquisitionem²² senatus vocavit; mox consul imperatorem ab

¹ repetere op halen, teruggaan

² atavus betovergrootvader

³ *Gnaeus Domitius Calvinus was een Romeins militair, senator en consul in 53 en 40 v.Chr.. Domitius Calvinus werd ondanks een verkiezingsschandaal (hij zou mensen hebben omgekocht) in 53 v.Chr. tot consul gekozen. Tijdens de Burgeroorlog tussen Pompeius en Caesar (49-45 v.Chr.) streed hij mee aan de zijde van Julius Caesar.*

⁴ tribunatus het tribunaat; jaarlijks werden er 10 tribunen gekozen, oorspronkelijk waren zij een soort advocaten voor het plebs, later werd het een aanzienlijk ambt waarop zelfs Augustus' macht gebaseerd was (tribunicia potestas).

⁵ pontifex priester

⁶ offensus beledigd, ontstemd

⁷ cooptare een nieuw lid erbij kiezen

⁸ subrogare ter vervanging kiezen

⁹ collegium ambtgenootschap, college

¹⁰ Allobroges Allobrogen - een volksstam in de bergen van Gallia Narbonensis, begrensd door de Isara (Isère), Rhodanus (Rhône), lacus Lemannus (meer van Genève) en Graiische Alpen, met de hoofdsteden Genava (Genève) en Vienna (Vienne). Zij voerden hardnekkig oorlog tegen de Romeinen en bleven, hoewel in 121 v. C. door Q. Fabius Maximus (vandaar Allobrogicus bijgenaamd) onderworpen, hun toch voortdurend vijandig gezind.

¹¹ Arverni De Arverni vormden een Gallische stam in de hedendaagse Auvergne in Midden-Frankrijk. De stam bloeide vooral in de derde en tweede eeuw v.C. met leiders als Bituitus en Lovernius, maar kende een heropbloei de eerste eeuw v.C. wanneer hun leider Vercingetorix een opstand tegen de bezetting door de Romeinen leidde.

¹² vehi 3 rijden

¹³ turba menigte

¹⁴ sollemne n. plechtig feest, gebruik

¹⁵ prosequi begeleiden

¹⁶ *Marcus Licinius Crassus Dives (114 of 115 v.Chr. - 8 of 9 juni 53 v.Chr.) was een belangrijk Romeins politicus dankzij zijn rijkdom. Hij vergaarde zijn rijkdom met slavenhandel, zilvermijnen en vastgoed.*

¹⁷ orator redenaar, politicus

¹⁸ aeneus bronzen

¹⁹ *Gnaeus Domitius Ahenobarbus was de zoon van Lucius Domitius Ahenobarbus (II) en Porcia Catonis. Hij gaf zich in 49 v.Chr. samen met zijn vader over aan Julius Caesar toen deze met zijn troepen de stad Corfinium was genaderd en was tevens aanwezig tijdens de slag bij Pharsalus in 48 v.Chr. Nadien werden zijn daden hem door Julius Caesar vergeven.*

²⁰ adversus + acc. tegen, in strijd met

²¹ auspicia n.pl. de auspiciën; voor het aanvaarden van een ambt moesten de auspiciën (vogelvluchten) geraadpleegd worden om te zien of je goddelijke goedkeuring kreeg.

²² disquisitio onderzoek

II De hoogmoed en onbetrouwbaarheid van de Domitii

Om dus een beetje verder in de geschiedenis terug te gaan, Nero's betovergrootvader Gnaeus Domitius was tijdens zijn tribunaat behoorlijk ontstemd jegens de pontifices, omdat zij iemand anders dan hem in de plaats van zijn vader als collega gekozen hadden en daarom heeft hij het recht om priesters ter vervanging te kiezen van de priestercolleges naar het volk overgeheveld; anderzijds is hij tijdens zijn consulaat na de zege op de Allobrogen en de Arverni op een olifant door zijn provincie gereden, terwijl een menigte soldaten hem begeleidde als temidden van de festiviteiten van een triomftocht. Met het oog op hem zei de orator Licinius Crassus, dat men zich daarover niet moest verbazen dat hij die een stalen gelaat, een loden hart had, een bronzen baard had. Domitius' zoon heeft als praetor Caius Caesar toen die afstand deed van het consulaat, waarvan men vond dat hij dat in strijd met de auspiciën en de wetten had bekleed, gedagvaard voor een onderzoek van de

exercitibus Gallicis retrahere temptavit successorque ei per factionem¹ nominatus principio civilis belli ad Corfinium² captus est. Unde³ dimissus⁴ Massiliensis⁵ obsidione laborantis⁶ cum adventu suo confirmasset, repente destituit⁷ acieque demum Pharsalica⁸ occubuit⁹; vir neque satis constans et ingenio truci¹⁰ in desperatione rerum mortem timore appetitam¹¹ ita expavit¹², ut haustum venenum paenitentia¹³ evomuerit¹⁴ medicumque manumiserit¹⁵, quod sibi prudens ac sciens minus noxium¹⁶ temperasset¹⁷. Consultante autem Cn. Pompeio de mediis ac neutram partem sequentibus solus censuit hostium numero habendos¹⁸.

¹ factio partij

² De belegering van de Romeinse stad Corfinium, was de eerste militaire confrontatie in de burgeroorlog tussen Julius Caesar en de optimates, de politiek conservatieve fractie van de Romeinse Senaat, die gesteund werden door Pompeius en zijn legioenen. In januari 49 v.Chr. was Julius Caesar met het 13e legioen Gemina met de bekende woorden: "Alea iacta est" (de teerling is geworpen) de Rubicon, de grensrivier tussen Gallia Cisalpina en het door de senaat bestuurde Italische thuisland, overgestoken. Met deze daad van agressie was de burgeroorlog een feit. Nadat Caesar Ariminum (Rimini) zonder geweld had ingenomen schaalden alle Noord-Italische steden zich aan Caesars zijde. Toen Pompeius dit hoorde, verliet hij de hoofdstad Rome en trok hij naar Capua in het zuiden. Hij beval Domitius Ahenobarbus tegen Caesar op te trekken voordat deze Rome zou bereiken, maar Domitius weigerde en bleef in Corfinium. Caesar trok op naar Corfinium, waar hij op 14 februari in het jaar 49 v.C. aankwam. Caesars vooruitgeschoven troepen raakten bij de Aternus slaags met vijf cohorten van Domitius die bezig waren de brug over de rivier af te breken. Caesars troepen verjoegen de cohorten, die zich terugtrokken in de stad, waarna Caesar de brug over trok en voor de stadsmuren zijn kamp opsloeg. Versterkingen werden aangelegd in afwachting van de komst van voorraden en nieuwe troepen. Binnen drie dagen arriveerde de hoofdmacht van het 8e legioen, 22 cohorten nieuwe soldaten uit Gallië en 300 man cavalerie uit Noricum. Na een belegering van zeven dagen gaf de stad zich op 21 februari over.

³ unde *rel.aansl* en vandaar

⁴ dimittere 3 wegsturen, vrijlaten

⁵ Massiliensis inwoner van Massilia (Marseille)

⁶ laborare gebukt gaan onder

⁷ destituere 3 in de steek laten

⁸ De Slag bij Pharsalus was een op 9 augustus 48 v.Chr. plaatsgrijpende en van groot historisch belang zijnde veldslag waarbij twee Romeinse legers in een burgeroorlog tegenover elkaar stonden in Pharsalus, in Thessalië, Noord-Griekenland. Het leger van de populares, onder leiding van Gaius Julius Caesar versloeg daarbij het optimatenleger van Pompeius.

⁹ occumbere 3 sneuvelen

¹⁰ trux grimmig, woest

¹¹ appetere mortem zelfmoord plegen

¹² expavescere 3 zeer bang worden voor

¹³ paenitentia spijt

¹⁴ evomere 3 uitkotsen

¹⁵ manumittere (een slaaf) vrij laten

¹⁶ noxius schadelijk (venenum)

¹⁷ temperare mengen

¹⁸ habere numero + *gen.* beschouwen als

senaat; daarna heeft hij als consul geprobeerd de imperator terug te halen van zijn Gallische legers en is hij als opvolger voor hem door de partij benoemd in het begin van de burgeroorlog, maar bij Corfinium gevangen genomen. Toen hij vandaar was vrijgelaten en door zijn komst de inwoners van Marseille moed had gegeven, toen die gebukt gingen onder een beleg, heeft hij ze plotseling in de steek gelaten en uiteindelijk is hij in de slag van Pharsalus gesneuveld. Hij was geen voldoende standvastig man en had wel een woest karakter, want toen hij in wanhoop verkeerde door de situatie, wilde hij wel uit angst voor die situatie zelfmoord plegen, maar werd hij zo bang dat hij gif heeft verzwolgen, maar dat uit berouw heeft uitgekotst en zijn arts de vrijheid heeft gegeven, omdat die voorzichtig en deskundig als hij was voor hem een minder schadelijk mengsel had gemaakt. Toen Gnaeus Pompeius over de mensen in het midden en die geen kant volgden aan het overleggen was, heeft hij als enige gemeend dat die neutralen onder de vijanden gerekend moesten worden.

III De beste Ahenobarbus

Reliquit filium omnibus gentis suae procul¹ dubio praeferendum². Is inter conscios³ Caesarianae necis quamquam⁴ insons⁵ damnatus lege Pedia⁶, cum ad Cassium Brutumque se propinqua⁷ sibi cognatione⁸ iunctos contulisset⁹, post utriusque interitum¹⁰ classem olim commissam¹¹ retinuit, auxit etiam, nec nisi partibus ubique¹² profligatis¹³ M. Antonio sponte et ingentis meriti¹⁴ loco¹⁵ tradidit. Solusque omnium ex iis, qui pari lege damnati erant, restitutus¹⁶ in patriam amplissimos¹⁷ honores¹⁸ percucurrit¹⁹, ac subinde²⁰ redintegrata²¹ dissensione civili, eidem Antonio legatus, delatam sibi summam²² imperii ab iis, quos²³ Cleopatrae pudebat, neque suscipere neque recusare fidenter propter subitam validudinem²⁴ ausus²⁵, transiit²⁶ ad Augustum et in diebus paucis obiit²⁷, nonnulla²⁸ et ipse infamia aspersus²⁹. Nam Antonius eum desiderio³⁰ amicae Serviliae Naidis transfugisse iactavit³¹.

¹ procul + <i>abl.</i>	ver van
² praeferre + <i>dat.</i>	verkiezen boven
³ conscius + <i>gen.</i>	medeplichtige
⁴ quamquam + <i>adi./part.</i>	ondanks, hoewel
⁵ insons	onschuldig
⁶ <i>De Lex Pedia is een wettelijke bepaling die is aangenomen door de Senaat van het oude Rome om de moordenaars van Gaius Julius Caesar te straffen. Het is daarom technisch gezien een senatus consultum, geen lex comitialis.</i>	
⁷ propinquus	naaste
⁸ cognatio	verwantschap
⁹ conferre se ad	zich begeven naar
¹⁰ interitus 4	dood
¹¹ committere 3	samenbrengen, toevertrouwen
¹² ubique	overal
¹³ profligare	verslaan, verpletteren
¹⁴ meritum	verdienste
¹⁵ <i>gen.</i> + loco	op de plaats van, als
¹⁶ restituere 3	terugbrengen, teruggeven
¹⁷ amplus	aanzienlijk
¹⁸ honor	eer, ereambt
¹⁹ percurrere 3	doorlopen
²⁰ subinde	onmiddellijk daarna, telkens weer
²¹ redintegrare	hernieuwen
²² summa imperii	oppergezag
²³ me pudet + <i>gen.</i>	zich schamen voor
²⁴ valetudo	gezondheid, ziekte
²⁵ audere	durven; <i>semideponens</i> : ausus sum – ik heb gedurfd; ausus – gedurfd hebbend, durvend
²⁶ 31 v.Chr.	
²⁷ obire	sterven
²⁸ nonnullus	enige
²⁹ aspergere 3	besprenkelen
³⁰ desiderium	verlangen, gemis
³¹ iactare	algemeen bekend maken

III De beste Ahenobarbus

Hij heeft een zoon achtergelaten die ongetwijfeld verkieslijker was dan allen van zijn gens. Die is onder de medeplichtigen van de moord op Caesar, ondanks het feit dat hij onschuldig was, volgens de lex Pedia veroordeeld, omdat hij zich bij Cassius en Brutus had gevoegd die door naaste verwantschap met hem verbonden waren, maar na de dood van ieder van beiden heeft hij de vloot die hem ooit toevertrouwd was, vastgehouden, ja zelfs uitgebreid en pas toen de optimatenpartij overal vernietigend verslagen was, heeft hij die uit eigen beweging en als enorme verdienste aan Marcus Antonius overhandigd. Hij heeft als enige van allen van hen die door dezelfde wet veroordeeld waren, toen hij naar het vaderland teruggebracht was, de aanzienlijkste ereambten doorlopen en hij was onmiddellijk, nadat weer een burgeroorlog ontstaan was, officier van diezelfde Antonius en toen hem het oppercommando overhandigd was door die lieden die zich voor Cleopatra schaamden, heeft hij het noch met vertrouwen durven accepteren noch weigeren omdat hij plotseling ziek was en daarom is hij naar Augustus overgelopen en in een paar dagen gestorven¹ zonder dat hij ook zelf door enige smaad bespat was. Want Antonius verkondigde dat hij uit verlangen naar zijn vriendin Servilia Nais was overgelopen.

¹ 31 v. Chr.

IV Lucius Domitius Ahenobarbus

Ex hoc Domitius¹ nascitur, quem emptorem² familiae pecuniaeque in testamento Augusti fuisse mox vulgo notatum est, non minus aurigandi³ arte⁴ in adolescentia clarus quam deinde ornamentis triumphalibus ex Germanico bello. Verum arrogans, profusus⁵, immitis⁶ censorem L. Plancum⁷ via sibi decedere aedilis⁸ coegit; praeturae consulatusque honore equites Romanos matronasque ad agendum mimum⁹ produxit in scaenam¹⁰. Venationes¹¹ et in Circo et in omnibus urbis regionibus dedit munus¹² etiam gladiatorium, sed tanta saevitia, ut necesse fuerit Augusto clam frustra¹³ monitum edicto coercere¹⁴.

¹ *Lucius Domitius Ahenobarbus was, voor zover bekend, de enige zoon van Gnaeus Domitius Ahenobarbus. Hij wist verder door te stoten in het Germaanse gebied dan al zijn voorgangers en bereikte uiteindelijk zelfs de Elbe. Na deze militaire prestaties verkreeg L. Domitius Ahenobarbus het bevel over de Romeinse troepen gelegerd in Germania. Tijdens zijn aanwezigheid in het noorden liet hij een strategisch lange brug (pontes longi) aanleggen tussen de Rijn en de Eems. Voor zijn kundigheid en militaire successen werd L. Domitius Ahenobarbus door Augustus beloond met de insignia triumphalia. Lucius Domitius Ahenobarbus stierf zelf in 25 n.Chr. Hij liet drie kinderen achter: Gnaeus Domitius Ahenobarbus, Domitia Lepida maior en Domitia Lepida minor.*

² emptor koper; je maakte in je testament degene bekend aan wie je je have symbolisch verkocht; deze gaf aan de anderen de juiste vergoeding; vgl. de executeur testamentair

³ aurigare de wagen mennen, als wagenmenner bij de spelen optreden

⁴ ars vaardigheid

⁵ profusus onmatig, extravagant

⁶ immitis hard

⁷ *Lucius Munatius Plancus (Tibur, geboren tussen 90 v.Chr. en 85 v.Chr. - Gaeta, ca. 15 v.Chr.) was een Romeins militair en politicus en lid van de aanzienlijkste familie der Romeinse gens Munatia. Zijn cognomen Plancus verwijst naar platvoeten. In 22 v. Chr. was hij censor.*

⁸ aedilis aediel; laagste trap (handhaver van de openbare orde en het regelen van de graanvoorziening) in de cursus honorum tegenover de censuur als de hoogste tree

⁹ mimum agere 3 een klucht opvoeren

¹⁰ scaena het toneel, podium

¹¹ venatio jacht(partij)

¹² munus gladiatorium gladiatorenspelen

¹³ frustra tevergeefs

¹⁴ coercere 2 bedwingen

IV Lucius Domitius Ahenobarbus

Door hem is de Domitius verwekt van wie later algemeen bekend is dat hij als de executeur testamentair van de slaven en het vermogen in het testament van Augustus heeft gestaan; hij was in zijn jonge jaren niet minder beroemd om zijn mennerkunst dan later door de onderscheidingstekens van triomfator op grond van de oorlog in Germanië. Maar hij was aanmatigend, onmatig en hard: als aediel dwong hij Lucius Plancus als censor voor hem van de weg te gaan; toen hij het ereambt van praetor en consul bekleedde, liet hij Romeinse ridders en matrones het toneel betreden om een klucht op te voeren. Hij organiseerde zowel jachten in het Circus Maximus als ook in alle districten van Rome, en zelfs organiseerde hij gladiatorenspelen, die echter zo wreed waren dat Augustus hem nadat hij tevergeefs gewaarschuwd was, met een edict heeft moeten bedwingen.

V Nero's vader

Ex Antonia¹ maiore patrem Neronis procreavit² omni parte vitae detestabilem³, siquidem⁴ comes ad Orientem C. Caesaris iuvenis, occiso liberto suo, quod potare⁵ quantum iubebatur recusaret, dimissus e cohorte amicorum nihilo modestius⁶ vixit; sed et in viae Appiae⁷ vico⁸ repente puerum citatis⁹ iumentis¹⁰ haud ignarus obtrivit¹¹ et Romae medio Foro cuidam equiti Romano liberius iurganti¹² oculum eruit¹³; perfidiae vero tantae, ut non modo argentarios¹⁴ pretiis rerum coemptarum¹⁵, sed et in praetura mercede¹⁶ palmarum¹⁷ aurigarios¹⁸ fraudaverit¹⁹, notatus ob haec et sororis ioco, querentibus²⁰ dominis factionum repraesentanda²¹ praemia in posterum²² sanxit²³. Maiestatis²⁴ quoque et adulteriorum incestique¹ cum sorore Lepida sub

¹ Antonia Maior (geboren augustus/september 39 v.Chr.), ook wel Antonia de Oudere genoemd, was een dochter van Marcus Antonius en Octavia Thurina minor en nicht van Caesar Augustus. Zij werd geboren in Athene en na 36 v.Chr. verhuisde ze samen met haar moeder, (half-)broers en (-)zussen naar Rome. Daar werd zij door haar moeder, haar oom en haar tante Livia Drusilla opgevoed. Volgens Cassius Dio stond haar oom langs moederskant (de latere princeps Augustus) haar en haar jongere zus Antonia minor toe om het landgoed van hun vader te Rome als bron van inkomsten te gebruiken, nadat haar vader zelfmoord had gepleegd. Er is maar weinig over haar bekend, hoewel men hoge achting had, zowel voor haar als haar zus Antonia minor, moeder van Germanicus en de toekomstige princeps Claudius, die werd geprezen voor haar schoonheid en deugd. Rond 26/25 v.Chr. trouwde Antonia met Lucius Domitius Ahenobarbus. Uit dit huwelijk werden Domitia Lepida maior, Gnaeus Domitius Ahenobarbus en Domitia Lepida minor geboren. Antonia stierf eerder dan haar echtgenoot op vijftigjarige leeftijd.

² procreare verwekken

³ detestabilis afkeurenswaardig

⁴ siquidem als tenminste, aangezien

⁵ potare drinken

⁶ modestus bescheiden

⁷ via Appia de Via Appia (De weg van Appius) is, samen met de Via Latina (de weg naar Latium), Via Flaminia (de weg van Flaminius) en de Via Salaria (de zoutweg), een van de belangrijkste oude Romeinse wegen. De weg liep van de hoofdstad Roma tot aan Brundisium (het huidige Brindisi) aan de zuidoostkust van het Italiaanse schiereiland. Het oorspronkelijke traject is weliswaar op een goede Italiaanse wegenkaart nog enigzins te volgen, maar op slechts enkele plekken is de originele weg bewaard gebleven.

⁸ vicus dorp

⁹ citare de sporen geven

¹⁰ iumentum jukdier

¹¹ obterere 3, -trivi, -tritus vertrappen

¹² iurgare ruzie maken; uitschelden

¹³ eruere 3 uitrukken

¹⁴ argentarius bankier, geldwisselaar

¹⁵ coemere 3, -emi, -emptus opkopen

¹⁶ merces, mercedis loon

¹⁷ palma overwinning(spalm)

¹⁸ aurigarius wagenmenner

¹⁹ fraudare + acc. + abl. iemand beroven van

²⁰ queri 3, questus klagen

²¹ repraesentare onmiddellijk betalen

²² in posterum voortaan

²³ sancire vaststellen, verordenen

²⁴ maiestas, -tatis maiesteitsschennis

V Nero's vader

Bij Antonia Maior verwekte hij de vader van Nero, die in ieder opzicht van zijn leven verachtelijk was; hij is namelijk als metgezel van Gaius Caesar als jongeman weggestuurd uit het cohort van diens vrienden, toen hij een vrijgelatene had gedood, omdat die weigerde zoveel te drinken als hem bevolen werd, en hij leefde daarna toch niet gematigder; maar hij heeft ook in een dorp aan de Via Appia niet zonder het te weten plotseling een jongetje na zijn jukdieren aangespoord te hebben laten vertrappen en in Rome heeft hij midden op het Forum Romanum, toen een zekere Romeinse ridder hem nogal vrijpostig uitschold, hem een oog uitgerukt; maar hij was zo onbetrouwbaar dat hij niet alleen bankiers heeft beroofd van de opbrengsten van gekochte goederen, maar ook tijdens zijn praetuur wagenmenners heeft beroofd van de winst van hun zeges. Toen hij hierom kritiek had geogst en door zijn zuster bespot werd en de managers van de troepen hierover klaagden, heeft hij het voor de toekomst laten vastleggen de prijzen onmiddellijk te laten uitbetalen. Rond de tijd dat Tiberius stierf, is hij ook wegens maiesteitsschennis aangeklaagd en wegens overspel en incest met zijn zuster Lepida, maar door de

¹ incestum

ontucht

excessu¹ Tiberi² reus³, mutatione temporum evasit decessitque⁴ Pyrgis⁵ morbo aquae intercutis⁶, sublato⁷ filio Nerone ex Agrippina Germanico genita⁸.

VI Vroege voortekens

Nero natus est Anti⁹ post VIII. mensem quam Tiberius excessit, XVIII. Kal. Ian.¹⁰ tantum quod¹¹ exoriente¹² sole, paene ut¹³ radiis¹⁴ prius quam terra contingeretur¹⁵. De genitura¹⁶ eius statim multa et formidulosa¹⁷ multis coniectantibus¹⁸ praesagio¹⁹ fuit etiam Domiti patris vox, inter gratulationes amicorum negantis quicquam ex se et Agrippina nisi detestabile et malo publico nasci potuisse. Eiusdem futurae infelicitatis²⁰ signum evidens²¹ die lustrico²² exstitit²³; nam C. Caesar²⁴, rogante sorore ut infanti quod vellet nomen daret, intuens²⁵ Claudium patrum²⁶ suum, a quo mox principe Nero

¹ excessus 4 heengaan

² *Onder Tiberius zijn processen wegens majesteitsschennis in zwang geraakt.*

³ reus + gen. aangeklacht wegens

⁴ decedere 3, decessi heengaan

⁵ *abl. loci; Pyrgi (Oudgrieks: πύργοι, 'torens') was in de oudheid de haven en het emporium van de Etruskische stad Caere (Zuid-Etrurië), het tegenwoordige Cerveteri. De locatie, tegenwoordig in Latium, wordt thans ingenomen door de burcht van Santa Severa. De Etruskische naam is tot nog toe niet bekend. De overblijfselen van de verdedigingsmuur bestaan uit veelhoekige blokken kalksteen en zandsteen, met grote precisie samengevoegd. De muur omvat een rechthoekig gebied van ca. 200 m breed en 220 m lang.*

⁶ aqua intercus waterzucht (water tussen/onder de huid)

⁷ tollere, sustuli, subltus optillen; *een vader erkende een nieuwgeborene pas op de negende dag door het kind op te tillen*

⁸ genitus + abl. geboren uit

⁹ *locativus; Antium stad aan de kust v. Latium, nu Anzio*

¹⁰ 15 december

¹¹ tantum quod nauwelijks

¹² exoriri opkomen

¹³ paene ut nauwelijks

¹⁴ radius straal

¹⁵ contingere 3 aanraken

¹⁶ genitura geboortuur, horoscoop

¹⁷ formidolosus angstaanjagend

¹⁸ coniectare vermoeden

¹⁹ praesagium voorteken, voorbode

²⁰ infelicitas ongeluk

²¹ evidens duidelijk

²² lustricus reinigings-; *In het oude Rome was de dies lustricus een traditionele naamgevingssceremonie waarbij een baby werd gezuiverd en een praenomen kreeg.*

²³ exsistere 3 zich voordoen

²⁴ *sc. Caligula, de derde keizer*

²⁵ intueri kijken naar

²⁶ patruus oom

verandering van de tijden is hij ontsnapt en is hij in Pyrgi gestorven aan de aandoening waterzucht, nadat hij zijn zoon bij Agrippina, de dochter van Germanicus, geëcht had.

VI Vroege voortekens

Nero is negen maanden na het verscheiden van Tiberius op 15 december in Antium geboren, toen de zon nog maar net opkwam, ternauwernood voordat de aarde door zonnestrallen werd aangeraakt. Terwijl velen onmiddellijk naar aanleiding van zijn horoscoop vele angstaanjagende vermoedens hadden, gold ook een uitspraak van zijn vader Domitius als een voorteken; te midden van de felicitaties van vrienden zei hij namelijk dat uit hem en Agrippina alleen maar iets afschuwelijks dat ook een ramp voor de staat zou zijn, geboren had kunnen worden. Ook deed zich op de naamgevingsdag een duidelijk teken van datzelfde toekomstige ongeluk voor; want Gaius Caesar keek, toen zijn zus hem vroeg om het kind de naam te geven die hij wilde, naar zijn oom Claudius die later als keizer Nero geadopteerd heeft, en heeft gezegd dat hij diens

adoptatus est, eius se dixit dare, neque ipse serio¹ sed per iocum et aspernante² Agrippina, quod tum Claudius inter ludibria³ aulae⁴ erat. Trimulus⁵ patrem amisit; cuius ex parte tertia heres⁶, ne hanc quidem integram⁷ cepit correptis⁸ per coheredem Gaium universis bonis. Et subinde matre etiam relegata⁹ paene inops¹⁰ atque egens¹¹ apud amitam¹² Lepidam nutritus¹³ est sub duobus paedagogis¹⁴ saltatore¹⁵ atque tonsore¹⁶. Verum Claudio imperium adeptus¹⁷ non solum paternas opes recipere¹⁸, sed et Crispi Passieni vitrici¹⁹ sui hereditate ditatus²⁰ est. Gratia²¹ quidem et potentia revocatae restituta²² matris usque eo²³ floruit²⁴, ut emanaret²⁵ in vulgus missos a Messalina uxore Claudii, qui eum meridianam²⁶, quasi Britannici aemulum, strangularent²⁷. Additum fabulae eosdem dracone²⁸ e pulvino²⁹ se proferente conterritos refugisse. Quae fabula exorta est deprehensis³⁰ in lecto³¹ eius circum cervicalia³² serpentis exuviis³³; quas tamen aureae armillae³⁴ ex

¹ serio	in ernst
² aspernari	afwijzen
³ ludibrium	spot(ternij)
⁴ aula	het hof
⁵ trimulus	pas drie jaren oud
⁶ heres	erfgenaar
⁷ integer	ongeschonden, volledig
⁸ corripere 5	in beslag nemen
⁹ relegare	verbannen
¹⁰ inops	behoefstig, hulpeloos
¹¹ egens	arm
¹² amita	tante
¹³ nutrire	opvoeden
¹⁴ paedagogus	begeleider, opvoeder
¹⁵ saltator	danser, pantomimespeler
¹⁶ tonsor	kapper
¹⁷ adipisci, adeptus	verkrijgen
¹⁸ recipere	terugkrijgen
¹⁹ vitricus	stiefvader
²⁰ ditare	verrijken
²¹ gratia	invloed
²² restituere 3	herstellen
²³ usque eo	tot dit punt
²⁴ florere 2	machtig zijn
²⁵ emanare in + acc.	bekend worden onder
²⁶ meridiare	siësta houden
²⁷ strangulare	wurgen
²⁸ draco, draconis	slang
²⁹ pulvinus 2	kussen
³⁰ deprehendere 3	betrappen
³¹ lectus 2	bed
³² cervical n	hoofdkussen; <i>verbogen als animal: abl.sg -1, nom./acc..pl. -ia, gen. pl. -ium</i>
³³ exuviae	afgestroopte huid
³⁴ armilla	armband

naam zou geven en dat deed hij zelf niet in ernst, maar bij wijze van grap, terwijl ook Agrippina dat afwees, omdat in die tijd Claudius een van de onderwerpen van spot aan het hof was. Pas drie jaren oud verloor hij zijn vader; hij was voor een derde deel diens erfgenaam en zelfs dat deel kreeg hij niet volledig, omdat zijn mede-erfgenaam Gaius alle goederen in beslag genomen had. Toen onmiddellijk daarna zijn moeder zelfs verbannen was, is hij hulpeloos en arm bij zijn tante Lepida opgevoed onder leiding van twee opvoeders, een pantomimespeler en een kapper. Maar toen Claudius de macht had gekregen, heeft Nero niet alleen zijn vaderlijke vermogen teruggekregen, maar hij is ook nog eens verrijkt met de erfenis van zijn stiefvader Crispus Passienus. In ieder geval was hij door de invloed en macht van zijn moeder, toen die uit ballingschap teruggeroepen was en eerherstel had gekregen, zo machtig dat het onder het volk bekend werd dat door Claudius' vrouw Messalina mensen zijn gestuurd om hem tijdens zijn siësta te wurgen als was hij Britannicus' concurrent. Aan het verhaal is toegevoegd dat diezelfde mensen verschrikt op de vlucht zijn geslagen toen uit Nero's kussen een slang tevoorschijn kwam. Dit verhaal is ontstaan doordat in Nero's bed rond zijn hoofdkussens een slangenhuid gevonden is; op wens van zijn moeder heeft hij

voluntate matris inclusas dextro brachio¹ gestavit² aliquamdiu ac taedio³ tandem maternae memoriae abiecit rursusque extremis⁴ suis rebus frustra requisivit⁵.

VII Het eerste openbare optreden

Tener⁶ adhuc necdum⁷ matura pueritia circensibus⁸ ludis Troiam⁹ constantissime favorabiliterque¹⁰ lusit¹¹. Undecimo aetatis anno a Claudio adoptatus est Annaeque Senecae iam tunc senatori in disciplinam¹² traditus. Ferunt¹³ Senecam proxima nocte visum sibi¹⁴ per quietem C. Caesari praecipere¹⁵, et fidem somnio Nero brevi¹⁶ fecit prodita¹⁷ immanitate¹⁸ naturae quibus primum potuit experimentis¹⁹. Namque Britannicum fratrem, quod se post adoptionem Ahenobarbum ex consuetudine salutasset, ut subditivum²⁰ apud patrem arguere²¹ conatus est. Amitam autem Lepidam ream²² testimonio²³ coram²⁴ afflixit²⁵ gratificans²⁶ matri, a qua rea premebatur. Deductus in Forum tiro²⁷ populo congiarium²⁸,

¹ brachium	arm
² gestare	dragen
³ taedium	afkeer
⁴ extremus	uiterst
⁵ requirere 3	weer zoeken
⁶ tener	jeugdig, jong
⁷ necdum	nog niet
⁸ circenses ludi	spelen in de circus
⁹ Troiae lusus	Trojaans toernooi, Romeins schijngevecht voor ruiters
¹⁰ favorabilis	innemend
¹¹ ludere 3	spelen; Troiam ludere – een rol in het spel Troje spelen
¹² disciplina	onderwijs
¹³ ferunt	ze zeggen, men zegt
¹⁴ videri sibi	zich toeschijnen, zich voorkomen
¹⁵ praecipere 5	voorschrijven
¹⁶ brevi	spoedig
¹⁷ prodere 3	verraden, ten toon spreiden
¹⁸ immanitas	onmenselijkheid
¹⁹ experimentum	bewijs, blijk
²⁰ subditivus	ondergeschoven, onecht
²¹ arguere 3	beschuldigen
²² rea	beschuldigde
²³ testimonium	getuigenis voor de rechtbank, getuigenverklaring
²⁴ coram	openlijk, ten overstaan van iedereen
²⁵ affligere 3	beschadigen, ten val brengen
²⁶ gratificari	terwille zijn
²⁷ tiro	rekrut, jongeman, na het aantrekken v.d. toga virilis
²⁸ congiarium	gift, schenking (oorspronkelijk een uitkering v.e. maat [congius] olie, wijn e.d. voor de armen of soldaten, later een uitkering in geld)

deze huid opgesloten in een gouden armband een behoorlijke tijd aan zijn rechter arm gedragen en uiteindelijk uit afkeer van de herinnering aan zijn moeder afgeworpen en aan het eind van zijn regeerperiode tevergeefs weer gezocht.

VII Het eerste openbare optreden

Toen hij nog jong en niet volwassen was, nam hij tijdens de Circusspelen zeer evenwichtig en innemend deel aan het Trojaanse tournooi. Toen hij tien jaar was, is hij door Claudius geadopteerd en aan Annaeus Seneca die toen al senator was, overhandigd om hem te scholen. Men zegt dat Seneca in de eerst volgende nacht in de slaap gedroomd had aan Gaius Caesar onderwijs te geven. Kort daarop gaf Nero deze droom geloofwaardigheid door de onmenselijkheid van zijn natuur ten toon te spreiden met bewijzen daarvan bij de eerste de beste gelegenheid. Hij heeft namelijk geprobeerd zijn broer Britannicus bij zijn vader ervan te beschuldigen als was die ondergeschoven, omdat hij hem uit gewoonte na de adoptie als Ahenobarbus begroet had. Verder heeft hij zijn tante Lepida als beschuldigde door een getuigenis ten overstaan van iedereen ten val gebracht, terwijl hij daarmee zijn moeder een genoegen deed, door wie Lepida als beschuldigde in het nauw gebracht werd. Toen hij als jong volwassene van de Palatijn een ere-escorte had gekregen naar het Forum,

militi donativum¹ proposuit indictaque² decursione³ praetorianis scutum sua manu praetulit⁴; exin⁵ patri gratias in senatu egit. Apud eundem consulem pro Bononiensibus⁶ Latine, pro Rhodiis atque Iliensibus Graece verba fecit. Auspicatus⁷ est et iuris dictionem praefectus⁸ urbi sacro⁹ Latinarum, celeberrimis patronis non tralaticias¹⁰, ut assolet, et brevis, sed maximas plurimasque postulationes¹¹ certatim¹² ingerentibus, quamvis interdictum¹³ a Claudio esset. Nec multo post duxit uxorem Octaviam ediditque pro Claudio salute circenses et venationem.

VIII Tot keizer uitgeroepen

Septemdecim natus annos, ut de Claudio palam factum est, inter horam sextam septimamque processit ad excubitores¹⁴, cum ob totius diei diritatem¹⁵ non aliud auspicandi tempus accommodatus¹⁶ videretur; proque Palati¹⁷ gradibus¹⁸ imperator consalutatus lectica¹⁹ in castra et inde raptim²⁰ appellatis²¹ militibus in curiam delatus est discessitque iam vesperi²², ex²³ immensis, quibus cumulabatur²⁴, honoribus tantum patris patriae nomine²⁵ recusato propter aetatem.

¹ donativum	keizerlijk geschenk in geld, dat door de keizer bij bijzondere gebeurtenissen (troonsbestijgingen e.d.) aan de soldaten werd uitgedeeld
² indicere 3	aankondigen
³ decursio	defilé
⁴ praeferre + dat.	dragen voor
⁵ = deinde	
⁶ Bononiensis	inwoner van Bononia (Bologna)
⁷ auspicari	auspiciën houden, beginnen, aanvangen
⁸ praefectus urbi	stadsprefect, gouverneur van de stad Rome
⁹ sacrum	heiligfeest
¹⁰ tralaticius	traditioneel
¹¹ postulatio	eisen
¹² certatim	wedijverend
¹³ interdicere 3	verbieden
¹⁴ excubitor	wachter, lijfwacht
¹⁵ diritas, -tatis	ongeluk, wreedheid
¹⁶ accommodatus	geschikt
¹⁷ Palatium	de Palatijn, het paleis
¹⁸ gradus 4	trede
¹⁹ lectica	draagstoel
²⁰ raptim	ijlings
²¹ appellare	toespreken
²² vesperi <i>abl. temporis</i>	in de avond
²³ ex + <i>abl. i.p.v. gen. partitivus</i>	
²⁴ cumulare	overstelpen
²⁵ nomen	titel

stelde hij een schenking aan het volk voor en voor de soldaten een keizerlijke, geldelijke gift en toen de lijfwacht een defilé opgedragen was, hield hij in zijn hand een schild voor zich; daarna bedankte hij zijn vader in de senaat. Tevens heeft hij ten overstaan van hem als consul voor de inwoners van Bologna in het Latijn gepleit en voor die van Rhodos en Ilium in het Grieks. Hij is ook het spreken van recht als stadsprefect begonnen op de offerdag van het Latijnse feest¹, terwijl zeer bekende advocaten niet traditionele, zoals het gewoon is, en korte maar zeer lange en zeer vele eisen met elkaar wedijverend aanvoerden, ook al was dat door Claudius verboden. Kort daarna trouwde hij met Octavia en organiseerde hij voor het heil van Claudius circusspelen en een jachtpartij.

VIII Tot keizer uitgeroepen

Toen hij zeventien was, is hij, toen het bericht over Claudius de ronde had gedaan, tussen het zesde en het zevende uur tevoorschijn getreden op de wachten af, omdat vanwege het ongeluk van die hele dag geen ander moment om de vogels te raadplegen geschikter scheen. Voor op de treden van het Pallatium is hij als keizer begroet en in een draagstoel naar het kamp van de lijfwacht en daarna ijlings, nadat hij de soldaten toegesproken had, naar het senaatsgebouw gebracht en vandaar is hij, toen het al avond was, weggegaan, nadat hij van de geweldige eerbewijzen waarmee hij overstelpt werd, slechts de titel pater patriae had geweigerd vanwege zijn leeftijd.

¹ *Het Ferae Latinae of Latin Festival was een oud Romeins religieus festival dat in april op de berg Alban werd gehouden. De datum varieerde en werd jaarlijks door de consuls vastgesteld en bekendgemaakt bij hun aantreden. In ieder geval moest op die dag voor de rechtspraak de praefectus urbi in Rome zijn.*

IX Nero's eerste acties

Orsus hinc a pietatis ostentatione¹ Claudium apparatissimo² funere elatum³ laudavit et consecravit⁴. Memoriae Domiti patris honores maximos habuit. Matri summam⁵ omnium rerum privatarum publicarumque permisit. Primo etiam imperii die signum⁶ excubanti⁷ tribuno dedit "optimam matrem" ac deinceps eiusdem saepe lectica per publicum⁸ simul vectus est. Antium coloniam deduxit ascriptis⁹ veteranis e praetorio¹⁰ additisque per domicilii translationem¹¹ ditissimis primipilariis; ubi et portum operis¹² sumptuosissimi¹³ fecit.

X Gunstbejag

Atque ut certiozem adhuc indolem¹⁴ ostenderet, ex Augusti praescripto¹⁵ imperatorum se professus¹⁶, neque liberalitatis neque clementiae, ne comitatis quidem exhibendae¹⁷ ullam occasionem omisit. Graviora vectigalia¹⁸ aut abolevit¹⁹ aut minuit. Praemia delatorum²⁰ Papiae legis²¹ ad quartas redegit. Divisis populo viritim quadringenis²² nummis²³ senatorum nobilissimo cuique, sed a re familiari destituto²⁴ annua salaria²⁵ et quibusdam quingena²⁶ constituit,

¹ ostentatio	uiterlijk vertoon
² apparatus	goed verzorgd, prachtig
³ efferre	ten grave dragen
⁴ consecrare	tot god verheffen
⁵ summa	hoogste plaats, leiding
⁶ signum	wachtwoord
⁷ excubare	wacht houden
⁸ publicum	de openbare straat
⁹ ascribere 3	op de lijst van kolonisten zetten
¹⁰ praetorium	keizerlijke lijfwacht, pretoriaanse garde
¹¹ translatio	verlegging, verplaatsing
¹² opus, operis	bouwactiviteit, bouwen
¹³ sumptuosus	duur
¹⁴ indoles	karakter, aard, aanleg
¹⁵ praescriptum	voorschrift
¹⁶ profiteri	openlijk verkondigen
¹⁷ exhibere 2	ten toon spreiden
¹⁸ vectigal n	belasting
¹⁹ abolere 2	afschaffen
²⁰ delator	aanklager
²¹ Lex Iulia et Papia Poppaea de maritandis ordinibus, eigenlijk de lex Iulia van Imperator Caesar Augustus, gewijzigd en uitgebreid in 9 n.Chr. door de consuls Marcus Papilius Mutilus en Quintus Poppaeus Secundus	
²² quadringeni, -ae, -a	telkens/ieder 400
²³ nummus	munten, een sestertius
²⁴ destitutus a	verstoken van
²⁵ salarium	toelage
²⁶ sc. milium nummorum	

IX Nero's eerste acties

Vervolgens begon hij te koop te lopen met zijn plichtsbesef en prees en vergoddelijkte hij Claudius, nadat hij die met een uiterst prachtige begrafenis ten grave had gedragen. De grootste eer bewees hij de herinnering aan zijn vader Domitius. Aan zijn moeder stond hij de leiding van privé en staatszaken toe. Op de eerste dag van zijn regering gaf hij de officier van de wacht als wachtwoord "beste moeder" en daarna is hij dikwijls ook met haar draagstoel over straat tegelijk met haar vervoerd. Hij heeft een kolonie naar Antium gebracht, nadat hij veteranen van de keizerlijke lijfwacht op de lijst van kolonisten had geplaatst en de rijkste eerste centurio's van de legioenen had toegevoegd door ze van woonplaats te laten verhuizen; daar heeft hij ook een haven van zeer dure bouwwerkzaamheden gemaakt.

X Gunstbejag

Maar hij liet zijn aard nog duidelijker zien: zo verkondigde hij dat hij volgens voorschrift van Augustus keizer zou zijn en hij liet geen gelegenheid voorbijgaan om zijn vrijgevigheid, zelfs niet vriendelijkheid te tonen. De zwaardere belastingen heeft hij of afgeschaft of verminderd. De beloningen van aanklagers volgens de Lex Papia heeft hij tot het vierde deel teruggebracht. Nadat hij onder het volk per man telkens 400 sestertiën verdeeld had, heeft hij aan juist de adelijksten van de senatoren maar die wel zonder familievermogen zaten, een jaarlijks salaris vastgesteld en voor sommigen vijf miljoen sestertiën

item praetorianis cohortibus frumentum menstruum¹ gratuitum. Et cum de supplicio² cuiusdam capite damnati³ ut ex more subscriberet admoneretur: "quam⁴ vellem, " inquit, "nescire litteras". Omnes ordines subinde ac memoriter⁵ salutavit. Agenti senatui gratias respondit: "Cum meruero⁶". Ad campestris⁷ exercitationes suas admisit et plebem declamavitque saepius publice; recitavit et carmina, non modo domi sed et in theatro, tanta universorum laetitia, ut ob recitationem supplicatio⁸ decreta sit eaque pars carminum aureis litteris Iovi Capitolino dicata⁹.

XI Spelen en vrijgevigheid

Spectaculorum plurima et varia genera edidit¹⁰: iuvenales, circenses, scaenicos ludos, gladiatorium munus. Iuvenalibus¹¹ senes quoque consulares anusque¹² matronas recepit¹³ ad lusum¹⁴. Circensibus loca equiti secreta¹⁵ a ceteris tribuit¹⁶ commisitque etiam camelorum quadrigas¹⁷. Ludis, quos pro aeternitate imperii susceptos¹⁸ appellari "maximos" voluit, ex utroque ordine et sexu plerique ludicras partes sustinuerunt¹⁹; notissimus eques Romanus elephanto supersidens²⁰ per catadromum²¹ decucurrit; inducta²² Afrani²³ togata²⁴, quae

¹ menstruus	van een maand
² supplicium	(dood)straf
³ damnare capite	ter dood veroordelen
⁴ quam	hoezeer
⁵ memoriter	uit het hoofd
⁶ merere 2	verdienen
⁷ campestris	op het Marsveld
⁸ supplicatio	dankdag
⁹ dicare	wijden aan, plaatsen
¹⁰ edere 3	geven, organiseren
¹¹ iuvenālia, um n	de ludi iuvenalis; door Nero ingevoerde spelen, oorspr. theaterfestival
¹² anus 4	oude vrouw
¹³ recipere 5	toelaten
¹⁴ lusus 4	toernooi
¹⁵ secretus a	afgescheiden van
¹⁶ tribuere 3	toedelen
¹⁷ quadriga	vierspan
¹⁸ suscipere 5	ondernemen
¹⁹ ludicras partes sustinere	in een toneelstuk optreden
²⁰ supersidere 3 + abl.	zitten op
²¹ catadromus, ī m	(Gr. leenw.) een schuin van boven naar beneden gespannen koord
²² inducere	opvoeren

²³ Lucius Afranius (2e helft van de 2e eeuw v. Chr.) werd in de Oudheid als de belangrijkste auteur beschouwd in het genre der fabulae togatae. Van zijn werken zijn ca. 40 titels bekend. Hij werd sterk geïnspireerd door de Griekse blijspeldichter Menander en had grote achting voor zijn landgenoot Terentius; in zijn stukken laste hij veel cantica, een soort aria's, in. In 57 v. Chr. werd zijn Simulans (De huichelaar), onder Nero zijn Incendium (De brand) nog heropgevoerd.

²⁴ togāta, ae f (togatus) (vul aan: fabula) nationale komedie v.d. Romeinen (die het Rom. leven in Rom. kleding als onderwerp had).

en evenzo voor de praetoriaanse cohorten gratis graan voor een maand. Toen hij betreffende de straf van iemand die ter dood veroordeeld was, ertoe gemaand werd om het vonnis zoals gebruikelijk te onderschrijven, zei hij: "Hoe graag zou ik analfabeet zijn." Alle standen groette hij herhaaldelijk en dat uit het hoofd. Toen de senaat hem dank betuigde, antwoordde hij: "Wanneer ik het verdiend zal hebben." Bij zijn oefeningen op het Marsveld liet hij ook het volk toe; hij droeg vaker voor in het openbaar; hij reciteerde ook gedichten, niet alleen thuis, maar ook in het theater en daarbij was de vreugde van allen zo groot dat er wegens zijn reciteren tot een dankdag besloten is en dat deel van de gedichten in gouden letters op de tempel van Iuppiter Capitolinus geplaatst is.

XI Spelen en vrijgevigheid

Hij heeft zeer vele, verscheidene soorten spelen georganiseerd: ludi Iuvenales, circusspelen, toneelfestivals, gladiatorenspelen. Op de Iuvenales liet hij ook grijsaards die consul waren geweest en oude matrones toe tot het toernooi. Op de circusspelen gaf hij de ridders plaatsen die afgescheiden waren van de rest en hij liet zelfs vierspannen van kamelen toe. Op de spelen, die ondernomen waren voor de eeuwigheid van het imperium en waarvan hij daarom wilde dat zij 'de grootste' genoemd werden, hebben zeer velen van beide standen, de senatoren en de ridders, en beide sekses in toneelstukken opgetreden; een zeer bekende Romeinse ridder stormde gezeten op een olifant over een gespannen koord naar beneden; er is een klucht van Afranius opgevoerd die

Incendium inscribitur, concessumque¹ ut scaenici² ardentis domus supellectilem³ diriperent ac sibi haberent; sparsa et populo missilia⁴ omnium rerum per omnes dies: singula cotidie milia avium cuiusque generis, multiplex penus⁵, tesserae⁶ frumentariae, vestis, aurum, argentum, gemmae, margaritae⁷, tabulae pictae, mancipia⁸, iumenta atque etiam mansuetae⁹ ferae, novissimae¹⁰ naves, insulae, agri.

XII Nero en spelen (II)

Hos ludos spectavit e proscaeni¹¹ fastigio¹². Munere, quod in amphitheatro ligneo regione Martii campi intra anni spatium fabricato dedit, neminem occidit, ne noxiorum¹³ quidem. Exhibuit¹⁴ autem ad ferrum¹⁵ etiam quadringentos senatores sescentosque equites Romanos et quosdam fortunae¹⁶ atque existimationis¹⁷ integrae, ex isdem ordinibus confectores¹⁸ quoque ferarum et varia harenae ministeria¹⁹. Exhibuit et naumachiam marina aqua innantibus²⁰ beluis²¹; item pyrrichas²² quasdam e numero epheborum²³, quibus post editam operam²⁴ diplomata civitatis Romanae singulis optulit. Inter

¹ concedere 3 ut + <i>coni.</i>	toestaan dat
² scaenicus	toneel-
³ supellex, supellectilis	huisraad
⁴ missilia <i>n.pl.</i>	toegeworpen geschenken
⁵ penus <i>f 4</i>	voorraad levensmiddelen
⁶ tessera frumentaria	tegoedbon voor het vervangen van graan
⁷ margarita	parel
⁸ mancipia <i>n.pl.</i>	slaven
⁹ mansuetus	tam
¹⁰ novissimus	laatst
¹¹ proscaenium	voorgond van het toneel
¹² fastigium	gevel
¹³ noxius	schuldig, strafbaar, misdadig
¹⁴ exhibere	laten optreden
¹⁵ ferrum	wapengeweld
¹⁶ fortuna	positie
¹⁷ existimatio	reputatie
¹⁸ confector	vernietiger
¹⁹ ministerium	personeel
²⁰ innare + <i>abl.</i>	zwemmen in
²¹ belua	dier, monster
²² pyrricha, <i>ae f</i>	(<i>Gr. leenw.</i>) Dorische wapendans
²³ ephebus	(<i>Gr. leenw.</i>) efebe, jongeman van 18 tot 20 jaar (<i>gew. v. Grieken</i>)
²⁴ operam edere 3	werk verrichten

de titel Brand heeft; de toneelspelers mochten de huisraad van het brandende huis plunderen en zelf houden; ook werden geschenken van alle voorwerpen gedurende alle dagen onder het volk uitgestrooid: dagelijks telkens duizend vogels van iedere soort, velerlei levensmiddelen, graanbonnen, kleding, goud, zilver, edelstenen, parels, schilderijen, slaven, jukdieren en zelfs tamme wilde beesten, als laatste schepen, eilanden, akkers.

XII Nero en spelen (II)

Hij heeft naar deze spelen gekeken van de bovenkant van het voortoneel. Op de spelen die hij heeft gegeven in een houten amfitheater dat hij in het gebied van het Marsveld binnen de tijdspanne van een jaar heeft laten bouwen, heeft hij niemand laten doden, zelfs niemand van de schuldigen. Hij heeft echter wel zelfs 400 senatoren en 600 Romeinse ridders en sommige lieden van ongeschonden positie en blazen laten deelnemen aan een gewapende strijd in het amfitheater en uit diezelfde standen heeft hij ook mensen dieren laten doden en verschillende taken in de arena laten verrichten. Hij liet ook een zeegevecht in zeewater houden, terwijl daarin monsters rondzwommen; ook liet hij enige wapendansen opvoeren van een aantal efeben aan wie hij na de verrichte prestatie oorkondes van het Romeinse burgerschap heeft gegeven.

pyrricharum argumenta¹ taurus Pasiphaam² ligneo iuvencae³ simulacro abditam⁴ iniit, ut multi spectantium crediderunt; Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum⁵ eius decidit ipsumque cruore respersit⁶. Nam perraro⁷ praesidere⁸, ceterum accubans⁹, parvis primum foraminibus¹⁰, deinde toto podio¹¹ adaperto spectare consueverat.

3. Instituit et quinquennale¹² certamen primus omnium Romae more Graeco triplex, musicum gymnicum¹³ equestre, quod appellavit Neronia; dedicatisque thermis atque gymnasio senatui quoque et equiti oleum praebuit. Magistros¹⁴ toto¹⁵ certamini praeposuit consulares sorte, sede praetorum. Deinde in orchestram¹⁶ senatumque descendit et orationis quidem carminisque Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat¹⁷, ipsorum consensu concessam sibi recepit, citharae autem a iudicibus ad se delatam adoravit¹⁸ ferrique ad Augusti statuam iussit. Gymnico¹⁹, quod in Saeptis²⁰ edebat, inter

¹ argumentum voorstelling

² *Pasiphaë (Πασιφάη), legendarische gemalin van de kretenzische koning Minos, dochter van de zonnegod Helios en de zeenimf Perseïs, en zuster van Circe, Aeëtes en Perses. Pasiphaë schonk haar gemaal vier kinderen, Androgeos, Glaucus, Ariadne en Phaedra. Toen Minos de hem door Poseidon als teken van instemming met zijn koningschap gezonden stier bij zijn kudde voegde en niet offerde, deed Poseidon Pasiphaë in een tegennatuurlijke liefde voor de stier ontvlammen. Om haar liefdesverlangen te kunnen bevredigen liet zij zich door Daedalus in een zo kunstig nagemaakte vaars insluiten dat de stier haar voor een echte koe hield. Uit hun vereniging werd de Minotaurus geboren, welk monster, half mens half stier, door Minos in het labyrint werd opgesloten. Taferelen uit het leven van Pasiphaë zijn onder meer weergegeven op een Romeinse sarcofaag in het Louvre en op wandschilderingen in Pompeii (Casa dei Vettii, Casa della Caccia) en elders.*

³ iuvenca jonge koe, vaars

⁴ abdere 3 + abl. verstoppen in

⁵ cubiculum slaapkamer, keizerlijke loge

⁶ respergere 3 bespatten

⁷ perraro zeer zelden

⁸ praesidere 2 vooraan zitten

⁹ accubare aanliggen

¹⁰ foramen venster

¹¹ podium loge

¹² quinquennalis elk vijfde jaar plaats vindend

¹³ gymnasticus gymnastisch

¹⁴ magister opzichter

¹⁵ dat.sg. i.p.v. toti

¹⁶ orchestra zitplaatsen v.d. senatoren in het Rom

¹⁷ contendere 3 strijden

¹⁸ adorare bewonderen

¹⁹ sc. certamine

²⁰ *Oorspronkelijk was het een plein, dat simpelweg Saeptha werd genoemd. Het lag buiten de Republikeinse stadsmuur waar de Romeinse burgers samenkwamen om te stemmen in de comitia centuriata en tributa. Iulius Caesar gaf in 54 v.Chr. opdracht om het plein te herbouwen met een marmeren vloer en te omgeven met een grote porticus. Caesar maakte de voltooiing niet meer mee, want hij werd in 44 v.Chr. vermoord. Marcus Aemilius Lepidus nam de bouw verder op zich. De Saeptha Iulia werd uiteindelijk voltooid door Marcus Agrippa en in 26 v.Chr. ingewijd.*

In de keizertijd had de Saeptha Iulia zijn functie van plaats voor verkiezingsbijeenkomsten verloren en werd het onder andere gebruikt voor gladiatorenengevechten en als marktplaats voor luxe goederen. Volgens Seneca was het een van de meest bezochte plaatsen in de stad. Tijdens de grote brand op het Marsveld in het jaar 80 ging

Tijdens de voorstellingen van de wapendansen heeft een stier Pasiphaë gepenetreerd, die in een houten beeld van een vaars verstopt zat, zoals vele toeschouwers geloofd hebben; Icarus is onmiddellijk bij zijn eerste poging naast zijn keizerlijke loge neergevallen en heeft hemzelf met bloed bespat. Want zeer zelden was hij gewoon vooraan te zitten, maar het was zijn gewoonte aanliggend eerst vanuit kleine raampjes, daarna nadat de hele loge geopend was, te kijken.

3. Hij heeft ook een vijfjaarlijks toernooi dat hij als eerste van allen in Rome volgens Griekse gewoonte heeft ingesteld; dit toernooi omvatte drie disciplines: een muziek-, een gymnastische wedstrijd en paardenraces; hij noemde het Neronia; en toen thermen gewijd waren en een gymnasium, heeft hij ook de senaat en de ridders olie gegeven. Als opzichters heeft hij aan het hoofd van het hele toernooi oud-consuls geplaatst door loting en hij liet ze op de stoel van de praetoren zitten. Daarna daalde hij af naar de orchestra en naar de senaat en heeft hij de zegekrans in ieder geval van het houden van een rede en van het Latijnse lied – om die krans hadden juist de eervolsten gestreden – die met instemming van juist hen aan hem toegestaan was, gekregen, maar toen hem de krans voor het citherspel door de jury was overhandigd, bewonderde hij die en beval hij dat die naar Augustus' standbeeld werd gebracht. Op het gymnastische toernooi, dat hij in de Saepta organiseerde,

de Saepta verloren, maar het werd vrijwel direct weer herbouwd door Domitianus. Een nieuwe restauratie volgde onder Hadrianus.

buthysiae¹ apparatus² barbam primam posuit³ conditamque in auream pyxidem⁴ et pretiosissimis⁵ margaritis⁶ adornatam Capitolio consecravat. Ad athletarum spectaculum invitavit et virgines Vestales, quia Olympiae quoque Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

XIII Tiridates

Non immerito⁷ inter spectacula ab eo edita et Tiridatis in urbem introitum⁸ rettulerim. Quem Armeniae regem magnis pollicitationibus⁹ sollicitatum¹⁰, cum destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilum¹¹ distulisset¹², produxit quo opportunissime potuit, dispositis circa Fori templa armatis cohortibus, curuli¹³ residens apud rostra¹⁴ triumphantis habitu¹⁵ inter signa militaria atque vexilla. Et primo per devexum¹⁶ pulpitem¹⁷ subeuntem admisit ad genua adlevatumque¹⁸ dextra exosculatus¹⁹ est, dein precanti²⁰ tiara²¹ deducta diadema²² inposuit²³, verba supplicis interpretata²⁴ praetorio²⁵ viro multitudini pronuntiante; perductum inde in theatrum ac rursus supplicantem iuxta se latere dextro conlocavit. Ob quae imperator consalutatus, laurea²⁶ in Capitolium lata, lanum geminum²⁷ clausit, tamquam nullo residuo¹ bello.

¹ bŭthysia, ae f	(Gr. leenw.) (Suet.) plechtig runderoffer
² apparatus 4	toerusting, voorbereiding
³ ponere 3	wijden
⁴ pyxis	doosje
⁵ pretiosus	duur
⁶ margarita	parel
⁷ immerito	onverdiend
⁸ introitus 4	intocht
⁹ pollicitatio	belofte
¹⁰ sollicitare	verleiden
¹¹ nubilum	bewolking, donker weer
¹² differre	uitstellen
¹³ sella curulis	de sella curulis, de zetel van een ambtsdrager
¹⁴ rostra n.pl.	spreekgestoelte
¹⁵ habitus	kleding
¹⁶ devexus	aflopend
¹⁷ pulpitem	podium
¹⁸ adlevare	laten opstaan
¹⁹ exosculari	hartelijk kussen, bedelven onder loftuitingen
²⁰ precari	bidden
²¹ tiara	tulband
²² diadema n.	kroon
²³ imponere 3 + dat.	plaatsen op
²⁴ interpretatus	verduidelijkt, vertaald
²⁵ praetorius	oud praetor
²⁶ laurea	laurierkrans
²⁷ lanus geminus	<i>De Tempel van Janus of Tempel van Janus Geminus was een kleine, maar belangrijke tempel op het Forum Romanum in het oude Rome. Het belangrijkste kenmerk van dit heiligdom was dat zijn deuren in tijden van vrede waren gesloten en tijdens oorlogen waren geopend. Door de vele oorlogen die de Romeinen voerden, stonden de deuren van de tempel vrijwel altijd open.</i>

heeft hij tijdens de voorbereiding van het plechtige runderoffer zijn eerste baardhaar gewijd en nadat hij dat had opgeborgen in een gouden doosje dat versierd was met zeer dure parels, heeft hij dat in het Capitolium gewijd. Hij nodigde ook de Vestaalse maagden uit voor het schouwspel van de atleten, omdat het ook in Olympia aan de priesteressen van Ceres toegestaan werd te kijken.

XIII Tiridates

Niet ten onrechte zal ik wel onder de schouwspelen die door hem georganiseerd zijn ook de intocht van Tiridates in Rome vermelden. Toen hij deze koning van Armenia met grote beloften verlokt had naar Rome te komen, en hij op het punt stond hem op de door een edict bepaalde dag aan het volk te tonen, heeft hij dat vanwege donker weer uitgesteld en daarna heeft hij hem op een zo gunstig mogelijk moment tevoorschijn gebracht, nadat gewapende cohorten verspreid rond de tempels van het Forum opgesteld waren en terwijl hij op een sella curulis bij het spreekgestoelte zat in de kleding van een triomfator en temidden van militaire tekenen en vaandels. En eerst liet hij hem over een schuin aflopend podium tot zijn knieën komen en toen hij hem daarna met zijn rechterhand had laten opstaan, kuste hij hem uitbundig en heeft hij hem, toen hij om zijn leven smeekte, zijn tiara afgenomen en een kroon opgezet, terwijl een lid van de praetoriaanse garde de woorden van de smekeling vertaald aan de menigte verkondigde; toen hij vandaar naar het theater gebracht was en weer smeekte, heeft Nero hem aan zijn rechter zijde plaats laten nemen. Toen hij hierom als imperator begroet was, heeft hij na zijn lauwerkrans naar het Capitolium te hebben laten brengen de tempel van Ianus Geminus laten sluiten, alsof er geen oorlog meer over was.

¹ residuus

over (zijnd)

XIV De consulaten

Consulatus quattuor gessit: primum bimenstrem¹, secundum et novissimum semenstres, tertium quadrimenstrem; medios duos continuavit², reliquos inter annua spatia variavit.

XV Staatkundig optreden

In iuris dictione postulatoribus³ nisi sequenti die ac per libellos⁴ non temere respondit. Cognoscendi⁵ morem eum tenuit, ut continuis actionibus⁶ omissis singillatim⁷ quaeque per vices⁸ ageret. Quotiens autem ad consultandum secederet⁹, neque in commune¹⁰ quicquam neque propalam¹¹ deliberabat, sed et conscriptas ab uno quoque sententias tacitus ac secreto legens, quod ipsi libuisset¹² perinde¹³ atque pluribus idem videretur pronuntiabat.

2. In curiam libertinorum filios diu non admisit; admissis a prioribus principibus honores denegavit¹⁴. Candidatos, qui supra numerum essent, in solacium¹⁵ dilationis¹⁶ ac morae legionibus praeponit¹⁷. Consulatum in senos plerumque¹⁸ menses dedit. Defunctoque¹⁹ circa Kal. Ian. altero e consulibus neminem substituit²⁰ improbare²¹ exemplum vetus Canini Rebili²² uno die consulis. Triumphalia ornamenta etiam quaestoriae dignitatis et nonnullis ex equestri ordine tribuit nec utique²³ de causa militari. De quibusdam rebus orationes ad

¹ bimenstris	twee maanden durend
² continuare	op elkaar laten volgen
³ postulator	eiser, klager
⁴ libellus	een schrijven
⁵ cognoscere 3	onderzoeken
⁶ actio	rechtszitting, aanklacht, rechtsingang
⁷ singillatim	stuk voor stuk
⁸ vicis	beurt
⁹ secedere 3	zich afzonderen
¹⁰ in commune	gemeenschappelijk
¹¹ propalam	openlijk
¹² mihi libet	het behaagt mij
¹³ perinde atque	eveneer als
¹⁴ denegare	afslaan, weigeren
¹⁵ solacium	troost
¹⁶ dilatio	uitstel
¹⁷ praeponere + dat.	stellen aan het hoofd van
¹⁸ plerumque	meestal, gewoonlijk
¹⁹ defungi 3	sterven
²⁰ substituere	in de plaats aanstellen
²¹ improbare	afkeuren

²² In 45 stierf op de laatste dag van zijn consulaat de consul. Iulius Caesar wees voor die laatste dag Gaius Caninius Rebilus als vervanger aan. Deze was legatus bij de belegering van Alesia geweest.

²³ utique vooral, beslist

XV De consulaten

Hij is vier keer consul geweest: de eerste keer twee maanden, de tweede en de laatste keer zes maanden en de derde keer drie maanden; de twee middelste consulaten heeft hij direct na elkaar bekleed; de overige heeft hij afwisselend bekleed met een tussenpauze van een jaar.

XV Staatkundig optreden

Wanneer hij recht sprak heeft hij aan de eisers alleen op de volgende dag en alleen door middel van een schrijven geantwoord. Hij had de volgende gewoonte van onderzoek doen: hij deed niet aan achtereenvolgende rechtszittingen; iedere zaak behandelde hij apart, de een na de ander. Alle keren echter dat hij zich afzonderde voor beraad, overlegde hij noch iets gemeenschappelijk noch openlijk, maar terwijl hij zonder een woord en afgezonderd de voorstellen las die door een ieder opgeschreven waren, verkondigde hij wat hem behaagd had evenzeer alsof het tevens meer mensen goed toescheen. 2. Lange tijd liet hij niet de zoons van vrijgelatenen toe in het senaatsgebouw; hij weigerde hun ereambten hoewel zij door eerdere keizers tot die ambten toegelaten waren. Ambstkandidaten, die boventallig waren, stelde hij aan het hoofd van legioenen als troost voor het uitstel en de vertraging. Gewoonlijk gaf hij een consulaat voor zes maanden. Wanneer een van de consuls rond één januari gestorven was, benoemde hij niemand om die te vervangen, omdat hij het oude voorbeeld van Caninius Rebilus afkeurde die voor één dag consul was. Hij heeft ook de onderscheidingen van triomfator aan mensen van de waardigheid van quaestor en aan sommigen van de ridderorde toegekend en niet vooral op militaire grond. Over sommige kwesties liet hij

senatum missas praeterito¹ quaestoris officio per consulem plerumque recitabat.

XVI Vernieuwingen en beperkingen

Formam aedificiorum urbis novam excogitavit et ut ante insulas ac domos porticus² essent, de quarum solariis³ incendia arcerentur; easque sumptu suo extruxit⁴. Destinarat etiam Ostia⁵ tenus⁶ moenia promovere atque inde fossa⁷ mare veteri urbi inducere.

2. Multa sub eo et animadversa⁸ severe et coercita⁹ nec minus instituta¹⁰: adhibitus sumptibus modus; publicae cenae ad sportulas¹¹ redactae; interdictum¹² ne quid in popinis¹³ cocti praeter legumina¹⁴ aut holera¹⁵ veniret¹⁶, cum antea nullum non obsonii¹⁷ genus proponeretur; afflicti¹⁸ supplicii Christiani, genus hominum superstitionis novae ac maleficae¹⁹; vetiti quadrigariorum²⁰ lusus, quibus inveterata²¹ licentia²² passim vagantibus²³ fallere ac furari²⁴ per iocum²⁵ ius erat; pantomimorum²⁶ factiones²⁷ cum ipsis simul relegatae²⁸.

¹ praeterire	passeren
² porticus 4	zuilengalerij
³ solarium	plat dak, terras, balkon
⁴ extruere 3	oprichten
⁵ Ostia, ae f en ōrum n (ostium)	havenstad bij Rome aan de monding v.d. Tiber, volgens de overlevering door Ancus Marcius gesticht
⁶ tenus	postpositie m. abl. of gen. tot (aan), niet verder dan
⁷ fossa	gracht, kanaal
⁸ animadvertere 3	berispen, bestraffen
⁹ coercere 2	bestrafen, bedwingen
¹⁰ instituere 3	instellen, beginnen
¹¹ sportuala	mandje (met eten en geld)
¹² interdicere 3 ne	verbieden dat
¹³ popina	kroeg, eettent
¹⁴ legumen n	peulvrucht
¹⁵ holus 3 n	groente
¹⁶ venire	verkocht worden
¹⁷ obsonium	etenswaren
¹⁸ affligere 3	treffen
¹⁹ maleficus	kwaadaardig
²⁰ quadrigarius	wagenmenner
²¹ inveteratus	diep ingeworteld
²² licentia	teugelloosheid
²³ vagari	ronddolen
²⁴ furari	stelen
²⁵ iocus	scherts
²⁶ pantomimus	balletdanser
²⁷ factio	gezelschap
²⁸ relegare	verbannen

redes die hij naar de senaat gestuurd had gewoonlijk door een consul voorlezen, waarbij hij aan de taak van de quaestor voorbijgegaan was.

XVI Vernieuwingen en beperkingen

Hij bedacht een nieuw ontwerp van gebouwen in de stad en ook dat voor huizenblokken en stadsvillae zuilengalerijen zouden zijn; zo kon men vanaf de daken van die galerijen branden afweren; en hij heeft ze laten aanleggen op eigen kosten. Hij had zelfs besloten de stadsmuren tot aan Ostia uit te breiden en om vanaf Ostia via een kanaal het zeewater naar de oude stad te brengen.

2. Veel is onder hem én streng gestraft en bedwongen en niet minder begonnen: de uitgaven zijn aan banden gelegd; publieke diners zijn teruggebracht tot mandjes met eten; het is verboden dat er in kroegen iets anders gekookts verkocht werd dan peulvruchten en groenten, hoewel er voor die tijd geen enkele etenswaar niet werd voorgezet; de Christenen zijn gestraft met de dood, een soort mensen met een ongekend en kwaadaardig bijgeloof; spelen van wagenmenners van een vierspan zijn verboden: zij doolden met een diepgewortelde teugelloosheid overal rond en hadden het recht bij wijze van grap te bedriegen en te stelen; de gezelschappen van balletdansers zijn samen met de balletdansers zelf tegelijk verbannen.

XVII De rechtspraak

Adversus falsarios¹ tunc primum repertum, ne tabulae² nisi pertusae³ ac ter lino per foramina⁴ traiecto obsignarentur⁵; cautum⁶ ut testamentis primae duae cerae⁷ testatorum⁸ modo nomine inscripto vacuae⁹ signaturis¹⁰ ostenderentur, ac ne qui alieni testamenti scriptor legatum¹¹ sibi ascriberet; item ut litigatores¹² pro patrociniis¹³ certam iustamque mercedem, pro subsellis¹⁴ nullam omnino darent praebente aerario¹⁵ gratuita; utque rerum actu¹⁶ ab aerario causae ad Forum ac reciperatores¹⁷ transferrentur et ut omnes appellationes¹⁸ a iudicibus ad senatum fierent.

XVIII Gebiedsuitbreiding

Augendi propagandique¹⁹ imperii neque voluntate ulla neque spe motus umquam, etiam ex Britannia deducere exercitum cogitavit, nec nisi verecundia²⁰, ne obtrectare²¹ parentis gloriae videretur, destitit²². Ponti modo

¹ falsarius	vervalser (<i>ihb. v. handschriften en testamenten</i>)
² tabula	schrijftafeltje, geschrift, afschrift
³ pertundere 3	doorboren
⁴ foramen	gat
⁵ obsignare	verzegelen
⁶ cavere ut + <i>coni.</i>	ervoor zorgen, bepalen dat
⁷ cera	was, met was bestreken houten tafeltje
⁸ testator	erflater
⁹ vacuus + <i>abl.</i>	leeg van, zonder
¹⁰ signare	verzegelen
¹¹ legatum	vermaking
¹² litigator	partij in een proces
¹³ patrocinium	verdediging voor de rechtbank;
¹⁴ subsellium	(recht)bank, rechtzaak, proces
¹⁵ aerarium	staatskas
¹⁶ actus rerum 4	juridische bezigheden, <i>abl. limitationis</i>
¹⁷ reciperator	rechter in zaken mbt. schadeloosstelling; (plur.) college <i>bestaand uit 3 of 5 rechters, dat beslissingen nam in processen m.b.t. schadeloosstelling</i>
¹⁸ appellatio	het toespreken
¹⁹ propagare	uitbreiden
²⁰ verecundia	schroom, schaamte
²¹ obtrectare + <i>dat.</i>	afbreuk doen aan
²² desistere 3	er vanaf zien

XVII De rechtspraak

Tegen vervalsers is toen eerst bedacht dat slechts doorboorde schrijftafeltjes waardoorheen drie keer een draad door de gaten getrokken was, verzegeld werden; het is bepaald dat wat de testamenten betref de eerste twee tafels met alleen daarop geschreven de naam van de erflaters en verder onbeschreven aan hen die het gingen verzegelen, getoond werden en dat niet wie het testament van een ander schreef zichzelf een vermaking zou toeschrijven; evenzo is bepaald dat strijdende partijen voor juridische bijstand een bepaald en correct loon zouden betalen, maar helemaal geen voor de rechtbanken omdat de staatskas die gratis verschaftte; en dat in geval van juridische kwesties zaken van de rechters van de staatskas naar het forum naar rechters van een college werden overgeheveld en dat alle gevallen van beroep van de rechters bij de senaat terecht zouden komen.

XVIII Gebiedsuitbreiding

Nooit heeft enige wens of hoop om het rijk te vergroten of uit te breiden hem bezig gehouden; zelfs heeft hij eraan gedacht het leger uit Britannia terug te trekken en hij heeft daarvan alleen afgezien uit schroom dat hij de indruk zou wekken afbreuk te doen aan de roem van zijn vader. Hij heeft pas

regnum concedente¹ Polemone², item Alpium defuncto Cottio³ in provinciae formam redegit⁴.

XIX Buitenlandse reizen

Peregrinationes duas omnino suscepit, Alexandrinam et Achaicam⁵; sed Alexandrina ipso profectionis die destitit⁶ turbatus religione⁷ simul ac periculo. Nam cum circumitis templis in aede Vestae resedisset, consurgenti ei primum lacinia⁸ obhaesit⁹, dein tanta oborta caligo¹⁰ est, ut dispicere¹¹ non posset. In Achaia Isthmum perfodere¹² adgressus¹³ praetorianos pro contione¹⁴ ad incohandum¹⁵ opus cohortatus est tubaeque signo dato primus rastello¹⁶ humum effodit¹⁷ et corbulae¹⁸ congestam umeris extulit. Parabat et ad Caspiae portas¹⁹ expeditionem conscripta²⁰ ex Italicis senum²¹ pedum tironibus²² nova legione, quam Magni Alexandri phalanga²³ appellabat.

¹ concedere 3 afstand doen van

² Polemon II, kleinzoon van Polemon I, was koning van Pontus van 38 tot 63 n.Chr., van het Bosporuskoninkrijk van 38 tot 41, en van Cilicië van 41 tot 68. Via zijn moeder Antonia Tryphaena was hij een achterachterkleinzoon van Marcus Antonius. In zijn jeugd werd hij opgevoed samen met de latere keizer Caligula, door wie hij in 38 werd aangesteld tot vazalkoning van Pontus en het Bosporusrijk. Keizer Claudius ontnam hem in 41 laatstgenoemd gebied, waarvoor hij hem schadeloos stelde met de heerschappij over een deel van Cilicië. Hierdoor was zijn rijk beperkt, aangezien keizer Nero in 63 Pontus met de Provincia Galatia verenigde.

³ Marcus Iulius Cottius II was koning (5-63 n.Chr.) van de Keltische en Ligurische inwoners van het bergachtige gebied dat toen bekend stond als Alpes Taurinae en nu als de Cottische Alpen Marcus.

⁴ in provinciae formam redigere tot provincie maken

⁵ Achaica de provincie Achaia (Griekenland met de eilanden)

⁶ desistere 3 + abl. afzien van

⁷ religio religieus bezwaar

⁸ lacinia zoom

⁹ obhaerere 2 blijven steken

¹⁰ caligo nevel, duisternis

¹¹ dispicere 5 ontwaren, goed zien, de voorwerpen om zich heen met de ogen onderscheiden

¹² perfodere 5 doorgraven, een kanaal aanleggen door

¹³ adgredi 5 beginnen

¹⁴ contio vergadering

¹⁵ incohare beginnen

¹⁶ rastellus kleine houweel

¹⁷ effodere 5 uitgraven

¹⁸ corbula korfje

¹⁹ Caspiae portae - Κάσπιαι πύλαι, bergpas ten Z. der Caspische zee, ten O. der stad Rhagae, in het N. van Media. De pas, die 8000 schreden lang en niet breed was, was door de Perzen met ijzeren poorten gesloten en werd door wachtposten bewaakt. Deze pas was van groot belang, omdat de verbindingsweg tusschen het N.W. en het N.O. van het Perzische rijk er doorheen liep.

²⁰ conscribere lichten

²¹ seni, -ae, -a telkens zes

²² tiro rekrut

²³ phalanx falanx, een slagorde v. infanterie, i.h.b. de door Philippus v. Macedonië bedachte formatie (van 16 man diep)

het koninkrijk Pontus, toen Polemon daarvan afstand deed, en evenzo dat van de Alpen na de dood van Cottius tot provincies gemaakt.

XIX Buitenlandse reizen

In totaal is hij aan twee reizen naar het buitenland begonnen, naar Alexandria en Achaia; maar van die naar Alexandria heeft hij op de dag zelf van vertrek afgezien, omdat hij in verwarring was gebracht door religieus bezwaar en door gevaar. Want toen hij de tempels rondgegaan was en in die van Vesta was gaan zitten, bleef eerst zijn zoom vastzitten, toen hij opstond en daarna is er een zo grote nevel opgekomen dat het onmogelijk was voor hem goed te zien. Hij is naar Achaia vertrokken om de Isthmus te doorgraven en hij heeft in een vergadering zijn lijfwacht aangespoord het werk te beginnen en toen het trompetsignaal gegeven was, heeft hij als eerste met een houweel grond uitgegraven en die verzameld in een mandje op zijn schouders weggedragen, Hij was ook bezig naar de Caspische poorten een expeditie voor te bereiden en daarvoor had hij een nieuw legioen gelicht van Italische recruten van zes voet lang en hij placht dat legioen de falanx van Alexander de Grote te noemen.

3. Haec partim nulla reprehensione¹, partim etiam non mediocri laude digna in unum contuli, ut secernerem² a probris³ ac sceleribus eius, de quibus dehinc dicam.

XX Het begin van een muziekcarrière

Inter ceteras disciplinas⁴ pueritiae tempore imbutus⁵ et musica, statim ut imperium adeptus est⁶, Terpnum citharoedum⁷ vigentem⁸ tunc praeter⁹ alios arcessiit¹⁰ diebusque continuis post cenam canenti in multam noctem assidens¹¹ paulatim et ipse meditari¹² exercerique coepit neque eorum quicquam omittere, quae generis eius artifices¹³ vel conservandae¹⁴ vocis causa vel augendae factarent; sed et plumbeam chartam¹⁵ supinus¹⁶ pectore sustinere¹⁷ et clystere¹⁸ vomituque¹⁹ purgari²⁰ et abstinere²¹ pomis²² cibusque officientibus²³; donec blandiente²⁴ profectu²⁵, quamquam exiguae²⁶ vocis et fuscae²⁷, prodire in scaenam concupiit, subinde²⁸ inter familiares²⁹ Graecum proverbium³⁰ iactans occultae musicae nullum esse respectum¹. Et prodit²

¹ reprehensio	verwijt
² secernere	scheiden
³ probrum	verwijt
⁴ disciplina	onderricht, wetenschap
⁵ imbuere 3 + <i>abl.</i>	vertrouwd maken met, opleiden in
⁶ adipisci 3	verkrijgen
⁷ citharoedus, ī m	(Gr. leenw.) citterspeler (<i>die zichzelf bij het zingen op de citer begeleidt</i>)
⁸ vigere 2	in aanzien staan
⁹ praeter + <i>acc.</i>	langs, meer dan
¹⁰ arcessere 3	ontbieden
¹¹ assidere 2 + <i>dat.</i>	zitten bij, bijwonen
¹² meditari	studeren
¹³ artifex	kunstenaar
¹⁴ conservare	bewaren, op peil houden
¹⁵ charta	blad, dunne plaat
¹⁶ supinus	op de rug liggend
¹⁷ sustinere 2	torsen
¹⁸ clystēr, ēris m	(Gr. leenw.) (postklass.) klisterspuit
¹⁹ vomitus 4	kotsen
²⁰ purgare	purgeren, reinigen
²¹ abstinere + <i>abl.</i>	zich onthouden van
²² pomum	appel
²³ officere 5	in de weg staan, belemmeren
²⁴ blandior, blandīrī, blandītus sum (blandus) (<i>m. dat.</i>)	vleien, bekoren, verlokken
²⁵ profectus 4	vordering
²⁶ exiguus	klein, onbeduidend, zwak
²⁷ fuscus, a, um	donker, grijs, zwartachtig; (v. klanken) dof, hees
²⁸ subinde	herhaaldelijk
²⁹ familiaris	goede bekende, huisgenoot
³⁰ proverbium	gezegde

3. Deze feiten die deels geen enkele kritiek verdienen, deels ook geen middelmatige lof, heb ik op één plek bijeengebracht opdat ik ze zou scheiden van wat hem te verwijten valt en van zijn misdaden, waarover ik in het vervolg zal spreken.

XX Het begin van een muziekcarrière

In zijn kinderjaren is hij naast de andere vakken ook in de muziek opgeleid en hij heeft onmiddellijk zodra hij het keizerschap had gekregen, de citherspeler Ternus die toen meer dan anderen in aanzien stond, ontboden en toen hij op achtereenvolgende dagen tot diep in de nacht bij hem zat, terwijl hij na de maaltijd zong, is hij ook zelf langzamerhand begonnen te studeren en zich daarin te bekwamen en niets van die dingen achterwege te laten die dergelijke kunstenaars altijd deden hetzij om hun stem in stand te houden hetzij om die te verbeteren, maar ook is hij ermee begonnen liggend op zijn rug een loden plaat op zijn borst te torsen en zichzelf te reinigen met de klisterspuit en door over te geven en geen appels en schadelijk voedsel meer te eten; uiteindelijk verlangde hij, toen zijn vorderingen hem daartoe verlokten, op de bühne op te treden hoewel hij een zwakke en hese stem had en onder zijn bekenden uitte hij herhaaldelijk het Grieks gezegde dat verborgen muziek geen waardering kent.

¹ respectus 4

² prodire

inachtneming, het rekening houden met
tevoorschijn komen, optreden

Neapoli¹ primum ac ne concusso² quidem repente motu terrae theatro ante cantare³ destitit⁴, quam incohatum absolvet⁵ nomen⁶. Ibidem⁷ saepius et per complures cantavit dies; sumpto etiam ad reficiendam vocem brevi tempore, impatiens⁸ secreti⁹ a balineis¹⁰ in theatrum transiit mediaque in orchestra¹¹ frequente¹² populo epulatus¹³, si paulum subbibisset¹⁴, aliquid se sufferti¹⁵ tinnituum¹⁶ Graeco sermone promisit. Captus autem modulatis¹⁷ Alexandrinorum laudationibus, qui de novo commeatu¹⁸ Neapolim confluxerant, plures Alexandria evocavit. Neque eo segnius¹⁹ adolescentulos equestris ordinis et quinque amplius milia e plebe robustissimae iuventutis undique elegit, qui divisi in factiones plausuum²⁰ genera condiscerent²¹ -- bombos²² et imbrices²³ et testas²⁴ vocabant -- operamque navarent²⁵ cantanti sibi, insignes pinguissima²⁶ coma et excellentissimo²⁷ cultu²⁸, puris²⁹ ac sine anulo³⁰ laevis³¹, quorum duces quadringena³² milia sestertia³³ merebant³⁴.

¹ *abl. loci*

² *concutere* 5, -cussi, -cussu hevig schokken

³ *cantare* zingen

⁴ *desistere* 3 ophouden

⁵ *absolvere* 3 voltooiën

⁶ *nomos, acc. on m.* (Gr. leenw.) wijs, lied

⁷ *ibidem* op dezelfde plek

⁸ *impatiens + gen.* niet verdragend

⁹ *secretum* de afzondering

¹⁰ *balneum* badhuis

¹¹ *orchēstra, ae f* (Gr. leenw.) zitplaatsen (*v.d. senatoren in het Romeinse theater*)

¹² *frequens* druk, talrijk verzameld

¹³ *epulari* eten

¹⁴ *sub-bibō, bibere, bibī, -* (postklass.) een beetje drinken, nippen

¹⁵ *suffertus* volgestopt, klinkend

¹⁶ *tinnire* geluid laten horen, luid zingen

¹⁷ *modulātus, a, um* ritmisch; muzikaal, melodieus

¹⁸ *commeatus* 4 konvooi

¹⁹ *segnis* nonchalant

²⁰ *plausus* 4 geklap, applaus

²¹ *condiscere* 3 aanleren

²² *bombus* brommen, zoemen

²³ *imbrex* holle dakpan, applaus met holle handen

²⁴ *testa* baksteen, scherf, een soort applaus

²⁵ *navare operam + dat.* iem. helpen, bijstaan

²⁶ *pinguis* vet

²⁷ *excellens* voortreffelijk, verheven

²⁸ *cultus* 4 verzorging, opsmuk

²⁹ *purus* onversierd

³⁰ *anulus* ring

³¹ *laeva (manus)* linkerhand

³² *quadringeni* telkens/ieder 400

³³ *sestertia, ōrum n* 1.000 sestertiën

³⁴ *merere* 2 verdienen

Hij zong voor het eerst in Napels en zelfs niet toen het theater plotseling door een aardbeving geschokt was hield hij eerder op met zingen dan dat hij zijn begonnen lied afmaakte. Op diezelfde plek heeft hij vaker en gedurende verscheidene dagen gezongen; toen hij zelfs een korte tijd genomen had om zijn stem te herstellen, verdroeg hij de afzondering niet en stak hij over naar het theater, beloofde hij toen hij midden in de loge van de senaat gegeten had terwijl er veel volk was, dat hij enig geluid in het Grieks luid zou laten klinken, als hij een slokje genomen had. In de ban echter van de lofzangen van de Alexandrijnen, die van een nieuw konvooi naar Napels waren samengestroomd, heeft hij meer mensen uit Alexandria laten komen. En hij heeft daarom niet met minder inzet jonge mannen van de ridderstand en meer dan 5000 zeer sterke jongelingen uit het gewone volk van alle kanten uitgekozen die in groepen verdeeld soorten applaus moesten leren (ze noemden het 'bijengezoem', 'holle dakpannen' en 'bakstenen') en die hem tijdens zijn gezang moesten bijstaan; ze vielen op door zeer vet haar en hun zeer voortreffelijke kleding en doordat hun linkerhand onversierd en zonder ring was; hun leiders verdienden 400.000 sestertiën per persoon.

XXI Optreden

Cum magni aestimaret¹ cantare etiam Romae, Neroneum agona² ante praestitutam³ diem revocavit⁴ flagitantibusque⁵ cunctis caelestem vocem respondit quidem in hortis⁶ se copiam⁷ volentibus facturum, sed adiuvente vulgi preces etiam statione⁸ militum, quae tunc excubabat⁹, repraesentaturum¹⁰ se pollicitus est libens¹¹; ac sine mora nomen suum in albo¹² profitentium¹³ citharoedorum iussit ascribi¹⁴ sorticulaque¹⁵ in urnam cum ceteris demissa intravit ordine¹⁶ suo, simul praefecti¹⁷ praetorii citharam sustinentes, post tribuni militum iuxtaque¹⁸ amicorum intimi. Utque constitit, peracto principio¹⁹, Niobam se cantaturum per Cluvium Rufum consularem pronuntiavit et in horam fere decimam perseveravit²⁰ coronamque eam et reliquam certaminis partem in annum sequentem distulit, ut saepius canendi occasio esset. Quod cum tardum²¹ videretur, non cessavit²² identidem se publicare²³. Dubitavit etiam an privatis spectaculis operam inter scaenios²⁴ daret quodam praetorum sestertium decies offerente. Tragoedias quoque cantavit personatus²⁵ heroum deorumque, item heroidum ac dearum, personis²⁶ effectis ad similitudinem oris sui et feminae, prout²⁷ quamque²⁸

¹ magni aestimare	het veel waard achten
² agona Neroneus	de Neronia; <i>door Nero zelf ter ere van zch in gesteld vijfjarig feest</i>
³ praestituere 3	van tevoren vaststellen
⁴ revocare	hernieuwen
⁵ lagitare	eisen
⁶ hortus	tuin
⁷ copiam facere	de gelegenheid geven
⁸ statio	patrouille
⁹ excubare	op wacht staan
¹⁰ repraesentare	onmiddellijk verwezenlijken
¹¹ libens	graag
¹² album	wit geverfd houten bord voor bekendmakingen
¹³ profiteri	zich aanmelden
¹⁴ ascribere 3	erbij schrijven
¹⁵ sorticula, ae f	plankje dat dienst doet als lot
¹⁶ ordo	volgorde
¹⁷ praefectus praetorius	commandant v.d. pretoriaanse garde of v.d. keizerlijke lijfwacht in Rome
¹⁸ iuxta	ernaast
¹⁹ principium	het begin, aankondiging
²⁰ perseverare in + acc.	volhouden tot
²¹ tardus	langdurend, laat
²² cessare	aarzelen, ophouden te
²³ se publicare	in het openbaar optreden
²⁴ scaenicus	toneel-, toneelspeler
²⁵ personatus	gemaskerd, verkleed
²⁶ persona	masker
²⁷ prout + con. iterativus	al naargelang
²⁸ quisque	telkens een/iemand

XXI Optreden

Omdat hij er zeer aan hechtte ook in Rome te zingen, hernieuwde hij de Neronia voor de van tevoren vastgestelde dag en toen allen zijn hemelse stem eisten, antwoordde hij dat hij zeker wel allen die het wilden de gelegenheid daartoe zou geven in zijn tuinen, maar toen de patrouille soldaten die toen op wacht stond, de beden van het volk hielp, heeft hij met alle plezier beloofd hun beden onmiddellijk te zullen verwezenlijken. Zonder te dralen beval hij zijn naam op het witte bord van citherzangers die zich aanmeldden bij te schrijven en toen zijn lot in de urn tezamen met de rest gegooid was, kwam hij op zijn plaats binnen, tegelijk de prefecten van de lijwacht die zijn cither droegen en daarbij zijn vertrouwelijkste vrienden. Zodra hij zijn plaats had ingenomen en hij aangekondigd was, liet hij de oud consul Cluvius Rufus aankondigen dat hij 'Niobe' zou zingen en hij bleef tot ongeveer het tiende uur zingen en hij heeft de overwinningskrans hiervoor en de rest van het lied uitgesteld tot het jaar daarna opdat hij vaker de gelegenheid zou hebben te zingen. Toen dit hem te lang scheen, aarzelde hij niet herhaaldelijk in het openbaar op te treden. Ook twijfelde hij of hij zich zou toeleggen op particuliere spelen te midden van toneelspelers, toen een zekere praetor hem een miljoen sestertiën bood. Hij droeg ook tragedies gemaskerd voor, terwijl de maskers van de helden en goden, evenzo van de heldinnen en godinnen gemaakt waren naar de gelijkenis van zijn gezicht en dat van een vrouw al naar gelang hij er een beminde.

diligeret¹. Inter cetera cantavit Canacen² parturientem³, Oresten matricidam⁴, Oedipodem excaecatam⁵, Herculem insanum. In qua fabula fama est tirunculum⁶ militem positum ad custodiam aditus⁷, cum eum ornari ac vinciri catenis, sicut argumentum⁸ postulabat, videret, accurrisse ferendae opis gratia.

XXII Uitgedaagd door vleireijen

Equorum studio⁹ vel¹⁰ praecipue¹¹ ab ineunte¹² aetate¹³ flagravit plurimusque illi sermo, quanquam vetaretur, de circensibus¹⁴ erat; et quondam tractum prasinum¹⁵ agitatore¹⁶ inter condiscipulos querens, obiurgante¹⁷ paedagogo¹⁸, de Hectore se loqui ementitus¹⁹ est. Sed cum inter initia imperii eburneis quadrigis²⁰ cotidie in abaco²¹ luderet, ad omnis etiam minimos circenses e secessu²² commeabat²³, primo clam, deinde propalam, ut nemini dubium esset eo die utique affuturum²⁴. Neque dissimulabat²⁵ velle se palmarum numerum ampliari²⁶; quare spectaculum multiplicatis missibus²⁷ in

¹ diligere 3 beminnen

² *Canace is de dochter van koning Aeolus en zijn vrouw Enarete of Aegiale. Haar vader was, na de zondvloed, de eerste koning die over de Aeoliërs in Thessalië regeerde.*

Het bed van Canace wordt regelmatig bezocht door zeegod Poseidon die vijf zoons bij het meisje verwekte. Maar de ware liefde van haar leven is Macareus, haar broer, die op zijn beurt ook verliefd is op zijn zus. Broer en zus delen in het diepste geheim regelmatig het bed met elkaar. De gevolgen laten zich raden en Canace wordt zwanger. Het meisje is volledig in paniek en kijnt weg vanwege deze verboden genegenheid voor haar broer. Ze wordt steeds bleker, eet of slaapt bijna niet meer, terwijl haar buik langzaam begint te groeien.

³ parturire zwanger zijn

⁴ matricida moedermoordenaar

⁵ excaecatus blind gemaakt

⁶ tirunculus jonge soldaat

⁷ aditus 4 toegang

⁸ argumentum voorstelling

⁹ studium enthousiasme

¹⁰ vel zeker

¹¹ praecipuē adv. voornamelijk, in het bijzonder, bij uitstek

¹² inire beginnen

¹³ aetas leeftijd, jeugd

¹⁴ circenses de circusspelen, paardenraces

¹⁵ *behorend bij de groene wagenmenners bij de circusspelen [factio de groene partij v.d. wagenmenners]*

¹⁶ agitator wagenmenner

¹⁷ obiurgare berispen

¹⁸ paedagogus begeleider, mentor, opvoeder

¹⁹ ementiri liegen

²⁰ quadriga vierspan

²¹ abacus spelletjestafel

²² secessus 4 zomerverblijf

²³ commeare geregeld gaan

²⁴ adesse aanwezig zijn

²⁵ dissimulare + inf. doen alsof niet, verbergen

²⁶ ampliari vergroten, uitbreiden

²⁷ missus 4 (postklass.) ronde, serie (bij wagenrennen, onderbroken door andere activiteiten).

Onder andere droeg hij 'De zwangere Canace' en 'Orestes, de moedermoordenaar' voor en 'De verblinde Oedipus', de 'De waanzinnige Hercules'. Het verhaal gaat dat bij dit stuk een jonge soldaat die bij de ingang opgesteld was om die te bewaken, naar hem toegerend was om hem hulp te brengen, toen hij zag dat Nero, zoals het verhaal het eiste, getooid en geboeid werd met ketenen.

XXII Uitgedaagd door vleierijen

Hij was dol enthousiast over paarden zeker vooral vanaf het begin van zijn jeugd en hoewel het hem verboden werd, sprak hij zeer vaak over de circusspelen; en toen hij eens onder zijn medeleerlingen erover klaagde dat een groene wagenmenner meegesleurd was, heeft hij, toen zijn opvoeder hem berispte, gelogen dat hij over Hector sprak. Maar toen hij in het begin van zijn keizerschap dagelijks met ivoren vierspannen op een spelletjestafel speelde, ging hij vanuit zijn zomerverblijf naar alle, zelfs de kleinste races, in het begin heimelijk, daarna openlijk, zodat het voor niemand twijfelachtig was dat hij op die dag erbij zou zijn. En niet hield hij het geheim dat hij wilde dat het aantal zeges uitgebreid werd; en daarom werd het schouwspel doordat de series werden vermeerderd, tot in de avond voortgezet,

serum¹ protrahebatur, ne dominis² quidem iam factionum³ dignantibus nisi ad totius diei cursum greges⁴ ducere. Mox et ipse aurigare atque etiam spectari saepius voluit positoque in hortis inter servitia⁵ et sordidam plebem rudimento⁶ universorum se oculis in Circo Maximo praebuit, aliquo liberto mittente mappam⁷ unde magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta⁸ Romae dedisse, Achaiam, ut diximus, petit hinc⁹ maxime motus. Instituerant civitates, apud quas musici agones edi¹⁰ solent, omnes citharoedorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeo grate¹¹ recipiebat, ut legatos, qui pertulissent, non modo primos admitteret, sed etiam familiaribus¹² epulis interponeret¹³. A quibusdam ex his rogatus ut cantaret super¹⁴ cenam, exceptusque effusius¹⁵, solos scire audire Graecos solosque se et studiis suis dignos ait. Nec profectio¹⁶ dilata¹⁷, ut primum Cassiopen¹⁸ traiecit, statim ad aram Iovis Cassii cantare auspicatus¹⁹ certamina deinceps obiit²⁰ omnia.

XXIII Nero als performer en concurrent

Nam et quae diversissimorum²¹ temporum sunt, cogi in unum annum, quibusdam etiam iteratis²², iussit et Olympiae quoque praeter consuetudinem

¹ serus	laat
² dominus	manager
³ factio	partij, troep
⁴ grex	kudde, troep
⁵ servitia <i>n.pl.</i>	slaven
⁶ rudimentum + <i>gen.</i>	ponere zijn eerste ervaringen opdoen in iets
⁷ mappa	(op de renbaan) seinvlag voor de start bij de wagenrennen
⁸ experimentum	poging, bewijs, ervaring
⁹ hinc	op grond van het volgende
¹⁰ edere 3	organiseren
¹¹ grate	graag
¹² familiaris	intiem
¹³ interponere 3 + <i>dat.</i>	als deelnemer laten optreden bij
¹⁴ super + <i>acc.</i>	tijdens
¹⁵ effusus	overdreven
¹⁶ profectio	vertrek
¹⁷ differre	uitstellen
¹⁸ Cassiope, <i>stad op Corcyra</i>	
¹⁹ auspicari	beginnen
²⁰ obire	deelnemen aan
²¹ diversus	verschillend
²² iterare	herhalen

terwijl de managers van de troepen zich nog maar alleen verwaardigden hun troepen naar de spelen te brengen voor rennen die de hele dag zouden duren. Spoedig wilde hij ook vaker zelf mennen en gezien worden en nadat hij zijn eerste ervaringen had opgedaan in zijn tuinen te midden van slaven en het lage volk, trad hij voor aller ogen op in het Circus Maximus, terwijl de een of andere vrijgelatene als sein voor de start van die plek af vlagde waar normaal magistraten dat doen. Niet tevreden dat hij in Rome zijn kunsten had laten zien, ging hij, zoals we gezegd hebben, naar Achaia en hij was hiertoe vooral door de volgende reden aangezet: de burgerijen waarbij het gewoon was muziekwedstrijden te organiseren, waren ermee begonnen alle zegekransen van de citherspelers naar hemzelf te sturen. Deze nam hij zo dankbaar aan, dat hij niet alleen de gezanten die die kransen hadden gebracht voorrang bij hun audiëntie gaf, maar ook liet deelnemen aan intieme diners. Door sommigen van hen is hem gevraagd om tijdens het maal te zingen en toen hij nogal overdreven ontvangen was, zei hij dat alleen de Grieken wisten te luisteren en dat alleen zij hem en zijn toeleg waardig waren. Hij stelde zijn vertrek niet uit en zodra hij naar Cassiope overgestoken was, begon hij onmiddellijk bij het altaar van Juppiter Cassius te zingen en nam hij daarna deel aan alle toernooien.

XXIII Nero als performer en concurrent

Want zowel beval hij wedstrijden die tot zeer verschillende jaren behoorden, in één jaar te proppen, terwijl sommige wedstrijden zelfs herhaald zijn, als ook organiseerde hij te Olympia, ook al ging dat tegen de gewoonte in, een muziektoernooi.

musicum agona commisit¹. Ac ne quid circa haec occupatum² avocaret detineretve³, cum praesentia eius urbicas⁴ res egere⁵ a liberto Helio admoneretur, rescripsit his verbis: "Quamvis nunc tuum consilium sit et votum celeriter reverti me, tamen suadere et optare potius⁶ debes, ut Nerone dignus revertar. " Cantante eo ne necessaria quidem causa excedere theatro licitum est. Itaque et enixae⁷ quaedam in spectaculis dicuntur et multi taedio⁸ audiendi laudandique clausis oppidorum portis aut furtim⁹ desiluisse¹⁰ de muro aut morte simulata¹¹ funere elati¹². Quam autem trepide¹³ anxieque certaverit, quanta adversariorum aemulatione¹⁴, quo metu iudicum¹⁵, vix credi potest. Adversarios, quasi plane¹⁶ condicionis¹⁷ eiusdem, observare, captare, infamare secreto, nonnumquam¹⁸ ex occurso maledictis¹⁹ incessere²⁰ ac, si qui arte praecellerent²¹, conrumpere etiam solebat. Iudices autem prius quam inciperet reverentissime²² adloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed eventum in manu esse Fortunae; illos ut²³ sapientis et doctos viros fortuita²⁴ debere excludere; atque, ut auderet²⁵ hortantibus, aequiore²⁶ animo recedebat, ac ne sic quidem sine sollicitudine²⁷, taciturnitatem²⁸ pudoremque quorundam pro tristitia²⁹ et malignitate arguens³⁰ suspectosque sibi dicens.

¹ committere 3	organiseren
² occupatus	bezig, in de weer
³ detinere 2	weghouden
⁴ urbicus	stads-, van/in Rome
⁵ egere + <i>abl.</i>	nodig hebben
⁶ potius	liever
⁷ eniti	bevallen
⁸ taedium	afkeer
⁹ furtim	heimelijk
¹⁰ desilire 2	naar beneden springen
¹¹ simulare	veinzen
¹² funere efferre	ten grave dragen
¹³ trepidus	zenuwachtig
¹⁴ aemulatio	wedijver, afgunst
¹⁵ iudex	jurylid
¹⁶ plane	duidelijk, totaal
¹⁷ condicio	situatie
¹⁸ nonnumquam	soms
¹⁹ maledictum	scheldwoord
²⁰ incessere 3	aanvallen, beledigen
²¹ praecellere	uitblinken
²² reverens	eerbiedig
²³ ut	als, daar, omdat
²⁴ fortuitus	toevallig
²⁵ audere 2	durven, moed hebben
²⁶ aequus	gelaten, rustig
²⁷ sollicitudo	verontrusting
²⁸ taciturnitas	zwijgzaamheid
²⁹ tristitia	onvriendelijkheid, somberheid
³⁰ arguere 3	beschuldigen, laken

Om te voorkomen dat iets hem, toen hij met dit soort zaken in de weer was, weg zou roepen of weg zou houden, heeft hij met de volgende woorden geantwoord, toen hij door zijn vrijgelatene Heliuss eraan herinnerd werd dat de belangen van Rome zijn aanwezigheid behoeften: "Ook al is het nu jouw advies en wens dat ik snel terugkeer, moet je toch liever adviseren en wensen dat ik Nero waardig terugkeer." Tijdens zijn zangoptreden was het zelfs niet toegestaan om uit een noodzakelijke reden het theater te verlaten. Men zegt dus ook dat sommige vrouwen tijdens de spelen bevallen zijn en dat velen uit afkeer van het luisteren en het prijzen, terwijl de poorten van de steden gesloten waren, hetzij heimelijk van de muur gesprongen zijn hetzij dat zij de dood geveinsd hebben en ten grave gedragen zijn. Je kunt echter nauwelijks geloven hoe zenuwachtig en bezorgd hij aan de wedstrijden deel genomen heeft, met hoe grote afgunst jegens zijn tegenstanders, met hoe grote angst voor de jury. Hij was gewoon zijn tegenstanders, alsof ze volledig in dezelfde situatie verkeerden, te respecteren, voor zich te winnen, in het geniep op ze af te geven, soms ook bij een ontmoeting met scheldwoorden aan te vallen en als sommigen met hun kunst uitblonken, hen zelfs om te kopen. De juryleden echter sprak hij alvorens te beginnen met de grootste eerbied toe, dat hij alles had gedaan wat hij moest doen, maar dat de afloop in de handen van Fortuna was; dat zij als wijze en geleerde mannen toevalligheden moesten uitsluiten; en wanneer zij hem aanspoorden moed te hebben, ging hij met gelatener gemoed terug en zelfs in dat geval niet zonder verontrust te zijn, terwijl hij de zwijgzaamheid en schroom van sommigen laakte als onvriendelijkheid en kwaadwilligheid en terwijl hij zei dat ze hem verdacht waren.

XXIV Spelen en prijzen

In certando vero ita legi oboediebat¹, ut numquam exscreare² ausus sudorem quoque frontis brachio³ detergeret⁴; atque etiam in tragico quodam actu⁵, cum elapsum⁶ baculum⁷ cito resumpsisset⁸, pavidus et metuens ne ob delictum⁹ certamine summo veretur¹⁰, non aliter confirmatus est quam adiurante hypocrita¹¹ non animadversum¹² id inter exsultationes¹³ succlamationesque¹⁴ populi. Victorem autem se ipse pronuntiabat; qua de causa et praeconio¹⁵ ubique contendit¹⁶. Ac ne cuius alterius hieroniarum¹⁷ memoria aut vestigium exstaret¹⁸ usquam, subverti et unco¹⁹ trahi abicque in latrinas²⁰ omnium statuas et imagines imperavit. Aurigavit quoque plurifariam²¹, Olympiis vero etiam decemiugem²², quamvis id ipsum in rege Mithradate²³ carmine quodam suo reprehendisset; sed excussus²⁴ curru ac rursus repositus, cum perdurare²⁵ non posset, destitit ante decursum²⁶; neque eo setius²⁷ coronatus est. Decedens deinde provinciam universam libertate²⁸ donavit simulque iudices civitate Romana et pecunia grandi²⁹. Quae beneficia e medio stadio Isthmiorum³⁰ die sua ipse voce pronuntiavit.

¹ oboedire + <i>dat.</i>	gehoorzamen aan
² exscreāre	spuwen
³ brachium	onderarm
⁴ detergere 3	afvegen
⁵ actus 4	opvoering
⁶ elabi	wegglijden
⁷ baculum	stok
⁸ resumere 3	weer pakken
⁹ delictum	vergrijp, misstap
¹⁰ summovere 2	verwijderen
¹¹ hypocrita	toneelspeler
¹² animadvertere 3	opmerken
¹³ exsultatio	gejuich
¹⁴ succlamatio	toejuiching
¹⁵ praeconium	ambt van heraut, omroeper zijn
¹⁶ contendere 3 + <i>abl.</i>	strijden, wedijveren op het gebied van
¹⁷ hieronica, ae m	(Gr. leenw.) overwinnaar in de heilige spelen
¹⁸ exstare	erbovenuit steken
¹⁹ uncus	haak
²⁰ latrina	wc
²¹ plurifariam	op veel plaatsen
²² decemiugis	tienspan
²³ Mithridates VI (132-63 v.Chr.), bijgenaamd Eupator Dionysus, was van ca. 120 tot 63 v.Chr. koning van Pontus.	
²⁴ excutere 5	schudden uit
²⁵ perdurare	volharden
²⁶ decursus 4	parademars, defilé; doel, finish
²⁷ non eo setius	des al niettemin
²⁸ libertas	autonomie
²⁹ grandis	groot, veel
³⁰ Isthmia <i>n.pl.</i>	de Isthmische spelen

XXIV Spelen en prijzen

Tijdens zijn toernooi-optreden was hij zo gehoorzaam aan het reglement dat hij het nooit gedurfd heeft te spuwen en ook niet het zweet met zijn arm van zijn voorhoofd te vegen en zelfs bij een zekere opvoering van een tragedie, toen hij zijn stok, toen die weggeleden was, weer snel had opgepakt, was hij bang en vreesde hij dat hij vanwege de misstap gediskwalificeerd zou worden en werd hij slechts getroost doordat een toneelspeler bezwoer dat dit niet opgemerkt was te midden van het gejuich en de toejuichingen van het volk. Hij verklaarde zichzelf echter tot winnaar en hierom deed hij altijd mee met de wedstrijd van de herauten. Opdat er niet een herinnering aan of een spoor van een andere overwinnaar van de heilige spelen ergens voor handen zou zijn, beval hij dat de beelden en bustes van allen omvergegooid werden en met een haak meegetrokken werden en in de openbare wc's gedumpt werden. Ook deed hij op veel plaatsen mee aan menwedstrijden, op de Olympische spelen zelfs met een tienspan ook al had hij juist dat in koning Mithradates in een zeker lied van hem afgekeurd; maar toen hij uit de wagen gegooid was en er weer op gezet was, gaf hij voor de finish op, omdat hij het niet kon volhouden, maar toch kreeg hij de krans. Daarna, toen hij wegging, heeft hij de hele provincie autonomie gegeven en tegelijk aan de jury het Romeinse burgerschap en veel geld. Deze weldaden heeft hij vanuit het midden van het stadion op de dag van de Isthmische spelen zelf met zijn eigen stem afgekondigd.

XXV Triomf en verheerlijking

Reversus e Graecia Neapolim, quod in ea primum artem protulerat, albis equis introiit disiecta¹ parte muri, ut mos hieroniarum est; simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam; sed et Romam eo curru, quo Augustus olim triumphaverat, et in veste purpurea distinctaque² stellis aureis chlamyde³ coronamque capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam, praeunte pompa⁴ ceterarum cum titulis⁵, ubi et quos quo cantionum quoque fabularum argumento vicisset; sequentibus currum ovantium⁶ ritu⁷ plausoribus⁸, Augustianos⁹ militesque se triumphus eius clamitantibus. Dehinc diruto¹⁰ Circi Maximi arcu per Velabrum¹¹ Forumque Palatium et Apollinem¹² petit. Incedenti passim victimae caesae sparso per vias identidem croco¹³ ingestaeque¹⁴ aves ac lemnisci¹⁵ et bellaria¹⁶. Sacras coronas in cubiculis circum lectos posuit, item statuas suas citharoedico habitu, qua nota¹⁷ etiam nummum¹⁸ percussit. Ac post haec tantum a fuit a remittendo laxandoque studio, ut conservandae vocis gratia neque milites umquam, nisi absens aut alio verba pronuntiante, appellaret neque quicquam serio iocove egerit, nisi astante phonasco¹⁹, qui moneret parceret arteriis²⁰ ac sudarium²¹ ad os applicaret; multisque vel amicitiam suam optulerit vel simultatem²² indixerit, prout quisque se magis parcusve laudasset.

¹ disicere 5	slopen
² distinctus	onderscheiden
³ chlamys	staatsiemantel
⁴ pompa	optocht
⁵ titulus	bord met opschrift
⁶ ovare	kleine triomftocht houden
⁷ gen. + ritu	op de wijze van
⁸ plausor	toejuicher
⁹ Augustiānī, ōrum m	keizerlijke garde (<i>sinds Nero</i>).
¹⁰ diruere 3	slopen
¹¹ Vēlābrum, ī n	Het Velabrum, <i>levensmiddelenmarkt te Rome [maius tussen de Tiber en de Palatijn; minus bij de W.-helling v.d. Esquilijn]</i>
¹²	De Tempel van Apollo Palatinus (<i>Latijn: Aedes Apollinis Palatini</i>) was een belangrijke Romeinse tempel gebouwd op de Palatijn in het oude Rome.
¹³ crocus	saffraanolie, -water (<i>om iets mee te besprenkelen, i.h.b. het toneel</i>);
¹⁴ ingerere 3	brengen naar
¹⁵ lēmniscus, ī m (Gr. leenw.)	band, lint (<i>i.h.b. als versiering voor gasten of een zegevierende veldheer</i>).
¹⁶ bellāria, ōrum n	nagerecht, dessert
¹⁷ nota	stempel, merkteken
¹⁸ nummus	munt
¹⁹ phonascus	(Gr. leenw.) leraar in zang en declamatie
²⁰ arteria	luchtpijp, slagader
²¹ sūdārium, ī n	zweet-, zakdoek
²² simultas	vijandschap

XXV Triomf en verheerlijking

Toen hij uit Griekenland naar Napels teruggekeerd was, is hij, omdat hij in die stad voor het eerst zijn kunnen had getoond, met witte paarden, nadat een deel van de muur gesloopt was, de stad binnengegaan, zoals het de gewoonte van winnaars op de heilige spelen is. Zo is hij ook Antium, daarna zijn Albaanse landgoed en daarna Rome binnengetrokken; maar hij is zowel Rome binnengetrokken op die wagen, waarmee Augustus ooit zijn triomf had gevierd als ook in purperen kleren en een staatsiemantel die onderscheiden was met gouden sterren; daarbij droeg hij de Olympische krans op zijn hoofd en de Pythische in zijn rechterhand, terwijl hem een optocht vooruitging met de overige kransen en borden waarop stond waar hij en over wie hij en met welk onderwerp van zijn liederen of welke van de drama's hij had gewonnen; achter de wagen volgden mensen die hem toejuichten zoals wanneer ze een kleine triomftocht houden en dezen riepen telkens dat zij de keizerlijke lijfwacht en de soldaten waren van deze triomftocht. Daarna, toen de boog van het Circus Maximus gesloopt was, ging hij over het Velabrum en het Forum naar het Pallatium en de tempel van Apollo. Ter ere van hem zijn, toen hij voortging, offerdieren geslacht, terwijl telkens saffraanolie over de wegen gestrooid is en er zijn vogels en sierlinten en zoete hapjes naar hem toe gebracht. Hij heeft de gewijde kransen in zijn kamers om de bedden laten plaatsen en evenzo zijn beelden in de outfit van een citharzanger, met welke beelden naar hij ook een munt heeft geslagen. En hierna gaf hij zijn beoefening in zoverre niet op of liet die in die mate niet verslappen dat hij om zijn stem goed te houden én nooit zijn soldaten aansprak tenzij wanneer hij niet bij hen aanwezig was, of wanneer een ander zijn woorden verkondigde én dat hij niets serieus op grappigs gedaan heeft tenzij wanneer zijn zangleraar erbij stond om hem te waarschuwen om zijn luchtwegen te sparen en een zakdoek bij zijn mond te houden; en zelfs ging het zover dat hij zijn vriendschap aanbood of vijandschap aanzei al naar gelang iemand hem meer of spaarzamer had geprezen.

XXVI Wangedrag

Petulantiam¹, libidinem, luxuriam, avaritiam, crudelitatem sensim² quidem primo et occulte et velut iuvenili errore exercuit, sed ut tunc quoque dubium nemini foret naturae illa vitia, non aetatis³ esse. Post crepusculum⁴ statim adrepto pilleo⁵ vel galero⁶ popinas inibat circumque vicos⁷ vagabatur⁸ ludibundus⁹ nec sine pernicie¹⁰ tamen, siquidem¹¹ redeuntis¹² a cena verberare ac repugnantes vulnerare cloacisque¹³ demergere¹⁴ assuerat¹⁵, tabernas etiam effringere¹⁶ et expilare¹⁷. Quintana¹⁸ domi constituta ubi partae et ad licitationem¹⁹ dividendae praedae pretium absumeretur²⁰. Ac saepe in eius modi²¹ rixis²² oculorum et vitae periculum adiit, a quodam laticlavio²³, cuius uxorem adtrectaverat²⁴, prope ad necem caesus. Quare numquam postea publico²⁵ se illud horae²⁶ sine tribunis commisit procul et occulte subsequenter. Interdiu²⁷ quoque clam gestatoria²⁸ sella delatus in theatrum seditio²⁹ pantomimorum e parte proscaeni³⁰ superiore signifer³¹ simul ac spectator aderat. Et cum ad manus ventum esset lapidibusque et

¹ petulantia	brutaliteit, uitgelatenheid
² sēnsim <i>adv.</i> (sentio)	nauwelijks merkbaar, geleidelijk, langzamerhand
³ aetas	leeftijd
⁴ crepusculum, ī n	avondschemering, halfdonker; schemering, donker
⁵ pilleus, ī m en -um, ī n	vilten muts <i>van de vrije Romeinen</i>
⁶ galērum, ī n en -us, ī m	(Gr. leenw.) bontmuts; pruik
⁷ vicus	wijk
⁸ vagari	ronddolen
⁹ lūdibundus, a, um	spelend, de tijd doorbrengend, plezier makend
¹⁰ pernicies 5	verderf, vernietiging
¹¹ siquidem	aangezien
¹² <i>acc.pl.</i>	
¹³ cloaca	riool
¹⁴ demergere 3	onderdompelen, verdrinken
¹⁵ assuescere 3	zich eraan gewennen
¹⁶ effringere 3	openbreken
¹⁷ expilare	uitroven, leegplunderen
¹⁸ quintana	marktplaats (<i>oorspronkelijk in een legerkamp</i>)
¹⁹ licitātiō, ōnis f (licitor)	het bieden (bij veilingen), bod.
²⁰ absumere 3	verbrassen
²¹ eius modi	zulke; <i>gen. qualitatis</i>
²² rixa	ruzie
²³ lāti-clāvius, a, um	met een brede purperen rand [<i>tunica (zoals de senatoren, militaire tribunen en zonen v. patricische families droegen)</i>]
²⁴ attrectāre	betasten, aanraken
²⁵ publicum	het openbare leven, de straat
²⁶ illud horae	<i>acc. graec met gen. part.:</i> op dat moment
²⁷ interdiu	overdag
²⁸ gestatoria sella	draagstoel
²⁹ seditio	twist, tweedracht
³⁰ proscaenium, ī n	(Gr. leenw.) (voor)toneel, voorgrond v.h. toneel
³¹ signifer	vaandeldrager, aanvoerder

XXVI Wangedrag

Hij heeft zich uitgelaten, wellustig, weeldezuchtig, hebzuchtig, wreed gedragen, in ieder geval nauwelijks merkbaar in het begin en verholen en als het ware door jeugdige dwaling, maar wel zodat het ook toen voor niemand twijfelachtig was dat dat gebreken van zijn aard waren en niet van zijn leeftijd. Wanneer hij na de schemering zijn vilten muts gegrepen had of pruik, bezocht hij kroegen en zwierf hij rond in de wijken, plezier makend en evenwel niet zonder verderf, aangezien hij de gewoonte had om mensen die terugkeerden van een diner te geselen en om ze, als ze weerstand boden, te verwonden en in de riolen onder te dompelen, ook om winkels open te breken en leeg te plunderen. Thuis had hij een marktplaats ingesteld om daar de waarde van de buit, die behaald was en die verdeeld kon worden om te veilen, te verbrassen. En dikwijls zette hij bij zulke ruzies zijn ogen en zijn leven op het spel en hij is bijna door een zekere persoon van aanzien, wiens vrouw hij had betast, doodgeslagen. Daarom heeft hij zich daarna nooit op dat uur op de openbare straat gewaagd zonder dat tribunen op een afstand en incognito op de voet volgden. Ook woonde hij overdag, wanneer hij heimelijk in een draagstoel naar het theater vervoerd was, de ruzies van de toneelspelers bij vanuit een hoger deel van het voortoneel tegelijk als aanvoerder als ook toeschouwer. En wanneer men op de vuist was gegaan en er met stenen en stukken van de banken gestreden

subselliorum¹ fragminibus² decerneretur, multa et ipse iecit in populum atque etiam praetoris caput consauciavit³.

XXVII Steeds duidelijker decadent gedrag

Paulatim vero invalescentibus⁴ vitiis iocularia⁵ et latebras⁶ omisit nullaque dissimulandi cura ad maiora palam erupit. Epulas a medio die ad mediam noctem protrahebat, refotus⁷ saepius calidis piscinis⁸ ac tempore aestivo nivatis⁹; cenitabatque nonnumquam et in publico, naumachia¹⁰ praeclusa¹¹ vel Martio campo vel Circo Maximo, inter scortorum¹² totius urbis et ambubaiarum¹³ ministeria. Quotiens Ostiam Tiberi¹⁴ deflueret¹⁵ aut Baianum¹⁶ sinum¹⁷ praeternavigaret¹⁸, dispositae¹⁹ per litora et ripas diversoriae²⁰ tabernae parabantur insignes ganea²¹ et matronarum institorio²² copas²³ imitantium atque hinc inde hortantium ut appelleret. Indicebat²⁴ et familiaribus

¹ subsellium	bank
² fragmen	brokstuk
³ consauciare	verwonden
⁴ invalescere 3	sterker worden
⁵ iocularius	grappig, komisch
⁶ latebrae	dekmantel, verborgenheid
⁷ refovere 2	verfrissen, verkwikken
⁸ piscina	vijver, zwembad
⁹ nivatus	gekoeld met sneeuw
¹⁰ naumachia	zeeslag; <i>Julius Caesar was de eerste die op grote schaal zulke spelen liet houden. Hij liet een meer graven op de Campus Martius in Rome, om ter ere van zijn drievoudige triomftocht een zeeslag tussen de Tyriërs en de Egyptenaren na te spelen. Na zijn dood werd dit meer gedempt. Augustus liet in 2 v.Chr. een nieuwe en permanente naumachie bouwen ter gelegenheid van de opening van de Tempel van Mars Ultor. Dit was een groot meer op de rechteroever van de Tiber. Bij de opening werd de Slag bij Salamis nagespeeld waarbij 3000 vechtenden werden ingezet. Zijn naumachie bleef zeker tot in de tijd van Titus in gebruik. Augustus organiseerde, evenals Caligula, ook naumachiae in de grote open ruimte van de Saeptra Julia op het Marsveld.</i>
¹¹ praecludere 3	afsluiten
¹² scortum	hoer
¹³ ambūbāia, ae f (Syr. leenw.)	Syrische fluitspeelster
¹⁴ <i>abl. instrumenti</i>	
¹⁵ defluere 3	stroomafwaarts gevoerd worden
¹⁶ Baianus	van Baiae, Baia (antieke naam: Baiae) in Campanië, in de westelijke bocht van de Golf van Napels. Baiae stond bekend als een mondaine badplaats: een place-to-be voor de rijke Romeinen die daar een luxe landgoed bezaten. Verder was Baiae ook bekend om zijn poëtische landschap, zachte klimaat, zwavel- en heetwaterbronnen en om zijn uitgestrekte thermencomplex. Het zachte klimaat, de kustlijn en het grillige landschap waren inspiratiebron voor dichters, die de natuur van Baiae vaak beschreven en idyllische taferelen erin schilderden.
¹⁷ sinus 4	baai
¹⁸ praenavigare	voorbij varen aan
¹⁹ diponere 3	uit elkaar plaatsen, verdelen
²⁰ diversoria taberna	herberg
²¹ ganea	kroeg, geschrans
²² īnstitōrium, ī n	het werk of bedrijf v.e. handelaar
²³ copa	danseres
²⁴ indicere 3	aankondigen, opleggen

werd, wierp hij ook zelf veel naar het volk en hij heeft zelfs het hoofd van een praetor verwond.

XXVII Steeds duidelijker decadent gedrag

Geleidelijk liet hij echter, toen zijn gebreken sterker werden, Spielereien en dekmantels achterwege en zonder enige zorg om het te verbergen ging hij openlijk over tot grotere daden. Hij liet diners van de middag tot middernacht duren, waarbij hij zich nogal eens verkwikte door een duik in een warme vijver en in de zomer in een vijver die gekoeld was met sneeuw; en soms dineerde hij in het openbaar, nadat de naumachia afgesloten was of de Campus Martius of het Circus Maximus, te midden van de diensten van hoertjes van de hele stad en van Syrische fluitspeelsters. Zo dikwijls als hij naar Osia over de Tiber afgleed of langs de baai van Baiae voer, werden op geregelde afstand langs de kusten en oevers herbergen geplaatst en in gereedheid gebracht die in het oog vielen door het geschrans en de bezigheid van matrones die danseressen nabootsten en hem van alle kanten aanspoorden om aan te meren. Hij legde ook vrienden

cenae, quorum uni mitellita¹ quadragies² sestertium constitit³, alteri pluris aliquanto rosaria⁴.

XXVIII Seksuele uitspattingen

Super⁵ ingenuorum⁶ paedagogia⁷ et nuptarum⁸ concubinatus⁹ Vestali virgini Rubriae vim intulit. Acten libertam paulum a fuit quin¹⁰ iusto¹¹ sibi matrimonio coniungeret, summissis¹² consularibus viris qui regio genere ortam peierarent¹³. Puerum Sporum exsectis¹⁴ testibus¹⁵ etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus cum dote¹⁶ et flammeo¹⁷ per sollemnia nuptiarum celeberrimo officio¹⁸ deductum ad se pro uxore habuit; exstatque¹⁹ cuiusdam non inscitus²⁰ iocus²¹ bene agi²² potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset uxorem. Hunc Sporum, Augustarum²³ ornamentis excultum²⁴ lecticaque vectum, et circa conventus²⁵ mercatusque Graeciae ac mox Romae circa Sigillaria²⁶ comitatus²⁷ est identidem exosculans²⁸. Nam matris concubitus²⁹ appetisse³⁰ et ab obtrektoribus³¹ eius, ne ferox atque

¹ cena mitellita	feestmaal waarbij de gasten zijden hoofdbanden te dragen kregen
² quadragies	veertigmaal
³ constare + gen. pretii	kosten
⁴ rosaria cena	rozendiner
⁵ super + acc.	afgezien van
⁶ ingenuus	vrijgeborene
⁷ paedagogium	slavenjongen
⁸ nupta	getrouwde vrouw
⁹ concubinatus 4	buitenechtelijke geslachtsgemeenschap
¹⁰ abesse quin + coni.	er weinig vanaf zijn of; bijna
¹¹ iustus	wettig
¹² submittere 3	onderwerpen, buigen
¹³ peierare	meineed plegen, vals zweren, liegen
¹⁴ exsecare	afsnijden
¹⁵ testis	testikel
¹⁶ dos, dotis	bruidsschat
¹⁷ flammeum	vuurrode bruidssluier
¹⁸ officium	eerbetoon, eregeleide
¹⁹ exstare	nog bestaan
²⁰ inscitus	onbekend
²¹ iocus	grap
²² bene agere	er goed mee omgaan/leven
²³ Augusta	keizerin
²⁴ excolere 3, -colui, -cultus	versieren
²⁵ conventus 4	landdag
²⁶ Sigillaria n.pl.	de Beeldenstraat
²⁷ comitari	begeleiden
²⁸ exosculari	afkussen
²⁹ concubitus 4	seks
³⁰ appetere 3	nastreven
³¹ obtrektor	jaloers persoon, criticaster

maaltijden op; voor één van hen kwam een verkleeddiner op vier miljoen sestertiën te staan en voor een ander een rozendiner op heel wat meer.

XXVIII Seksuele uitpattingen

Afgezien van slavenjongens van vrijgeborenen en seks met getrouwde vrouwen heeft hij de Vestaalse maagd Rubria verkracht. Het scheelde niet veel of hij sloot een wettig huwelijk met de vrijgelatene Actè, nadat hij oud consuls ertoe gedwongen had om valselijk te zweren dat zij van koninklijke komaf was. Hij heeft de jongen Sporus laten castreren en zelfs geprobeerd van hem een vrouw te maken en nadat hij hem met een bruidsschat en een vuurrode bruidssluier via een huwelijksfeest met een zeer drukke eregeleide naar hem had overgebracht, heeft hem als vrouw gehad. Er is nog van een zeker iemand een niet onbekend grapje over, namelijk dat het goed met het mensdom gesteld had kunnen zijn als zijn vader Domitius zo'n vrouw gehad had. Deze Sporus uitgedost met de sieraden van de keizerinnen en in een draagstoel vervoerd heeft hij zowel bij landdagen als markten in Griekenland en al gauw in Roma bij de Beeldenstraat begeleid, terwijl hij hem herhaaldelijk onder kussen bedekte. Niemand heeft eraan getwijfeld dat hij geprobeerd heeft met zijn moeder naar bed te gaan en dat hij door de mensen, die uit jaloezie op haar wilden voorkomen dat de vrouw die al onstuimig en zonder zelfbeheersing was

impotens¹ mulier et hoc genere gratiae² praevaleret³, deterritum nemo dubitavit, utique⁴ postquam meretricem⁵, quam fama erat Agrippinae simillimam, inter concubinas⁶ recepit. Olim etiam quotiens lectica cum matre veheretur, libidinum⁷ inceste⁸ ac maculis⁹ vestis proditum¹⁰ affirmant.

XXIX Zelfvernedering

Suam quidem pudicitiam usque adeo prostituit¹¹, ut contaminatis¹² paene omnibus membris novissime¹³ quasi genus lusus excogitaret, quo ferae¹⁴ pelle¹⁵ contactus¹⁶ emitteretur e cavea¹⁷ virorumque ac feminarum ad stipitem¹⁸ deligatorum¹⁹ inguina²⁰ invaderet et, cum affatim²¹ desaevisset²², conficeretur²³ a Doryphoro liberto; cui etiam, sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit²⁴, voces quoque et heulatus²⁵ vim patientium virginum imitatus²⁶. Ex nonnullis comperi²⁷ persuasissimum habuisse²⁸ eum neminem hominem pudicum aut ulla corporis parte purum esse, verum plerosque dissimulare vitium et callide²⁹ optegere³⁰; ideoque professis³¹ apud se obscaenitatem³² cetera quoque concessisse³³ delicta.

¹ impotens	teugelloos
² gratia	gunst, invloed
³ praevalere 2	overwicht hebben
⁴ utque	in ieder geval, vooral
⁵ meretrix	hoer
⁶ concubina	minnares
⁷ libidinari	geil zijn, zijn geilheid bot vieren
⁸ incestus	bezoedeld, onkuis
⁹ macula	vlek
¹⁰ prodere 3	verraden
¹¹ prostituere 3	blootgeven, prostitueren
¹² contaminare	bezoedelen
¹³ novissime	uiteindelijk
¹⁴ fera	wild beest
¹⁵ pellis	huid
¹⁶ contegere 3, -texi, -tectus	bedekken
¹⁷ cavea	kooi
¹⁸ stipes	paal
¹⁹ deligare	vastbinden
²⁰ inguen <i>n</i>	schaamdelen
²¹ af-fatim <i>adv.</i>	voldoende, rijkelijk
²² saevire, saevii, saevitum	hevig woeden, razen
²³ conficere 5	afmatten (<i>dubbelzinnig</i>)
²⁴ denubere 3	(<i>uit het ouderlijk huis</i>) trouwen, in het huwelijk treden
²⁵ heulatus 4	gehuil
²⁶ imitari	nabootsen
²⁷ comperire	vernemen
²⁸ persuasum habere	ervan overtuigd zijn
²⁹ callidus	sluw
³⁰ optegere 3	bedekken
³¹ profitēri, fessus sum	openlijk bekennen, toegeven
³² obscaenitas	onzedelijkheid
³³ concedere 3	toestaan

ook door dit soort dienst overwicht zou hebben, daarvan afgeschrikt is; in ieder geval heeft hij, vooral nadat hij een hoertje, waarvan het gerucht ging dat zij als twee druppels water op Agrippina leek, tussen zijn minnaressen had opgenomen. Ooit ook zo dikwijls als hij met zijn moeder in een draagstoel vervoerd werd, heeft hij onkuis zijn geilheid bot gevierd en is hij door de vlekken op zijn kleren verraden, verzekert men.

XXIX Zelfvernedering

Hij heeft in ieder geval zijn kuisheid zozeer te grabbel gegooid dat hij, nadat hij al zijn leden bijna bezoedeld had, uiteindelijk als het ware een soort spel bedacht waarbij hij bedekt door een dierenhuid uit een kooi gestuurd werd en hij zich op de schaamdelen van mannen en vrouwen die aan een paal gebonden waren, stortte en dat hij dan, wanneer hij zich daarop voldoende had uitgeleefd, door zijn vrijgelatene Doryphoros afgewerkt werd; hij is zelfs zo met die getrouwd, zoals Sporus met hemzelf en daarbij deed hij ook de kreten en het gehuil van vrouwen na die verkracht werden. Van sommigen heb ik vernomen dat hij ervan overtuigd was dat geen mens kuis of qua enig lichaamsdeel puur was, maar dat de meesten een gebrek verborgen en dat sluw bedekten en dat hij daarom aan degenen die ten overstaan van hem hun onzedelijkheid hadden bekend ook andere vergrijpen had toegestaan.

XXX Extravagantie

Divitiarum et pecuniae fructum¹ non alium putabat quam profusionem², sordidos³ ac deparcos⁴ esse quibus impensarum⁵ ratio⁶ constaret, praelautos⁷ vereque magnificos, qui abuterentur ac perderent. Laudabat mirabaturque avunculum⁸ Gaium nullo magis nomine⁹, quam quod ingentis a Tiberio relictas opes in brevi spatio prodegisset¹⁰. 2 Quare nec largiendi¹¹ nec absumendi modum tenuit. In Tiridatem¹², quod vix credibile videatur, octingena¹³ nummum¹⁴ milia diurna¹⁵ erogavit¹⁶, abeuntique super sestertium milies contulit. Menecraten¹⁷ citharoedum et Spiculum¹⁸ murmillonem¹⁹ triumphalium virorum patrimoniis²⁰ aedibusque donavit. Cercopithecum Panerotem faeneratorem²¹ et urbanis rusticisque praediis²² locupletatum²³

¹ fructus	4	vrucht, genot, voordeel
² profusio		verkwisting
³ sordidus		minderwaardig, ordinair
⁴ deparcus		gierig
⁵ impensa		uitgave
⁶ ratio constat		de rekening klopt
⁷ praelautus		prachtlievend
⁸ avunculus		oom (v. moederskant)
⁹ nomen		reden
¹⁰ prodigere	3	verkwisten
¹¹ largiri		rijkelijk schenken

¹² *Sinds het laatste conflict onder leiding van Lucius Vitellius in 37 na Chr. was Armenië een vazalstaat van Rome, dit betekende dat de vazal moest worden beëdigd door de keizer in Rome. Na de moord op keizer Claudius I in 54, profiteerde de Parthische koning Vologases I ervan om Armenië in te lijven en zijn jongste halfbroer Tiridates aan te stellen, als nieuwe koning van Armenië. De nieuwe keizer Nero legde zich niet neer bij de situatie en zond een delegatie onder leiding van Gnaeus Domitius Corbulo, het begin van de Romeins-Parthische Oorlog (54-64). Interne conflicten bij de Romeinen en bij de Parthen zorgden ervoor dat de oorlog langer duurde dan voorzien. Uiteindelijk gaven de beide partijen toe, aan de oorspronkelijke afspraak en begaf Tiridates met een ganse escorte naar Rome om in 66 n. Chr. om door keizer Nero te worden gekroond. Om de vrede te accentueren liet Nero de deuren van de Tempel van Janus sluiten. De Vrede van Rhandaia zou vijftig jaar duren, maar Rome zou zijn invloed in Armenië verliezen en dominantie van de Arsacid-dynastie zou gaan overheersen.*

¹³ octingeni, -ae, -a		telkens achthonderd
¹⁴ gen.part.; nummus		sestertius
¹⁵ diurnus		dagelijks
¹⁶ erogare		besteden, verkwisten

¹⁷ *Menecrates was tevens coach/docent van Nero.*

¹⁸ *Spiculus was waarschijnlijk een Romeinse slaaf, afkomstig uit Afrika. Hij werd opgeleid tot gladiator. Spiculus versloeg in de arena de ene tegenstander na de andere en werd een lieveling van het publiek. Het duurde niet lang tot hij de aandacht trok van keizer Nero, die met wrede hand regeerde over Rome vanaf 54 na Christus tot 68 na Christus. Spiculus kwam in de gunst van Nero en werd door de keizer na elke overwinning overstelp met geschenken. Naar verluidt zou Nero zelfs een paleis met slaven geschonken hebben aan zijn oogappel Spiculus. Toen Nero in het jaar 68 ten val werd gebracht, zou hij Spiculus gevraagd hebben om hem te doden. Spiculus was op dat ogenblik echter nergens te vinden. Nero pleegde uiteindelijk zelfmoord.*

¹⁹ murmillō, ōnis m		een soort gladiator
²⁰ patrimonium		vermogen
²¹ faenerator		woekeraar
²² praedium		landgoed, stuk grond
²³ locupletare		verrijken

XXX Extravagantie

Van rijkdom en geld zag hij als enig voordeel verkwisting, dat die lieden minderwaardig en gierig waren, wier uitgavenrekening klopte, maar dat zij werkelijk prachtlievend en groots waren, die dat misbruikten en verkwistten. Hij prees en bewonderde zijn oom Gaius vooral omdat hij in korte tijd het enorme vermogen dat door Tiberius achtergelaten was, had verbrast. 2 Daarom hield hij geen maat met giften en verbruik. Voor Tiridates¹ verbruikte hij dagelijks 800.000 sestertiën, iets wat wel nauwelijks geloofwaardig zal schijnen en toen hij wegging, gaf hij hem 100 miljoen sestertiën. Menecrates de citharzanger en Spiculus de murmillo gaf hij het vermogen en het huis van triomfatoren. Cercopithecus Panerotes die woekeraar was en zich verrijkt had met landgoederen in de stad en op het platteland

¹ Zie caput 13.

prope regio extulit funere. 3 Nullam vestem bis induit. Quadringenis in punctum¹ sestertiis aleam² lusit. Piscatus³ est rete⁴ aurato et purpura coccoque⁵ funibus⁶ nexis. Numquam minus mille carrucis⁷ fecisse iter traditur, soleis⁸ mularum⁹ argenteis, canusinatis¹⁰ mulionibus¹¹, armillata¹² phalerataque¹³ Mazacum¹⁴ turba atque cursorum¹⁵.

XXXI Waanzinnige uitgaven

Non in alia re tamen damnosior quam in aedificando domum a Palatio Esquilias¹⁶ usque¹⁷ fecit, quam primo transitoriam¹⁸, mox incendio absumptam¹⁹ restitutamque auream nominavit. De cuius spatio atque cultu²⁰ suffecerit²¹ haec rettulisse. Vestibulum eius fuit, in quo colossus²² CXX pedum staret ipsius effigie²³; tanta laxitas²⁴, ut porticus triplices miliarias²⁵ haberet; item stagnum²⁶ maris instar²⁷, circumsaepum²⁸ aedificiis ad urbium speciem²⁹;

¹ punctum	oog (<i>op een dobbelsteen</i>)
² aleam ludere	dobbelen
³ piscari	vissen
⁴ rete <i>n</i> , retis	net
⁵ coccum	scharlaken kleur; scharlakenrode draad of stof
⁶ funis	touw
⁷ carruca	reiswagen
⁸ solea	sandaal, voetbekleding
⁹ mula	muilnier
¹⁰ canusinātus, a, um	gekleed in wol uit Canusium
¹¹ mulio	muilezeldrijver
¹² armillātus, a, um	met armbanden getooid
¹³ phalerātus, a, um	met borstversiering getooid
¹⁴ Mazaces <i>pl.</i>	berbers
¹⁵ cursor	ijlbode, iem. die vooroploopt (<i>voor een wagen of draagstoel</i>)
¹⁶ Esquiliae, ārum <i>f</i>	de Esquilijn, <i>de grootste v.d. zeven heuvels v. Rome (in het N.O. v. Rome, buiten de muur v. Servius)</i>
¹⁷ <i>acc.</i> + usque	tot aan
¹⁸ transitorius	overgangs-; domus transitoria
¹⁹ absumere, -sumpsi, -sumptus	verteren
²⁰ cultus	versiering
²¹ sufficere <i>s</i>	voldoende zijn
²² colossus, ī <i>m</i> (Gr. leenw.)	reusachtig beeld, kolos (<i>vaak de aan de zonnegod gewijde kolos v. Rhodos</i>); <i>de oorspronkelijke Griekse betekenis was 'poppetje'; de Grieken hadden dit woord gebruikt om de grote beelden van de Egyptenaren te bespotten met als gevolg dat het woord de tegenovergestelde betekenis kreeg. In dit geval gaat het om een kolossaal godenbeeld van de zon (Sol) naar beeltenis van Nero dat later, nadat de domus aurea afgebroken was en daar het amphitheatrum Flavium gebouwd was, aan dat theater zijn naam gaf, echter niet eerder dan dat Angelsaksische geestelijk Beda in de 7^e eeuw Roma bezocht had en het theater die naam had gegeven.</i>
²³ effigies <i>s</i>	afbeelding
²⁴ laxitas	ruime opzet
²⁵ milliārius, a, um	bestaand uit duizend, van duizend (passen)
²⁶ stagnum	poel, vijver
²⁷ <i>gen.</i> + instar	zo groot als
²⁸ circumsaepire	omgeven
²⁹ speciem	uiterlijk, schijn

liet hij met een bijna koninklijke begrafenis begraven. 3. Geen kledingstuk droeg hij twee keer. Hij dobbelde voor telkens vierhonderdduizend sestertiën per oog. Hij viste met een verguld net van touwen die gevlochten waren van purper en scharlakenrode draden. Er wordt overgeleverd dat hij nooit met minder dan 1000 reiswagens gereisd heeft, terwijl de muildieren zilveren schoeisel hadden, de muilezeldrijvers kleren van wol uit Canusium hadden en een menigte berbers en ijlbodes armbanden en borstversieringen hadden.

XXXI Waanzinnige uitgaven

Op geen ander gebied heeft hij evenwel meer schade aangericht dan op dat van bouwen: hij heeft vanaf de Palatijn tot aan de Esquilijn een huis laten bouwen dat hij eerst de domus transitoria, dat hij later toen het door de brand verteerd was en daarna hersteld was 'het gouden huis' noemde. Wat de oppervlakte hiervan en de versiering betreft zal het wel voldoende zijn het volgende te hebben gerapporteerd. Het voorplein van dat huis was zo dat daar een kolossaal beeld van 120 voet stond naar beeltenis van hem; de opzet was zo ruim dat het een drievoudige zuilengalerij had van 1000 passen, evenzo een vijver zo groot als de zee, omgeven met gebouwen naar het uiterlijk van

rura¹ insuper² arvis³ atque vinetis⁴ et pascuis⁵ silvisque varia, cum multitudine omnis generis pecudum⁶ ac ferarum⁷. 2 In ceteris partibus cuncta auro lita⁸, distincta⁹ gemmis¹⁰ unionumque¹¹ conchis¹² erant; cenationes¹³ laqueatae¹⁴ tabulis¹⁵ eburneis versatilibus¹⁶, ut flores, fistulatis¹⁷, ut unguenta¹⁸ desuper spargerentur; praecipua¹⁹ cenationum rotunda²⁰, quae perpetuo²¹ diebus ac noctibus vice²² mundi circumageretur; balineae²³ marinis²⁴ et albulis²⁵ fluentes aquis. Eius modi domum cum absolutam²⁶ dedicaret²⁷, hactenus²⁸ comprobavit²⁹, ut se diceret quasi hominem tandem habitare coepisse. 3 Praeterea incohabit³⁰ piscinam a Miseno³¹ ad Avernum lacum³² contectam³³

¹ rus <i>n</i> , ruris	landgoed
² insuper	bovendien
³ arvum	akker
⁴ vinetum	wijngaard
⁵ pascuum	weide
⁶ pecus, pecudis	vee
⁷ fera	wild beest
⁸ linere 3, levi, litus	insmeren, bedekken
⁹ distinguere 3	onderscheiden
¹⁰ gemma	edelsteen
¹¹ ūniō, ōnis <i>m</i>	enkele grote parel
¹² concha	schelp
¹³ cenatio	eetzaal
¹⁴ laqueātus, a, um	met cassetten, van een cassetteplafond voorzien
¹⁵ tabula	plank, plaat
¹⁶ versatilis	draaibaar
¹⁷ fistulātus, a, um	van pijpen voorzien
¹⁸ unguentum	zalf
¹⁹ praecipuus	bijzonder, voortreffelijk, buitengewoon
²⁰ rotundus	rond, bolvormig
²¹ perpetuo	continu
²² vice + <i>gen.</i>	precies zoals
²³ balineae 1 ^e	badhuis; <i>pl. omdat het uit meerdere ruimtes bestond</i>
²⁴ marinus	zee-
²⁵ albulus	witschuimend
²⁶ absolutus	voltooid
²⁷ dedicare	inwijden
²⁸ hactenus	in zoverre
²⁹ comprobare	goedkeuren
³⁰ incohare	beginnen (aan)

³¹ Misenum aan de baai van Napels was in de Romeinse keizertijd de thuishaven van de Classis Misenensis, de Romeinse westelijke vloot (de oostelijke vloot lag bij Ravenna).

³² Het Avernus lacus (Italiaans: Lago d'Averno; Oudgrieks: ἡ Ἄορνος λίμνη / hē Áornos límnē) is een diep, in een uitgebrande krater gelegen meer van Campanië ten zuidoosten van Cumae.

De oude Grieken leidden de naam af van ἄορνος, "zonder vogels", een volksetymologie die vervolgens verklaard werd met het verzinsel dat vogels die zich boven het water waagden, dood zouden neerstorten. De associatie met de dood hing ermee samen dat de Grieken en Romeinen aannamen dat hier een toegang was tot de onderwereld. Vergilius laat hier Aeneas beginnen met zijn afdaling naar het rijk van Pluto, Hyginus plaatst hier Odysseus' ontmoeting met Elpenor. Ondanks de associatie met het Dodenrijk, nam Agrippa in 37 v.Chr. het meer als de oorlogshaven portus Iulius in gebruik om scheepsbemanningen te trainen voor zeeslagen.

Ten westen van het meer bevond zich de grot van Sibylle.

³³ contegere 3 overdekken

steden, bovendien landerijen met afwisselend akkers en wijngaarden en weiden en bossen samen met een menigte van iedere soort vee en wilde dieren. 2. In de overige delen was alles bedekt met goud en onderscheiden door edelstenen en parelmoer; er waren eetzaal met cassetteplafonds voorzien van ivoren platen die gedraaid konden worden zoals bloemen, van pijpen voorzien zodat men van bovenaf besprenkeld werd met olie; bijzonder was een ronde eetkamer die zonder onderbreking dag en nacht evenals de wereld ronddraaide; er was een badhuis dat stroomde van witschuimend zeewater. Toen hij een dergelijk huis na voltooiing wijdde, keurde hij het in die mate goed dat hij zei dat hij eindelijk begonnen was als mens te wonen. 3 Bovendien begon hij een vijver vanaf Misenum tot aan het Avernische meer, een vijver die overdekt was en omsloten door zuilengalerijen,

porticibusque conclusam, quo quidquid totis Baiis calidarum¹ aquarum esset converteretur²; fossam³ ab Averno Ostiam usque⁴, ut navibus nec tamen mari⁵ iretur, longitudinis per centum sexaginta milia, latitudinis, qua⁶ contrariae quinqueremes⁷ commearent⁸. Quorum operum perficiendorum⁹ gratia¹⁰ quod ubique esset custodiae¹¹ in Italiam deportari¹², etiam scelere¹³ convictos¹⁴ non nisi ad opus damnari praeceperat. 4 Ad hunc impendiorum¹⁵ furorem, super fiduciam imperii, etiam spe quadam repentina immensarum¹⁶ et reconditarum¹⁷ opum impulsus est ex indicio¹⁸ equitis Romani pro comperto¹⁹ pollicentis²⁰ thesauros²¹ antiquissimae gazae²², quos Dido²³ regina fugiens Tyro²⁴ secum extulisset, esse in Africa vastissimis specubus²⁵ abditos ac posse erui²⁶ parvula molientium²⁷ opera.

XXXII Beroid

Verum ut spes fefellit²⁸, destitutus²⁹ atque ita iam exhaustus³⁰ et egens³¹ ut stipendia³² quoque militum et commoda³³ veteranorum protrahi³⁴ ac differri¹

¹ calidus	heet
² convertere 3	keren
³ fossa	gracht, kanaal
⁴ acc. + usque	tot aan
⁵ abl. van mare n zee; oude i-stam vgl, animal, adiectiva als fortis en substantiva als navis	
⁶ qua + coni consecutivus	zodat daarlangs/daardoor
⁷ quinqueremis (navis)	een schip geroeid met vijf roeiers per positie
⁸ commeare	heen en weer gaan
⁹ perficere 5	voltooien
¹⁰ gen. + gratia	wegens, om
¹¹ custodia 1 ^e	gevangenen
¹² deportari	overbrengen
¹³ scelus	misdaad
¹⁴ convincere	veroordelen
¹⁵ impendium	uitgaven
¹⁶ immensus	onmetelijk
¹⁷ recondere 3	verstoppem
¹⁸ indicium	aanwijzing
¹⁹ compertus	bewezen, betrouwbaar
²⁰ polliceri	beloven
²¹ thesaurus	schatkamer
²² gaza	schat, vermogen
²³ volgens Vergilius in de tijd van de val van Troje	
²⁴ Tyrus, een Phoenicische stad	
²⁵ specus 4 specubus/ibus dat./abl.pl.	grot
²⁶ eruere 3	opgraven
²⁷ moliri	ploeteren zich inspannen
²⁸ fallere 3, fefelli	bedriegen
²⁹ destitutus	beroofd, berooid
³⁰ exhaurire	uitputten
³¹ egere 2	behoefstig zijn
³² stipendium	soldij
³³ commoda n. pl.	voorrechten
³⁴ protrahere 3	tijd rekken

met de bedoeling dat daarheen al wat er aan warm water in heel Baiae was, gewend werd; hij begon een kanaal vanaf het meer van Avernus tot aan Ostia om er wel per schip heen te gaan, maar evenwel niet over zee, 160 mijlen lang, zo breed dat daar vijfriemers elkaar konden passeren. Hij had bevolen dat al wat er overal aan gevangen was, naar Italia verplaatst werd om die werken te voltooien, dat zelfs veroordeelden wegens misdaad alleen tot dwangarbeid werd veroordeeld. 4. Tot deze waanzin van uitgaven is hij gedreven afgezien van zijn vertrouwen in zijn keizerschap ook door een zekere plotselinge hoop op onmetelijke en verborgen rijkdommen op aanwijzing van een Romeinse ridder die het als iets zekers beloofde dat schatten van een zeer oud vermogen die koningin Dido, toen ze uit Tyrus vluchtte, met zich mee had genomen, in zeer uitgestrekte grotten in Africa verborgen waren en met een kleine inspanning van arbeiders opgegraven konden worden.

XXXII Berooid

Maar zodra de hoop hem bedrogen had en hij berooid en al zo uitgeput en behoeftig was dat hij ook de soldij van de soldaten en de voorrechten van de veteranen moest verschuiven en uitstellen, heeft hij zijn aandacht op bedrog

¹ differre

uitstellen

necesse esset, calumniis¹ rapinisque² intendit animum³. Ante omnia instituit⁴, ut e libertorum defunctorum bonis pro semisse⁵ dextans⁶ ei cogereetur, qui sine probabili⁷ causa eo nomine essent, quo fuissent ullae familiae quas ipse contingeret⁸ deinde, ut ingratorum⁹ in principem testamenta ad fiscum¹⁰ pertinerent¹¹, ac ne impune¹² esset studiosis¹³ iuris, qui scripsissent vel dictassent ea, tunc ut lege¹⁴ maiestatis facta dictaque omnia, quibus modo delator¹⁵ non deesset, tenerentur. Revocavit¹⁶ et praemia coronarum, quae umquam sibi civitates in certaminibus detulissent. Et cum interdixisset¹⁷ usum amethystini¹⁸ ac Tyrii coloris summississetque¹⁹ qui nundinarum²⁰ die pauculas uncias²¹ venderet, praeculit²² cunctos negotiatores. Quin etiam inter canendum animadversam²³ matronam in spectaculis vetita purpura cultam demonstrasse procuratoribus²⁴ suis dicitur detractamque ilico²⁵ non veste modo sed et bonis exuit²⁶. Nulli delegavit²⁷ officium ut non adiceret²⁸: "Scis quid mihi opus sit²⁹, " et: "Hoc agamus³⁰, ne quis quicquam habeat." Ultimo³¹

¹ calumnia	valse aanklacht, bedrog
² rapina	roof
³ animum intendere + dat.	zich richten op
⁴ instituere 3	instellen
⁵ sēmis, issis m (semi en as)	halve as (<i>van een twaalfdelig geheel</i>)(<i>postklass.</i>) helft v.e. erfenis
⁶ dēxtāns, antis m	vijf zesde
⁷ probabilis	aannemelijk, geloofwaardig
⁸ contingere 3 + acc.	een band hebben met
⁹ ingratus in + acc.	ondankbaar jegens
¹⁰ fiscus	de keizerlijke schatkist
¹¹ pertinere 2 ad	toekomen aan
¹² impune est	het is ongestraft
¹³ studiosus iuris	rechtsgeleerde
¹⁴ lex maiestatis	een wet tegen misdaden tegen het Romeinse volk, de staat, de keizer
¹⁵ delator	aanklager
¹⁶ revocare	terugeisen
¹⁷ interdicare	verbieden
¹⁸ amethystinus	amethistkleurig
¹⁹ summittere 3	heimelijk sturen
²⁰ nundinae, ārum f (vul aan: feriae)	(a) weekmarkt, marktdag; (b) (meton.) alg. markt
²¹ uncia	ons (27,3 gr)
²² praeculere 3	afsluiten, de mond snoeren; (de winkels) laten sluiten
²³ animadvertere 3	opmerken
²⁴ procurator	procurator (<i>verantwoordelijk voor de financiële zaken van de keizer</i>)
²⁵ ilico	terstond
²⁶ exuere 3+ abl.	ontdoen van
²⁷ delegare	opdragen
²⁸ adicere 5	toevoegen
²⁹ mihi opus est	ik heb nodig
³⁰ agere 3 ut + coni.	beogen dat, nastreven dat
³¹ ultimo	tenslotte

en roof gericht. Voor alles stelde hij in dat van de goederen van overleden vrijgelatenen, die zonder aannemelijke reden die naam hadden die enige families hadden gehad waartoe hijzelf behoorde, in plaats van de helft van een erfenis 5/6 deel van de erfenis voor hem werd geëind; verder stelde hij in dat de testamenten van hen die ondankbaar waren jegens de keizer aan de keizerlijke schatkist vervielen en dat niet die rechtsgeleerden straffeloos bleven die toen die testamenten geschreven of gedictieerd hadden, verder dat al die daden en woorden onder de lex maiestatis vielen als er maar geen aanklager ontbrak. Hij vorderde ook de beloningen van zijn zeges die ooit burgerijen hem bij toernooien hem hadden toegewezen. En toen hij de kleur van amethyst en purper had verboden en hij heimelijk iemand gestuurd had om op de marktdag een paar onsjes te verkopen, liet hij van alle handelaren de winkels sluiten. Ja, zelfs zegt men dat hij onder het zingen een matrona bij spelen getooid met het verboden purper opgemerkt heeft en beheerders van de financiën daarop opmerkzaam gemaakt heeft; hij heeft haar laten wegsleuren en haar niet alleen van haar kleding ontdaan maar ook van haar goederen. Niemand heeft hij een taak toegewezen zonder toe te voegen: "Je weet wat ik nodig heb." en "Laten we dit als doel stellen dat niemand iets heeft."

templis compluribus¹ dona detraxit simulacraque ex auro vel argento fabricata conflavit², in iis Penatium deorum, quae mox Galba restituit.

XXXIII De moord op Britannicus

Parricidia³ et caedes a Claudio exorsus⁴ est, cuius necis⁵ etsi⁶ non auctor, at conscius fuit, neque dissimulanter⁷, ut qui boletos⁸, in quo cibi genere venenum is acceperat, quasi deorum cibum posthac proverbio⁹ Graeco conlaudare sit solitus. Certe omnibus rerum verborumque contumeliis¹⁰ mortuum insectatus est¹¹, modo stultitiae¹², modo saevitiae arguens¹³; nam et morari¹⁴ eum desisse¹⁵ inter homines producta prima syllaba¹⁶ iocabatur¹⁷ multaque decreta et constituta, ut insipientis¹⁸ atque deliri¹⁹, pro irritis²⁰ habuit²¹; denique bustum²² eius consaepiri²³ nisi humili levique maceria²⁴ neglexit²⁵. Britannicum non minus aemulatione²⁶ vocis, quae illi iucundior suppetebat²⁷, quam metu ne quandoque apud hominum gratiam paterna memoria praevaleret²⁸, veneno adgressus²⁹ est. Quod acceptum a quadam

¹ complures	verscheiden
² conflare	omsmelten
³ parricidium	verwantenmoord
⁴ exordiri ab	beginnen bij
⁵ nex, necis	gewelddadige dood
⁶ etsi	ook al
⁷ dissimulare	verheimelijken
⁸ boletus	paddestoel
⁹ proverbium	gezegde
¹⁰ contumelia	beschimping, belediging
¹¹ insectari	afgeven op
¹² stultitia	domheid
¹³ arguere 3 + <i>gen.</i>	beschuldigen van
¹⁴ morari	treuzelen
¹⁵ desinere 3 desii	ophouden
¹⁶ syllaba	lettergreep
¹⁷ iocari	grappen
¹⁸ insipiens	onwijs
¹⁹ dēlīrus, a, um (deliro)	waanzinnig, krankzinnig
²⁰ irritus	nutteloos
²¹ habere 2 pro + <i>abl.</i>	beschouwen als
²² bustum	grafheuvel
²³ consaepire	omheinen
²⁴ maceria	muur, omheining
²⁵ neglegere	verzuimen, nalaten
²⁶ aemulatio	concurrentie
²⁷ suppetere 3	voor handen zijn
²⁸ praevalere 2	de boventoon voeren, overwicht hebben
²⁹ adgredi 5	aanvallen

Uiteindelijk heeft hij aan verscheidene tempels giften onttrokken en beelden van goud of zilver gemaakt omgesmolten, daaronder die van de beschermgoden de Penaten, die Galba daarna heeft hersteld.

XXXIII De moord op Britannicus

Hij is met verwantenmoord en doodslag bij Claudius begonnen en ook al is hij niet de verantwoordelijke man voor die moord geweest, toch was hij medeplichtig en dat was hij niet heimelijk, aangezien hij de gewoonte had paddestoelen, waardoor Claudius gif toegediend had gekregen, naderhand met een Grieks gezegde als godenspijs te prijzen. In ieder geval heeft hij op Claudius na diens dood met alle denkbare verwijten in daad en woord afgegeven, terwijl hij hem nu eens van domheid beschuldigde dan weer van wreedheid, want ook grapte hij telkens dat Claudius opgehouden was onder de mensen te verblijven en daarbij rekte hij de eerste lettergreep en vele besluiten en decreten hield hij voor nutteloos als waren ze van een onwijs en waanzinnig persoon; tenslotte verzuimde hij het diens grafheuvel te omheinen afgezien van een laag en onbeduidend muurtje. Hij is Britannicus met gif te lijf gegaan niet minder uit afgunst om de aangename stem die hij had dan uit angst dat hij ooit door de herinnering aan diens vader meer in de gunst van de mensen zou staan.

Lucusta¹, venenariorum² indice³, cum opinione⁴ tardius cederet ventre⁵ modo Britannici moto, accersitam⁶ mulierem sua manu verberavit arguens⁷ pro veneno remedium dedisse, excusantique minus datum ad occultandam facinoris invidiam⁸: "Sane⁹" inquit, "legem Iuliam timeo," coegitque se coram¹⁰ in cubiculo quam posset velocissimum ac praesentaneum¹¹ coquere. Deinde in haedo¹² expertus¹³, postquam is quinque horas protraxit¹⁴, iterum ac saepius recoctum porcello¹⁵ obiecit; quo statim exanimato¹⁶ inferri in triclinium¹⁷ darique cenanti¹⁸ secum Britannico imperavit. Et cum ille ad primum gustum¹⁹ concidisset, comitali²⁰ morbo ex consuetudine correptum apud convivas²¹ ementitus²² postero die raptim inter maximos imbres²³ tralaticio²⁴ extulit funere. Lucustae pro navata²⁵ opera impunitatem²⁶ praediaque²⁷ ampla²⁸, sed et discipulos dedit.

XXXIV Moord op moeder en tante

Matrem facta dictaque sua exquirentem²⁹ acerbius³⁰ et corrigentem hactenus³¹ primo gravabatur³², ut invidia¹ identidem² oneraret³ quasi

¹ *Lucusta of Locusta was een beruchte Romeinse gifmengster en mogelijk de eerste historisch geattesteerde seriemoordenares. Zij zou het vergif hebben bereid, waaraan keizer Claudius en diens zoon Britannicus stierven.*

² venenarius	gifmenger
³ index	iem. die aangifte doet van, aanbreng(st)er
⁴ opinio	verwachting
⁵ venter, ventris	buik
⁶ accersere 3	ontbieden
⁷ arguere 3	beschuldigen
⁸ invidia	afgunst, nijd
⁹ sane	zeker, uitermate
¹⁰ <i>abl.</i> + coram	in tegenwoordigheid van
¹¹ praesentaneus	snelwerkend
¹² haedus	bok
¹³ experiri	beproeven
¹⁴ protrahere 3	rekken, laten voortduren
¹⁵ porcellus	zwijntje
¹⁶ exanimare	doden
¹⁷ triclinium	het triclinium, eetkamer
¹⁸ cenare	eten
¹⁹ gustus	proef, hap
²⁰ comitalis morbus	epilepsie
²¹ conviva	disgenoot
²² ementiri	liegen
²³ imber	regenbui
²⁴ tralaticius	gewoon
²⁵ navare	met toewijding verrichten
²⁶ impunitas	straffeloosheid
²⁷ praedium	landgoed
²⁸ amplus	groot
²⁹ exquirere	grondig vragen naar, uitzoeken
³⁰ acerbus	streng, onvriendelijk
³¹ hactenus	in zoverre
³² gravari	zich ergeren aan

Hij had dat gif van een zekere Lucusta gekregen, iemand die gifmengers aanbracht. Toen Nero trager dan verwacht vorderde omdat alleen de maag van Britannicus van streek was, heeft hij de vrouw ontboden en eigenhandig gegeseld en toen zij ter verdediging aanvoerde dat ze te weinig gegeven had om te voorkomen dat men vermoedens van vergiftiging had, zei hij tegen haar: “Natuurlijk ben ik bang voor de Lex Iulia.” en hij dwong haar in zijn tegenwoordigheid in zijn slaapkamer een zo snel mogelijk werkend en effectief gif te brouwen. Daarna heeft hij het op een bok uitgeprobeerd en nadat die nog vijf uren in leven was gebleven, gaf hij het aan een biggetje nadat het opnieuw en opnieuw gebrouwen was. Toen die onmiddellijk gestorven was, beval hij dat het het triclinium binnen gebracht moest worden en aan Britannicus gegeven werd wanneer die samen met hem aan het eten was. Toen die bij de eerste hap bezweken was, loog hij tegenover zijn gasten dat hij ten prooi gevallen was aan een aanval van epilepsie zoals gewoonlijk en hij heeft hem de volgende dag ijlings te midden van de grootste regenbuien met een gewone begrafenis begraven. Hij heeft Lucusta voor bewezen diensten straffeloosheid en uitgestrekte landgoederen gegeven, maar ook leerlingen.

XXXIV Moord op moeder en tante

In eerste instantie ergerde hij zich in zo verre aan zijn moeder toen die nogal onvriendelijk naar zijn daden en woorden vroeg en hem probeerde te verbeteren, dat hij haar herhaaldelijk met wrevel overlaadde, alsof hij

¹ invidia wrevel, verwijt

² identidem telkens weer, herhaaldelijk, verscheidene keren

³ onerare overstelpen

cessurus imperio Rhodumque abiturus, mox et honore omni et potestate privavit¹ abductaque militum et Germanorum statione² contubernio³ quoque ac Palatio expulit; neque in divexanda⁴ quicquam⁵ pensi habuit, summissis⁶ qui et Romae morantem litibus⁷ et in secessu⁸ quiescentem per convicia⁹ et iocos terra marique praetervehentes¹⁰ inquietarent¹¹. Verum minis¹² eius ac violentia¹³ territus perdere statuit; et cum ter veneno temptasset sentiretque antidotis¹⁴ praemunitam¹⁵, lacunaria¹⁶, quae noctu super dormientem laxata¹⁷ machina deciderent, paravit. Hoc consilio per conscios parum¹⁸ celato¹⁹ solutilem²⁰ navem, cuius vel naufragio²¹ vel camarae²² ruina periret, commentus²³ est atque ita reconciliatione²⁴ simulata²⁵ iucundissimis²⁶ litteris Baias evocavit ad sollemnia²⁷ Quinquatruum²⁸ simul celebranda; datoque negotio²⁹ trierarchis³⁰, qui liburnicam³¹ qua advecta³² erat velut fortuito³³ concursu³⁴ confringerent³⁵, protraxit convivium³⁶ repetentique³⁷ Baulos¹ in

¹ <i>privare + abl.</i>	beroven van
² <i>statio</i>	wacht
³ <i>contubernium</i>	het wonen onder één dak, het samenwonen
⁴ <i>divexare</i>	mishandelen
⁵ <i>quicquam pensi habere</i>	enig belang eraan hechten
⁶ <i>submittere 3</i>	heimelijk sturen
⁷ <i>lis, litis</i>	ruzie
⁸ <i>secessus 4</i>	zomerverblijf
⁹ <i>convicium</i>	scheldwoord
¹⁰ <i>praetervehere</i>	langs varen
¹¹ <i>inquietare</i>	verontrusten
¹² <i>minae</i>	dreigementen
¹³ <i>violentia</i>	onstuimigheid
¹⁴ <i>antidotum</i>	tegengif
¹⁵ <i>praemunire</i>	van tevoren beschermen
¹⁶ <i>lacūnar, āris n (abl. sg. -ī; nom. plur. -ia; gen. plur. -ium)</i>	in vakken ingedeeld plafond, cassetteplafond
¹⁷ <i>laxare</i>	losmaken
¹⁸ <i>parum</i>	te weinig
¹⁹ <i>celare</i>	geheim houden
²⁰ <i>solūtilis, e</i>	(gemakkelijk) uiteenvallend [navis].
²¹ <i>naufragium</i>	schipbreuk
²² <i>camara</i>	(kleine) boot (met gewelfd plankendak)
²³ <i>comminisci, commentus</i>	bedenken, verzinnen, liegen
²⁴ <i>reconciliatio</i>	verzoening
²⁵ <i>simulare</i>	veinzen
²⁶ <i>iucundus</i>	aangenaam
²⁷ <i>sollemne n</i>	heilig feest, offer
²⁸ <i>Quinquatrus 4 pl.</i>	het Minervafeest (19-23 maart)
²⁹ <i>negotium</i>	opdracht
³⁰ <i>trierarchus</i>	kapitein
³¹ <i>liburnica (navis)</i>	lichtgebouwd Liburnisch oorlogsschip
³² <i>advehi</i>	aan komen varen
³³ <i>fortuitus</i>	toevallig
³⁴ <i>concursum</i>	botsing
³⁵ <i>confringere 3</i>	verbrijzelen
³⁶ <i>convivium</i>	gastmaal
³⁷ <i>repetere 3</i>	weer opzoeken, teruggaan

van plan was afstand te doen van zijn keizerschap en van plan was naar Rhodos te vertrekken, daarna beroofde hij haar van en alle eer en alle macht en nadat hij de wacht van soldaten en Germanen had laten weghalen, liet hij haar ook niet meer met hem samen wonen en verdreef hij haar van de Palatijn en hij had er geen probleem mee haar te kwellen, want hij stuurde heimelijk mensen om haar zowel, wanneer ze in Rome verbleef, met twisten te verontrusten als ook wanneer zij in haar buiten verbleef, met scheldwoorden en grappen over land en over zee haar passerend lastig te vallen. Maar toen hij verschrikt was door haar dreigementen en onstuimigheid, besloot hij haar in het verderf te storten. Toen hij het drie keer met gif geprobeerd had en bemerkte dat zij zich van te voren beschermd had met tegengif, saboteerde hij het cassetteplafond van haar slaapkamer zodat het 's nachts boven haar tijdens haar slaap, nadat het los gemaakt was, door middel van een kraan naar beneden zou vallen. Toen dit plan door de medeplichtigen gelekt was, kwam hij op het idee van een wrak van een schip zodat zij hetzij doordat dat zou vergaan hetzij doordat het dek zou instorten, zou sterven en zo heeft hij, nadat hij verzoening via een zeer innemende brief had geveinsd, haar naar Baiai uitgenodigd om tegelijk het heilige offer van het Minervafeest te vieren; toen hij de opdracht gegeven had aan de kapiteins om het Liburnische schip waarmee ze vervoerd was, te verbrijzelen zogenaamd door een toevallige botsing, rekte hij het feestmaal

¹ Bauli *pl.*

Bauli, *stad in Campanië, nu Bacoli*

locum corrupti navigii machinosum¹ illud optulit², hilare³ prosecutus⁴ atque in digressu⁵ papillas⁶ quoque exosculatus⁷. Reliquum temporis cum magna trepidatione⁸ vigilavit⁹ opperens¹⁰ coeptorum¹¹ exitum. Sed ut diversa¹² omnia nandoque¹³ evasisse eam comperit¹⁴, inops¹⁵ consilii L. Agermum libertum eius salvam¹⁶ et incolumem¹⁷ cum gaudio nuntiantem, abiecto¹⁸ clam¹⁹ iuxta²⁰ pugione ut percussorem²¹ sibi subornatum²² arripi²³ constringique²⁴ iussit, matrem occidi, quasi deprehensum²⁵ crimen voluntaria²⁶ morte vitasset²⁷. Adduntur his atrociora²⁸ nec incertis auctoribus²⁹: ad visendum interfectae³⁰ cadaver³¹ accurrisse, contrectasse³² membra, alia vituperasse³³, alia laudasse, sitique³⁴ interim oborta³⁵ bibisse. Neque tamen conscientiam³⁶ sceleris, quamquam et militum et senatus populi gratulationibus³⁷ confirmaretur,

¹ māchinōsus, a, um	kunstig vervaardigd
² offerre, optuli	aanbieden
³ hilare <i>adv.</i>	opgewekt
⁴ prosequi	begeleiden
⁵ digressus 4	het afscheid
⁶ papilla	borst
⁷ exosculari	hevig kussen
⁸ trepidatio	geijtsbeer
⁹ vigilare	wakker zijn
¹⁰ opperiri	wachten op
¹¹ coepi, coeptus	begonnen zijn
¹² diversus	anders
¹³ nare	zwemmen
¹⁴ comperire	vernemen
¹⁵ inops + <i>gen.</i>	arm aan, zonder
¹⁶ salvus	behouden
¹⁷ incolumis	ongedeerd
¹⁸ abicere 5, -ieci, -iectus	wegwerpen
¹⁹ clam	heimelijk
²⁰ iuxta	in de buurt
²¹ percussor	moordenaar
²² subornare	heimelijk instrueren
²³ arripere 5	snel grijpen
²⁴ constringere 3	in de boeien slaan
²⁵ deprehendere 3	ontdekken
²⁶ voluntarius	vrijwillig
²⁷ vitare	vermijden
²⁸ atrox	wreed
²⁹ auctor	zagsman
³⁰ interficere 5	doden
³¹ cadaver <i>n</i>	cadaver, lijk
³² contrectare	betasten
³³ vituperare	berispen
³⁴ sitis	dorst
³⁵ oboriri	ontstaan
³⁶ conscientia	het bewustzijn
³⁷ gratulatio	feliciteit

en toen zij terugging naar Bauli, bood hij haar in plaats van het wrak dat kunstig geprepareerde schip aan; daarbij begeleidde hij haar vrolijk en heeft hij ook bij het afscheid haar borsten gekust. De rest van de tijd bracht hij in grote onrust wakker door in afwachting van de afloop van zijn onderneming. Maar zodra hij vernomen had dat alles anders was en dat zij door te zwemmen ontsnapt was, beval hij, omdat hij geen ander plan had, om Lucius Agermus zijn vrijgelatene, toen die blij berichtte dat zij behouden en ongeschonden was, - Nero had heimelijk een dolk in de buurt weggegooid- te arresteren onder het mom dat hij heimelijk geïnstrueerd was om hem te doden en hij beval om hem in de boeien te laten slaan, zijn moeder te doden alsof zij door zelfmoord de gevolgen van de ontdekking van de misdaad had vermeden. Hieraan worden wredere daden toegevoegd en dat niet terwijl de bronnen onbetrouwbaar zijn: hij zou ernaartoe gerend zijn om het lijk van de vermoorde te zien, de ledematen hebben aangeraakt, sommige te hebben berispt, andere te hebben geprezen en intussen toen hij dorst gekregen had, te hebben gedronken. Evenwel heeft hij niet het feit dat hij bewust was van zijn misdaad, hoewel hij versterkt werd door de gelukwensen van én soldaten én senaat én

aut statim aut umquam postea ferre potuit, saepe confessus exagitari¹ se materna specie verberibusque² Furiarum ac taedis³ ardentibus. Quin et facto per Magos⁴ sacro evocare Manes⁵ et exorare⁶ temptavit. Peregrinatione⁷ quidem Graeciae et Eleusinis sacris⁸, quorum initiatione⁹ impii et scelerati voce praeconis¹⁰ summoventur¹¹, interesse non ausus est. Lunxit parricidio matris amitae¹² necem¹³. Quam cum ex duritie¹⁴ alvi¹⁵ cubantem¹⁶ visitaret, et illa tractans lanuginem¹⁷ eius, ut assolet¹⁸, iam grandis natu¹⁹ per blanditias²⁰ forte dixisset: "Simul hanc excepero, mori volo, " conversus ad proximos confestim²¹ se positurum velut irridens²² ait, praecepitque²³ medicis ut largius purgarent²⁴ aegram; necdum²⁵ defunctae bona invasit suppresso²⁶ testamento, ne quid abscederet²⁷.

XXXV Nero, de moordenaar

Uxores praeter Octaviam²⁸ duas postea duxit¹, Poppaeam Sabinam quaestorio² patre natam et equiti Romano antea nuptam³, deinde Statilium Messalinam

¹ exagitare	opdrijven
² verber	zweepslag
³ taeda	fakkel
⁴ Magus	magiër, religieuze functionaris in Perzië
⁵ manes	schimmen der overledenen; ook van één persoon
⁶ exorare	smeken, door bidden bewegen, vermurwen
⁷ peregrintio	reis in het buitenland
⁸ De mysteriën van Eleusis werden jaarlijks gehouden. Atheners vertrokken in grote optocht vanuit de stad na eerder ingewijd te zijn in kleine mysteriën. Wie ingewijd werd, kon een beter bestaan na de dood verwachten.	
⁹ initiatio	inwijding, mysteriën
¹⁰ praeco	heraut
¹¹ summovere 2	verwijderen
¹² amita	tante
¹³ nex	gewelddadige dood
¹⁴ duritia	hardheid
¹⁵ alvus	buik
¹⁶ cubare	op bed liggen
¹⁷ lanugo	donshaar
¹⁸ assolere 2	gewoon zijn
¹⁹ grandis natu	oud
²⁰ blanditiae	vleierij
²¹ confestim	ijlings
²² irridere 2	spotten
²³ praecipere 5	voorschrijven
²⁴ purgare	purgeren, laxeren
²⁵ necdum	nog niet
²⁶ supprimere 3	achterhouden
²⁷ abscedere 3	verloren gaan

²⁸ In 53 n. Chr., vijf jaar na de dood van haar moeder, werd zij op 13-jarige leeftijd uitgehuwelijkt aan de latere keizer Nero, die van meet af aan een hekel aan haar had. Voor dit huwelijk was ze verloofd geweest met de praetor Lucius Iunius Silanus. Dit was echter tegen de zin van Agrippina de Jongere en deze liet Silanus via Lucius Vitellius (vader van de latere keizer) beschuldigen van incest. Silanus pleegde zelfmoord op de dag van het huwelijk tussen Claudius en Agrippina de Jongere.

volk, of onmiddellijk of op enig moment daarna kunnen verdragen, want hij bekende vaak dat hij werd opgejaagd door een verschijning van zijn moeder en door zweepslagen van de Furiën en door brandende fakkels. Ja, zelfs heeft hij het geprobeerd én nadat hij door Magiërs een offer had laten brengen haar schim op te roepen én die te vermurwen. In ieder geval heeft hij op reis in Griekenland het ook niet gewaagd de Eleusinische mysteriën bij te wonen (van de inwijding hierin worden goddelozen en misdadigen door de stem van de heraut verwijderd). Onmiddellijk op de moord van zijn moeder heeft hij die van zijn tante laten volgen. Want toen hij haar bezocht toen zij op bed lag ten gevolge van hardheid van haar buik en zij, toen zij zijn donshaar aanraakte, zoals zij gewoon was, reeds op hoge leeftijd vleiend toevallig zei: “Zodra ik dit donshaar heb gekregen, wil ik sterven”, wendde hij zich tot de mensen in zijn buurt en zei hij als was hij aan het spotten dat hij dat donshaar ijlings zou afleggen en hij beval de artsen om de zieke te uitbundig te purgeren; hij stortte zich op haar goederen, terwijl zij nog niet dood was, door haar testament achter te houden opdat niets verloren zou gaan.

XXXV Nero, de moordenaar

Behalve met Octavia trouwde hij later met twee vrouwen, Poppaea Sabina dochter van een oud-quaestor die voorheen met een Romeinse ridder getrouwd was, daarna met Statilia Messalina, achterachterkleindochter

Een jaar later werd Claudia's vader vermoord. In 62 na Chr. had Nero méér dan genoeg van haar en ontbond hun huwelijk om met Poppaea Sabina te kunnen huwen. Onder militaire bewaking liet Nero Octavia naar Campania begeleiden, maar de spontane woede-uitbarstingen van het volk, dat sympathie voor haar had opgevat, dwongen hem haar terug te roepen naar Rome. Hij bleef echter zoeken naar een andere reden om zich van haar te ontdoen. Zij werd valselijk beschuldigd van overspel en verbannen naar het eiland Pandateria, waar zij op bevel van Nero werd vermoord.

¹ ducere trouwen met

² quaestorius ex-quaestor

³ nuptus + dat. getrouwd met

Tauri bis consulis ac triumphalis¹ abneptem². Qua ut poteretur³, virum eius Atticum Vestinum consulem in honore ipso trucidavit⁴. Octaviae consuetudinem⁵ cito aspernatus⁶ corripientibus⁷ amicis sufficere⁸ illi debere respondit uxoria⁹ ornamenta. 2 Eandem mox saepe frustra strangulare¹⁰ meditatus¹¹ dimisit¹² ut sterilem¹³, sed improbante¹⁴ divortium populo nec parcente¹⁵ conviciis etiam relegavit¹⁶, denique occidit sub crimine adulteriorum¹⁷ adeo impudenti¹⁸ falsoque, ut in quaestione pernegantibus¹⁹ cunctis Anicetum paedagogum suum indicem²⁰ subiecerit²¹, qui fingeret et dolo stupratam²² a se fateretur. 3 Poppaeam duodecimo die post divortium Octaviae in matrimonium acceptam dilexit²³ unice²⁴; et tamen ipsam quoque ictu²⁵ calcis²⁶ occidit, quod se ex aurigatione²⁷ sero²⁸ reversum gravida²⁹ et aegra conviciis incesserat³⁰. Ex hac filiam tulit Claudiam Augustam³¹ amisitque

¹ triumphalis	trionfator
² ab-neptis, is f	dochter v.e. achterkleinzoon.
³ poti + abl.	zich meester maken van
⁴ trucidare	vermoorden
⁵ consuetudo	omgang
⁶ aspernari	afwijzen
⁷ corripere 5	afkeuren
⁸ sufficere 5	voldoende zijn
⁹ uxorius	van echtgenote
¹⁰ strangulare	wurgen
¹¹ meditari	overwegen
¹² dimittere	wegzenden, laten gaan
¹³ sterilis	onvruchtbaar
¹⁴ improbare	afkeuren
¹⁵ parcere 3 + dat.	sparen, zuinig zijn met
¹⁶ relegare	wegsturen, verbannen
¹⁷ adulterium	echtbreuk
¹⁸ impudens	onbeschaamd
¹⁹ pernegare	totaal ontkennen
²⁰ index	verklikker
²¹ subicere 5	naar voren schuiven
²² stuprare	verkrachten, onteren
²³ diligere 3	beminnen
²⁴ unicus	buitengewoon
²⁵ ictus 4	treffer, klap
²⁶ calx, calcis	hak
²⁷ aurigatio	het wagenmennen
²⁸ sero	laat, 's avonds
²⁹ gravidus	zwanger
³⁰ incedere 3	aanvallen

³¹ *Claudia Augusta was het enige kind van keizer Nero bij zijn tweede vrouw Poppaea Sabina. Ze werd op 21 januari 63 geboren te Antium. Nero eerde Claudia en haar moeder met de titel van Augusta. Gouden beelden werden ter hare ere geplaatst in tempels en spelen gehouden in het circus. Ze stierf vier maanden na haar geboorte echter een natuurlijke dood. Nero en Poppaea Sabina rouwden om haar dood en Claudia werd vergoddelijkt. Een schrijn en een priester werden kort daarop aan haar gewijd.*

van Taurus¹ die twee maal consul en triumphator was geweest. Om haar te krijgen heeft hij haar man Atticus Vestinus de consul tijdens diens consulaat zelf vermoord. Toen hij de omgang met Octavia versmaadde en zijn vrienden dit afkeurden, antwoordde hij hun dat voor haar de tekenen van het feit dat zij zijn vrouw was, voldoende moesten zijn. 2. Nadat hij daarna vaak vergeefs had overwogen haar te wurgen, heeft hij haar weggestuurd als zou zij onvruchtbaar zijn, maar toen het volk de scheiding afkeurde en niet zuinig was met verwijten, heeft hij haar ook verbannen en tenslotte gedood onder de beschuldiging van verschillende gevallen van overspel en die beschuldiging was zo onbeschaamd en gelogen dat hij tijdens het proces, toen allen dit glashard ontkenden, hij zijn eigen opvoeder Anicetus als verklikker naar voren heeft geschoven om te verzinnen en te bekennen dat zij door hem met een list onteerd was. 3. Hij is met Poppaea op de twaalfde dag na de scheiding getrouwd; hij hield buitengewoon van haar en toch heeft hij ook juist haar doodgetrapt, omdat zij tegen hem, toen hij laat van het wagenmennen was teruggekeerd, terwijl zij zwanger en ziek was, met verwijten was uitgevaren. Van haar heeft hij een

¹ Taurus, generaal, bestuurder en politicus was na Agrippa, de belangrijkste militair in het rijk. Hij vocht vóór en naast Octavianus (de latere Augustus) op Sicilië en in Illyricum, was bestuurder van Africa en Spanje en werd driemaal door de legioenen uitgeroepen tot Imperator. Voor zijn loyaliteit jegens het bewind werd hij beloond met een tweede consulaat dat nog meer glans kreeg doordat Augustus zijn collega was. Tevens werd hem het recht verleend om jaarlijks één van de praetoren te mogen kiezen. In het programma van Augustus' stadsverfraaiing begon Taurus nog vóór 31 aan de bouw van het Amphitheatrum Statilii Tauri, een stenen jachttheater in het Campus Martius dat in 30 v.Chr. werd ingewijd. Taurus had in 31 v.Chr. bij Actium tezamen met M. Titius, cossuff. 31, het bevel over dat deel van het leger dat de cavallerie van Marcus Antonius versloeg. Toen Augustus in gezelschap van Tiberius in Juni 16 v.Chr. Rome verliet op weg naar Gallia Comata, liet hij Taurus als praef. urbi achter om te waken over Rome.

admodum¹ infantem². 4 Nullum adeo necessitudinis³ genus est, quod non scelere perculerit⁴. Antoniam Claudi filiam, recusantem post Poppaeae mortem nuptias suas quasi molitricem⁵ novarum rerum interemit⁶; similiter ceteros aut affinitate⁷ aliqua sibi aut propinquitate⁸ coniunctos; in quibus Aulum Plautium iuvenem, quem cum ante mortem per vim conspurcasset⁹: 'Eat nunc' inquit 'mater mea et successorem¹⁰ meum osculetur' iactans dilectum ab ea et ad spem imperii impulsus. 5 Privignum¹¹ Rufrium Crispinum Poppaea natum impuberem¹² adhuc, quia ferebatur ducatus¹³ et imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, servis ipsius demandavit¹⁴. Tuscum nutricis¹⁵ filium relegavit, quod in procuratione¹⁶ Aegypti balineis in adventum suum exstructis lavisset¹⁷. Senecam praeceptorem¹⁸ ad necem compulit, quamvis saepe commeatum¹⁹ petenti bonisque cedenti²⁰ persancte²¹ iurasset suspectum se frustra periturumque potius quam nociturum ei. Burro²² praefecto remedium ad fauces²³ pollicitus²⁴ toxicum²⁵ misit. Libertos divites et senes, olim adoptionis mox dominationis suae fautores²⁶ atque rectores, veneno partim cibis, partim potionibus²⁷ indito²⁸ interceptit²⁹.

¹ admodum	zeer
² infans	jong
³ necessitudo	vriendschap, verwantschap
⁴ percellere 3	hevig treffen
⁵ molitrix	veroorzaakster
⁶ interimere 3	doden
⁷ affinitas	verwantschap
⁸ propinquitas	verwantschap
⁹ conspurcare	verkrachten
¹⁰ successor	opvolger
¹¹ privignus m	stiefzoon
¹² impubes	onvolwassen
¹³ ducatus 4	positie van veldheer, commando
¹⁴ demandare	opdragen
¹⁵ nutrix	voedster
¹⁶ procuratio	beheer, leiding
¹⁷ lavare, lavi	baden
¹⁸ praeceptor	leermeester
¹⁹ commeatus 4	verlof
²⁰ cedere 3 + abl.	afstand doen van
²¹ persancte	met een krachtige eed
²² Sextus Afranius Burrus, prefect van de praetoriaanse garde, was in de eerste jaren van het bewind van de Romeinse keizer, Nero, vanaf 50 n.Chr. samen met Seneca een belangrijk en machtig adviseur van deze Romeinse keizer.	
²³ fauces pl.	keel
²⁴ polliceri	beloven
²⁵ toxicum	gif
²⁶ fautor	beschermer, aanhanger
²⁷ potio	drank
²⁸ indere + dat.	stoppen in
²⁹ interciperere 5	doden

dochter, Claudia Augusta gekregen en hij heeft haar verloren, toen ze nog zeer jong was. 4 Ja, zelfs is er geen soort verwantschap dat hij niet met misdaad hevig heeft getroffen. Hij heeft Antonia de dochter van Claudius gedood, toen zij na de dood van Poppaea een huwelijk met hem weigerde, als veroorzaakte zij een revolutie, evenzo anderen die hetzij door een of andere verwantschap door huwelijk of door bloedband met hem verbonden waren, onder wie Aulus Plautius; hij had hem voor zijn dood gewelddadig verkracht en daarna zei hij tegen hem: "Laat nu mijn moeder gaan en mijn opvolger kussen." terwijl hij telkens zei dat die Aulus door haar bemind was en ertoe aangezet was op het keizerschap te hopen. 5 Hij liet zijn stiefzoon Rufrius Crispinus, Poppaea's zoon, die nog onvolwassen was, in zee verdrinken, terwijl hij aan het vissen was, omdat Nero herhaaldelijk het bericht kreeg dat Rufrius veldheer en keizer speelde; hij gaf de slaven van hemzelf daartoe de opdracht. Hij verbande Tuscus, de zoon van zijn voedster, omdat hij, toen hij de leiding over Egypte had, een bad genomen had in het badhuis dat voor de komst van Nero gebouwd was. Zijn leermeester Seneca heeft hij tot zelfdoding gedreven, ook al had hij Seneca met een zeer plechtige eed gezworen, toen die vaak om verlof vroeg en afstand van zijn goederen deed, dat Seneca hem zonder reden verdacht en dat hij liever zou sterven dan dat hij Seneca zou schaden. Nadat hij Burrus een hoestdrankje had beloofd, stuurde hij hem gif. Hij doodde vrijgelatenen die rijk en oud waren, die ooit voorstanders van zijn adoptie en daarna van zijn keizerschap waren geweest en bestuurders, met vergif deels in eten verborgen deels in drankjes.

XXXVI Nero raast ook buiten zijn familie.

Nec minore saevitia foris¹ et in exteros² grassatus³ est. Stella crinita⁴, quae summis potestatibus exitium portendere⁵ vulgo⁶ putatur, per continuas⁷ noctes oriri coeperat. Anxius ea re, ut ex Balbillo astrologo didicit, solere reges talia ostenta⁸ caede aliqua illustri expiare⁹ atque a semet in capita procerum¹⁰ depellere, nobilissimo cuique exitium destinavit¹¹; enimvero multo magis et quasi per iustam causam duabus coniurationibus provulgatis¹², quarum prior maiorque Pisoniana¹³ Romae, posterior Viniciana¹⁴ Beneventi conflata¹⁵ atque detecta est. 2 Coniurati¹⁶ e vinculis triplicium catenarum dixere causam, cum quidam ultro¹⁷ crimen faterentur¹⁸, nonnulli etiam imputarent¹⁹, tamquam aliter illi non possent nisi morte succurrere²⁰ dedecorato²¹ flagitiis²² omnibus. Damnatorum liberi urbe pulsi enectique²³ veneno aut fame; constat quosdam cum paedagogis²⁴ et capsariis²⁵ uno prandio²⁶ pariter necatos, alios diurnum²⁷ victum²⁸ prohibitos²⁹ quaerere³⁰.

¹ foris	buiten
² exteri <i>pl.</i>	vreemdelingen, buitenlanders
³ grassari	optreden, woeden
⁴ stella crinita	komeet
⁵ portendere 3	voorspellen
⁶ vulgo	in het algemeen
⁷ continuus	opeenvolgend
⁸ ostentum	voorteken
⁹ expiare	door een zoenoffer afwenden
¹⁰ proceres 3 <i>pl.</i>	aanzienlijken
¹¹ destinare	bepalen
¹² provulgare	openlijk bekend maken
¹³ <i>Gaius Calpurnius Piso (overleden 19 april 65) was een Romeins staatsman, redenaar en beschermheer van de literatuur in de eerste eeuw na Christus. Hij is vooral bekend om zijn rol in de opstand tegen Nero in het jaar 65.</i>	
¹⁴ Vinicianus	van Vinicius
¹⁵ conflare	smeden
¹⁶ coniuratus	samenzweerder
¹⁷ ultro	uit eigen beweging
¹⁸ fateri	bekennen
¹⁹ imputare (sibi)	bij zich in rekening brengen, aan zich toeschrijven
²⁰ succurrere 3	te hulp rennen
²¹ dedecorare	ontsieren
²² flagitium	schanddaad
²³ enecare, enecui, enctus	doden, dodelijk uitputten
²⁴ paedagogus	mentor, opvoeder
²⁵ capsarius	sjouwer
²⁶ prandium	lunch
²⁷ diurnus	dagelijks
²⁸ victus 4	levensonderhoud, eten
²⁹ prohibere 2	verhinderen
³⁰ quaerere 3	verdienen

XXXVI Nero raast ook buiten zijn familie

En niet is hij met minder wreedheid buitenshuis en tegen buitenstaanders opgetreden. Een komeet, waarvan men in het algemeen meende dat die voor de hoogste machten het einde voorspelde, was begonnen gedurende achtereenvolgende nachten op te komen. Gealarmeerd hierdoor bepaalde hij voor juist de aanzienlijksten de ondergang zodra hij van de astroloog Balbillus had vernomen dat koningen gewoon waren dergelijke voortekenen met een of andere onaanzienlijke moord uit te zoenen dat zij die voortekens zo van zichzelf op het hoofd van aanzienlijken gewoon zijn te laten neerkomen. Ja zelfs deed hij nog veel meer dat en als was het om een gerechtvaardigde reden toen twee samenzweringen openlijk bekend gemaakt waren, waarvan de eerste en grootste die van Piso in Roma, de laatste die van Vinicius in Beneventum gesmeed en ontdekt is. 2. De samenzweerders hebben hun pleidooi gehouden in drievoudige ketenen, toen sommigen uit eigen beweging de misdaad bekenden, sommigen die zelfs aan zichzelf toeschreven, alsof zij op geen andere wijze dan door de dood hem te hulp konden snellen, terwijl hij door alle schanddaden ontsierd was. De kinderen van de veroordeelden zijn uit de stad verdreven en met gif en honger gedood; het staat vast dat sommigen met hun opvoeders en sjuowers tegelijk met één lunch gedood zijn, dat anderen verhinderd zijn dagelijks eten te zoeken.

XXXVII Wreedheden tegen de senaat

Nullus posthac adhibitus dilectus¹ aut modus interimendi quoscumque libuisset² quacumque de causa. Sed ne de pluribus referam³, Salvidieno Orfito obiectum⁴ est, quod tabernas tres de domo sua circa Forum civitatibus ad⁵ stationem⁶ locasset⁷, Cassio Longino iuris consulto⁸ ac luminibus orbato⁹, quod in vetere gentili stemmate¹⁰ C. Cassi percussoris Caesaris imagines retinuisset, Paeto Thraseae¹¹ tristior et paedagogi vultus. 2 Mori iussis non amplius quam horarum spatium dabat; ac ne quid morae¹² interveniret¹³, medicos admovebat, qui cunctantes¹⁴ continuo¹⁵ curarent; ita enim vocabatur¹⁶ venas¹⁷ mortis gratia incidere. Creditur etiam polyphago¹⁸ cuidam Aegypti generis crudam¹⁹ carnem et quidquid daretur mandere²⁰ assueto²¹, concupisse vivos homines laniandos²² absumendosque²³ obicere. 3 Elatus²⁴ inflatusque tantis velut successibus²⁵ negavit quemquam principum scisse, quid sibi liceret,

¹ dilectus 4	onderscheid
² libet (+dat.)	het behaagt
³ referre	rapporteren
⁴ obicere 5	voor de voeten werpen
⁵ ad	om te dienen als
⁶ statio	standplaats
⁷ locare	verhuren
⁸ iuris consultus	rechtskundige
⁹ orbare	beroven van
¹⁰ stemma	stamboom

¹¹ *Thrasea Paetus, senator ten tijde van keizer Nero, die in 66 n.Chr. zelfmoord pleegde nadat hij door de keizer in staat van beschuldiging was gesteld. Publius Clodius T.P., de consul suffectus van het jaar 56 n.Chr., was een vermaard stoïcus en oprecht republikein. Hij zou ook het leven van Cato Uticensis, het grote voorbeeld voor de stoïcijnen in zijn dagen, hebben beschreven. Zijn zelfmoord, alsmede het moedige optreden van zijn vrouw Arria - die naar het voorbeeld van haar gelijknamige moeder, de echtgenote van Caecina Paetus (vgl. Plinius minor, Epistula 3, 16), haar man in de dood wilde volgen, waarvan T.P. haar echter wist te weerhouden, wordt beschreven bij Tacitus, Annales 16, 21-35.*

¹² mora	oponthoud
¹³ intervenire	tussen beide komen
¹⁴ cunctari	aarzelen
¹⁵ continuo	onophoudelijk
¹⁶ vocare	noemen
¹⁷ vena	ader
¹⁸ polyphagus	veelvraat
¹⁹ crudus	rauw
²⁰ mandere 3	eten
²¹ assuescere	zich gewennen
²² laniare	verscheuren
²³ absumere 3	opeten
²⁴ efferre	overmoedig maken
²⁵ successus 4	succes

XXXVII Wreedheden tegen de senaat

Hierna is er geen enkel onderscheid of maat geweest in het doden van wie hij ook maar had willen doden en om welke reden dan ook. Maar om het niet over meer mensen te hebben, het is Salvidienus Orfitus verweten dat hij drie winkeltjes vanuit zijn eigen huis rond het forum aan burgerijen verhuurd had om als standplaats te dienen; het is Cassius Longinus, een rechtsgeleerde en blinde voor de voeten gegooid dat hij in de oude stamboom van zijn gens de bustes van Gaius Cassius de moordenaar van Caesar zou hebben behouden, en Paetus Thrasea dat zijn gelaat te nors was en dat van een opvoeder was. Toen zij het bevel hadden gekregen te sterven, werd hun niet meer dan uren respijt gegeven; en om te voorkomen dat uitstel tussen beide zou komen, liet hij artsen aanrukken om zich onophoudelijk om hen te bekommeren, als ze aarzelden; zo heette immers het openen van de aders omwille van de dood. Men gelooft ook dat hij ernaar verlangd heeft om aan een zekere veelvraat van Egyptische afkomst die gewoon was rauw vlees en al wat gegeven werd, te eten, mensen levend voor te werpen om die te verscheuren en op te eten. 3 Overmoedig geworden en opgeblazen door zovele, zeg maar, successen zei hij dat geen keizer heeft geweten wat hem vrijstond en hij heeft dikwijls vele en

multasque nec dubias significaciones¹ saepe iecit, ne reliquis quidem se parsurum senatoribus, eumque ordinem sublaturum² quandoque³ e re publica ac provincias et exercitus equiti Romano ac libertis permissurum. Certe neque adveniens neque proficiscens quemquam osculo impertiit⁴ ac ne resalutatione⁵ quidem; et in auspicando⁶ opere Isthmi⁷ magna frequentia⁸ clare, ut sibi ac populo Romano bene res verteret⁹, optavit dissimulata¹⁰ senatus mentione¹¹.

XXXVIII De brand van Rome

Sed nec populo aut moenibus patriae pepercit. Dicente quodam in sermone communi: "Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μειχθήτω πυρί", "Immo", inquit, "ἔμοῦ ζῶντος," planeque ita fecit. Nam quasi offensus¹² deformitate¹³ veterum aedificiorum et angustiis flexuris¹⁴ vicorum¹⁵, incendit urbem tam palam, ut plerique consulares cubicularios¹⁶ eius cum stuppa¹⁷ taeda¹⁸ in praediis suis deprehensos non attigerint¹⁹, et quaedam horrea²⁰ circum domum Auream, quorum spatium maxime desiderabat²¹, ut bellicis machinis labefacta²² atque inflammata sint quod saxeo muro constructa erant. Per sex dies septemque noctes ea clade²³ saevitum est ad monumentorum bustorumque²⁴ deversoria²⁵ plebe compulsa. Tunc praeter immensum numerum insularum domus priscorum²⁶ ducum arserunt hostilibus adhuc spoliis²⁷ adornatae deorumque

¹ significatio	aanduiding, teken, hint
² tollere 3	uit de weg ruimen
³ quandoque	ooit
⁴ impertire	voorzien van
⁵ resalutatio	wedergroet
⁶ auspicari	beginnen
⁷ Nero is ooit met een kanaal bij Korinthe begonnen.	
⁸ frequentia	grote opkomst, menigte
⁹ bene vertere 3	succesvol verlopen
¹⁰ dissimulare	verzwijgen, negeren
¹¹ mentio	vermelding
¹² offendere 3	beledigen
¹³ deformitas	lelijkheid
¹⁴ flexūra	buiging, kromming, kronkeling
¹⁵ vicus	wijk, huizenblok
¹⁶ cubiculārius	kamerdienaar
¹⁷ stuppa	hennep
¹⁸ taeda	fakkel
¹⁹ attingere 3	aanraken, bespreken
²⁰ horreum	graanschuur
²¹ desiderare	verlangen, nodig hebben
²² labefacere 5	aan het wankelen brengen, ten val brengen
²³ clades	ramp
²⁴ bustum	grafheuvel, brandstapel
²⁵ deversorium	schuilplaats
²⁶ priscus	oud
²⁷ spolia <i>n.pl.</i>	wapenbuit

ondubbelzinnige hints gegeven dat hij zelfs niet de rest van de senatoren zou sparen en dat hij die stand ooit uit de staat zou verwijderen en de provincies en legers aan de Romeinse ridders en de vrijgelatenen zou toevertrouwen. In ieder geval gaf hij noch bij aankomst noch bij vertrek aan iemand een kus en ook gaf hij geen wedergroet; en bij het begin van het werk van de Isthmus heeft hij, toen er een grote mensenmenigte was, luid gewenst dat het goed voor hem en het Romeinse volk zou verlopen; daarbij maakte hij geen melding van de senaat.

XXXVIII De brand van Rome

Maar hij heeft noch het volk noch de muren van het vaderland ontzien. Toen een zeker iemand in een openbaar gesprek zei: “Na mijn dood moet aarde met vuur gemengd worden”, zei hij, “Integendeel, nog tijdens mijn leven” en zo heeft hij het helemaal gedaan. Want zogenaamd gekwetst door de lelijkheid van de oude gebouwen en de smalle en bochtige wijken, heeft hij de stad zo openlijk in brand laten steken dat zeer vele oud-consuls diens kamerdiens met hennep en fakkels op hun landgoederen betrapt hebben, maar niet hebben aangeraakt; en bepaalde graanschuren lagen rond de domus Aurea, waarvan hij vooral de grond wilde hebben; dus zijn die met oorlogstuig aan het wankelen gebracht en in brand gestoken zijn, omdat zij met stenen muren opgericht waren. Zes dagen en zeven dagen lang heeft deze ramp gewoed, terwijl het volk bijgedreven was naar grafmonumenten en grafheuvels om daar te schuilen. Toen hebben afgezien van een geweldig aantal huizenblokken de stadsvillae van oude leiders gebrand -zij waren nog getooid met de wapenbuit van vijanden- en tempels van goden

aedes ab regibus ac deinde Punicis et Gallicis bellis votae¹ dedicataeque², et quidquid visendum atque memorabile ex antiquitate³ duraverat. Hoc incendium e turre⁴ Maecenatiana prospectans laetusque "flammae", ut aiebat, "pulchritudine" Halosin⁵ Ilii in illo suo scaenico⁶ habitu decantavit. Ac ne non hinc quoque quantum posset praedae et manubiarum⁷ invaderet, pollicitus⁸ cadaverum et rudrum⁹ gratuitam egestionem¹⁰ nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit, conlationibusque¹¹ non receptis modo, verum et efflagitatis¹² provincias privatorumque census¹³ prope exhaustit¹⁴.

XXXIX Toevalligheden en lijdzaamheid

Accesserunt tantis ex principe malis probrisque quaedam et fortuita: pestilentia unius autumnus¹⁵, quo triginta funerum milia in rationem Libitinae¹⁶ venerunt; clades Britannica, qua duo praecipua¹⁷ oppida magna civium sociorumque caede¹⁸ direpta¹⁹ sunt; ignominia ad Orientem legionibus in Armenia sub iugum²⁰ missis aegreque²¹ Syria retenta. Mirum et vel praecipue notabile²² inter haec fuerit nihil eum patientius²³ quam maledicta et convicia hominum tulisse, neque in ullos leniorem²⁴ quam qui se dictis aut carminibus laccessissent²⁵ exstitisse²⁶. Multa Graece Latineque proscripita²⁷ aut vulgata¹ sunt, sicut illa "Νέρων Ὁρέστης Ἀλκμέων μητροκτόνος."

¹ vovere 2	beloven
² dedicare	wijden
³ antiquitas	oude tijd
⁴ turris	toren (<i>bij de tuinen van Maecenas</i>)
⁵ halosis	inname (<i>Grieks woord</i>)
⁶ scaenicus	toneel-
⁷ manubiae	(oorlogs)buit
⁸ polliceri	beloven
⁹ rudera <i>n.pl.</i>	puin
¹⁰ egestio	het verwijderen
¹¹ conlatio	bijdrage
¹² efflagitare	opeisen
¹³ census 4	de census, vermogen, belastingen
¹⁴ exhaurire	uitputten
¹⁵ autumnus	herfst
¹⁶ Libitina <i>f</i>	Libitina, doodsgodin; <i>in haar tempel werden alle benodigdheden voor begrafenissen bewaard en de sterfregisters bijgehouden</i>
¹⁷ praecipuus	aanzienlijk
¹⁸ caedes	slachting
¹⁹ diripere 5	plunderen
²⁰ sub iugum mittere 3	dwarshout, -balk (a) (milit.) juk dat uit drie lanssen in de vorm v.e. poortje bestond, waar de overwonnen vijanden onderdoor moesten gaan; onder het juk door laten gaan
²¹ aegre	met moeite
²² notabilis	opvallend
²³ patienter	lijdzaam
²⁴ lenis	zacht
²⁵ laccessere 3	prikkelen, uitdagen
²⁶ exsistere 3	blijken, zich betonen
²⁷ proscribere 3	publiekelijk bekend maken

die door koningen en later in de Punische en Gallische oorlogen beloofd en gewijd waren, hebben in brand gestaan en al wat als bezienswaardig en memorabel uit de oudheid was blijven bestaan. Terwijl hij deze brand van verre vanaf de toren van Maecenas observeerde en blij was door 'de schoonheid van het vuur', zoals hij zei, zong hij "De inname van Troje" in zijn toneelkleding. En opdat hij ook vanaf hier zich op zoveel mogelijk prooi en buit zou storten, beloofde hij het kosteloos af laten voeren van lijken en puin, maar liet hij niemand bij de resten van zijn bezittingen komen en hij heeft niet alleen bijdragen in ontvangst genomen, maar ook geëist en hij heeft bijna de provincies en het vermogen van gewone burgers uitgeput.

XXXVIII Toevalligheden en lijdzaamheid

Boven op de zovele rampen en schanddaen van de kant van de keizer zijn ook sommige toevalligheden gekomen: de pest van één herfst waarin 30.000 doden op de rekening van Libitina gekomen zijn; een slachting in Britannia waarbij twee vooraanstaande vestingsteden geplunderd zijn met een grote slachting onder de burgers en bondgenoten; er was een belediging in het oosten, doordat legioenen in Armenia onder het juk zijn gestuurd en Syria met moeite is behouden. Wonderlijk en zelfs bijzonder opmerkelijk temidden van dit zal het wel zijn dat hij niets lijdzamer heeft verdragen dan de scheldwoorden en verwijten van de mensen en dat hij tegen niemand zachtmoediger is opgetreden dan tegen de mensen die hem met woorden en in liederen hadden geprikkeld. Veel is in het Grieks en in het Latijn in het openbaar opgeschreven en algemeen bekend gemaakt, zoals de volgende woorden: "Nero Orestes Alkmeon² moedermoordenaar."

¹ vulgare algemeen bekend maken, verspreiden

² zoon van Amphiareos, een van de zeven tegen Thebe, wegens moedermoord door de Erinyen tot waanzin gedreven, uiteindelijk van de moord gezuiverd

"Νεόψηφον· Νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινε."

"Quis negat Aeneae magna de stirpe Neronem ?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem."

Dum tendit citharam noster, dum cornua Parthus,
Noster erit Paeon, ille Hecatebeletes.

Roma domus fiet; Veios migrate, Quirites,
Si non et Veios occupat ista domus.

Sed neque auctores requisivit¹ et quosdam per indicem delatos ad senatum
adfici graviore poena prohibuit². Transeuntem eum Isidorus Cynicus in publico
clara voce corripuerat³, quod Naupli mala bene cantitaret, sua bona male
disponeret⁴; et Datus Atellanarum⁵ histrio⁶ in cantico⁷ quodam

"ὕγίαινε πάτερ, ὕγίαινε μήτηρ"

Ita demonstraverat, ut bibentem natantemque faceret, exitum scilicet Claudi
Agrippinaeque significans⁸, et in novissima clausula⁹

Orcus¹⁰ vobis ducit pedes

senatum gestu¹¹ notarat¹². Histrionem et philosophum Nero nihil amplius quam
urbe Italiaque summovit, vel contemptu¹³ omnis infamiae vel ne fatendo
dolorem irritaret ingenia.

¹ requirere 3 opzoeken, onderzoek doen naar

² prohibere 2 verhinderen

³ corripere 5 berispen

⁴ disponere 3 geordend presenteren

⁵ Atellanae fabulae Atellaanse kluchten ook wel bekend als de Oscische spelen, waren gemaskerde geïmproviseerde kluchten in het oude Rome. De Osische-atletiekspelen waren erg populair en werden meestal voorafgegaan door langere pantomime-spelen.

⁶ histrio toneelspeler

⁷ canticum lied, gezang; (in de Rom. komedie) lyrisch gedeelte met begeleiding v. fluiten

⁸ significare aanduiden

⁹ clausula slotvers, slotzin

¹⁰ Orcus Pluto

¹¹ gestus 4 beweging, geste

¹² notare aanduiden

¹³ contemptus 4 verachting

“Laatste nieuws: Nero heeft zijn eigen moeder gedood.”

“Wie zegt dat Nero niet van het grote geslacht van Aeneas stamt?
De een heeft zijn moeder naar de andere wereld, de ander zijn vader naar
elders geholpen.”

“Terwijl de onze zijn cithar spant, terwijl de Parth zijn boog spant,
zal de onze Apollo Paeon zijn, en de Parth Apollo, de Vanverretreffende.”

“Rome zal een huis worden; verhuist naar Veii, Romeinen,
als niet dat huis ook Veii bezet.”

Echter, én hij liet de schrijvers hiervan niet opspeuren én hij verhinderde dat sommige liederen die door een verklikker bij de senaat waren aangebracht, met zwaardere straffen getroffen werden. Toen hij passeerde, had hem de cynicus Isidorus op straat met duidelijke stem ervan beticht dat hij wel de ellende van Nauplius goed bezong, maar zijn eigen welstand slecht bestierde en Datus, een toneelspeler in Atellaanse kluchten, had in een bepaalde lyrische zang gezongen:

“Wees gezond vader, wees gezond moeder.”

Hij had hem zo ten tonele gevoerd dat hij hem als drinkend uitbeeldde en haar zwemmend en daarmee verwees hij natuurlijk naar het einde van Claudius en Agrippina en op het eind van de slotzin:

“Orcus leidt jullie voeten.”

had hij met een gebaar de senaat aangeduid. Nero heeft de toneelspeler en filosoof slechts uit Rome en Italia laten verwijderen, hetzij omdat hij voor iedere smaad zijn schouders ophaalde hetzij om niet door pijn te bekennen de vindingrijkheid van de mensen te prikkelen.

XL Het begin van het einde

Talem principem paulo minus quattuordecim annos perpessus¹ terrarum orbis tandem destituit², initium facientibus Gallis duce Iulio Vindice³, qui tum eam provinciam pro praetore⁴ optinebat⁵. Praedictum a mathematicis Neroni olim erat fore ut quandoque destitueretur; unde illa vox eius celeberrima: "Τὸ τέχνιον ἡμᾶς διατρέφει", quo maiore scilicet venia⁶ meditaretur⁷ citharoedicam artem, principi sibi gratam⁸, privato necessariam⁹. Sponderant¹⁰ tamen quidam destituto Orientis dominationem, nonnulli nominatim¹¹ regnum Hierosolymorum, plures omnis pristinae fortunae restitutionem. Cui spei pronior¹², Britannia Armeniaque amissa ac rursus utraque recepta, defunctum se fatalibus¹³ malis existimabat. Ut vero consulto¹⁴ Delphis Apolline septuagensimum ac tertium annum cavendum sibi audivit, quasi eo demum¹⁵ obiturus¹⁶, ac nihil coniectans¹⁷ de aetate Galbae, tanta fiducia non modo senectam sed etiam perpetuam¹⁸ singularemque¹⁹ concepit²⁰ felicitatem, ut amissis²¹ naufragio²² pretiosissimis rebus non dubitaverit inter suos dicere

¹ perpeti 5 verdragen, doorstaan

² destituere 3 laten vallen

³ *Gaius Iulius Vindex was een Aquitanische Galliër, Romeins senator (wat mogelijk was omdat Claudius Galliërs tot de senatoriale stand toeliet) en gouverneur onder het bevel van Galba in Gallia Lugdunensis en gevestigd in Lugdunum (het huidige Lyon). Hij speelde een belangrijke rol in de aanloop naar het beruchte Vierkeizerjaar 69. In maart 68 begon Vindex een opstand tegen de corrupte regering van Nero. Hij vond grote steun onder de lokale bevolking die zich onderdrukt voelde en wist een legermacht van ongeveer 100.000 man op te bouwen. Aangezien hij beseftte dat hij kansloos was ooit als keizer van Rome geaccepteerd te worden, vroeg hij de steun van Galba, die dit toezegde. Vindex' leger rukte op en nam Lugdunum (Lyon) in. Vervolgens trokken ze in de richting van Vesontio (het huidige Besançon). Het nieuws van het enorme leger van Vindex bereikte Rome en veroorzaakte grote paniek, terwijl Nero's steun in Rome snel afbrokkelde. Vindex' leger werd in mei bij Vesontio geconfronteerd met de legioenen van Lucius Verginius Rufus, die trouw gebleven was aan Nero en oprukte om Vindex' opstand te onderdrukken. Na mislukte onderhandelingen tussen Vindex en Rufus, werd Vindex' leger verslagen waarbij hij om het leven kwam.*

⁴ *pro praetore = propraetor gouverneur (vervanger van een praetor)*

⁵ optinere 2 bestuderen

⁶ venia excuus

⁷ meditari oefenen

⁸ gratus aangenaam

⁹ necessarius noodzakelijk

¹⁰ spondere 2 beloven

¹¹ nominatim met name

¹² pronus + dat. geneigd tot

¹³ fatalis door het lot bepaald

¹⁴ consulere 3 raadplegen

¹⁵ demum pas

¹⁶ obire sterven

¹⁷ coniectare de/ex vermoeden, concluderen op grond van

¹⁸ perpetuus voortdurend, eeuwig

¹⁹ singularis uitzonderlijk

²⁰ concipere 5 zich voorstellen

²¹ amittere 3 verliezen

²² naufragium schipbreuk

XL Het begin van het einde

Nadat de wereld zo'n keizer bijna veertien jaar had verdragen, liet die wereld hem uiteindelijk vallen. De Galliërs gaven hiertoe de aanzet onder leiding van Iulius Vindex, die toen als gouverneur die provincie bestuurde. Ooit was door sterrenkundigen Nero voorspeld dat het ooit zou gebeuren dat men hem in de steek liet. Daarop was die zeer bekende uitspraak van hem gebaseerd: "De kunst blijft ons voeden." opdat hij natuurlijk met een des te groter excuus zich op de kunst van het cithar spelen en zingen toelagde, een kunst die voor hem als keizer een pleziertje was, voor hem als privé persoon een noodzaak zou zijn. Sommigen hadden de heerschappij over het Oosten beloofd, als hij in de steek gelaten zou zijn, sommigen expliciet het koningschap over Jeruzalem, meer mensen het herstel van geheel de vroegere situatie. Hij was vooral deze hoop toegedaan. Toen hij Britannia en Armenia verloren had en beide weer in zijn macht gekregen had, was hij de mening toegedaan dat hij door het noodlot bepaalde rampen had doorstaan. Zodra hij echter had gehoord bij raadpleging van Apollo in Delphi dat hij moest oppassen voor het 73^e jaar, dacht hij dat hij dan pas zou sterven en hij verbond geen enkele conclusie aan Galba's leeftijd; maar hij had zo'n groot vertrouwen hierin dat hij niet alleen zich inbeelde oud te worden, maar dat hij ook een voortdurende en uitzonderlijk geluk had; en daarom aarzelde hij niet, toen zeer dure zaken bij een schipbreuk verloren waren gegaan, tussen de zijnen te zeggen

pisces eas sibi relatores. Neapoli¹ de motu Galliarum cognovit die ipso quo matrem occiderat, adeoque lente² et secure³ tulit ut gaudens etiam suspicionem⁴ praebet tamquam occasione nata spoliandarum⁵ iure belli opulentissimarum⁶ provinciarum; statimque in gymnasium progressus certantis athletas effusissimo⁷ studio spectavit. Cenae quoque tempore interpellatus⁸ tumultuosioribus litteris hactenus⁹ excanduit¹⁰, ut malum iis qui descissent¹¹ minaretur. Denique per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid¹² aut praecipere conatus¹³ rem silentio obliteravit¹⁴.

XLI Terug naar Rome

Edictis tandem Vindicis contumeliosus¹⁵ et frequentibus permotus senatum epistula in ultionem¹⁶ sui reique publicae adhortatus est, excusato languore¹⁷ faucium, propter quem non adesset. Nihil autem aequè¹⁸ doluit, quam ut¹⁹ malum se citharoedum increpitum²⁰ ac pro Nerone Ahenobarbum appellatum; et nomen quidem gentile, quod sibi per contumeliam²¹ exprobraretur²², resumpturum se professus est deposito adoptivo²³, cetera convicia, ut falsa, non alio argumento²⁴ refellebat²⁵, quam quod etiam incitiam sibi tanto opere²⁶ elaboratae²⁷ perfectaeque a se artis obiceretur, singulos subinde rogitans,

¹ <i>abl. loci</i>	
² lentus	traag
³ securus	zorgeloos
⁴ suspicio	vermoeden
⁵ spoliari	plunderen
⁶ opulentus	rijk
⁷ effusus	mateloos
⁸ interpellare	onderbreken, storen
⁹ hactenus	zozeer
¹⁰ excandescere 3	witheet worden
¹¹ desciscere 3	afvallen
¹² = aliquid	
¹³ conari	het proberen, ondernemen
¹⁴ obliterare	doen vergeten
¹⁵ contumeliosus	beledigend, kwetsend
¹⁶ ultio	wraak
¹⁷ languor	matheid, vermoeidheid
¹⁸ aequè ... quam ...	evenzeer ..., als ...
¹⁹ ut	als(of)
²⁰ increpare	uitschelden
²¹ contumelia	smaad
²² exprobrare	verwijten
²³ adoptivum (nomen)	adoptiefnaam
²⁴ argumentum	bewijs
²⁵ refellere 3	weerleggen
²⁶ tanto opere	zozeer
²⁷ elaborare	uitwerken, zorgvuldig uitvoeren

dat de vissen¹ het hem terug zouden brengen. In Napels heeft hij op dezelfde dag over de opstand van de Gallische provincies gehoord als waarop hij zijn moeder had gedood en hij is daarmee zo nonchalant en zorgeloos omgegaan dat hij zelfs aanleiding gaf tot de verdenking blij te zijn alsof zich een gelegenheid had voorgedaan om met het recht van de oorlog de zeer rijke provincies te plunderen; onmiddellijk is hij naar het gymnasium gegaan en daar heeft hij met het meest mateloze enthousiasme naar de strijdende atleten gekeken. Toen hij ook tijdens etenstijd door een nogal verontrustende brief gestoord was, is hij slechts zo boos geworden dat hij degenen die afgevallen waren dreigend kwaad voorhield. Tenslotte heeft hij het gepresteerd acht achtereenvolgende dagen lang aan niemand schriftelijk te antwoorden, niets op te dragen of voor te schrijven en zo heeft hij de kwestie door stilzwijgen doen vergeten.

XLI Terug naar Rome

Tenslotte is hij door smadelijke en talrijke edicten van Vindex hevig geraakt en heeft hij daarom door middel van een brief de senaat aangespoord om hem en de staat te wreken; als excuus voor zijn afwezigheid voerde hij heesheid aan. Onder niets is hij meer gebukt gegaan dan dat hij afgewezen was als was hij een slechte citherspeler en dat hij in plaats van Nero Ahenobarbus genoemd was. Hij kwam er openlijk voor uit dat hij zeker wel zijn familienaam die hem in smaad verweten werd, weer zou voeren nadat hij zijn adoptienaam had afgelegd, maar de andere verwijten wees hij van de hand als waren ze vals en dat deed hij met geen ander bewijs dan dat ook onkunde hem verweten werd van de kunst die hij zo zorgvuldig had uitgewerkt en tot perfectie had gebracht; daarbij vroeg hij de mensen ieder afzonderlijk herhaaldelijk

¹ Vergelijk *Polykrates van Samos*.

nossentne quemquam praestantio¹. Sed urgentibus² aliis super alios nuntiis Romam praetrepidus³ rediit; leviterque modo in itinere frivolo⁴ auspicio⁵ mente recreata⁶, cum adnotasset⁷ insculptum⁸ monumento militem Gallum ab equite Romano oppressum⁹ trahi crinibus¹⁰, ad eam speciem exsiluit¹¹ gaudio caelumque adoravit. Ac ne tunc quidem aut senatu aut populo coram¹² appellato quosdam e primoribus viris domum evocavit transactaque¹³ raptim consultatione reliquam diei partem per organa hydraulica¹⁴ novi et ignoti generis circumduxit, ostendensque singula, de ratione et difficultate cuiusque disserens¹⁵, iam se etiam prolaturum omnia in theatrum affirmavit, si per Vindicem liceat.

XLII Nero aan de rand

Postquam deinde etiam Galbam et Hispanias descivisse¹⁶ cognovit, conlapsus animoque male facto¹⁷ diu sine voce et prope intermortuus¹⁸ iacuit, utque respiit¹⁹, veste discissa²⁰, capite converberato²¹, actum²² de se pronuntiavit consolantique²³ nutriculae²⁴ et aliis quoque iam principibus similia accidisse memoranti²⁵, se vero praeter ceteros²⁶ inaudita et incognita pati respondit, qui summum imperium vivus amitteret. Nec eo setius²⁷ quicquam ex consuetudine

¹ praestare	uitblinken
² urgere 2	dwingen
³ praetrepidus	in grote paniek, zeer angstig
⁴ frivolus	onbeduidend
⁵ auspiciu	voorteken
⁶ recreare	herstellen
⁷ adnotare	opmerken
⁸ insculpere 3	ingraveren
⁹ opprimere 3	overweldigen
¹⁰ crinis	haar
¹¹ exsilire	opspringen
¹² coram	persoonlijk
¹³ transigere 3	volbrengen
¹⁴ organu hydraulicu	waterorgel
¹⁵ disserere 3	betogen
¹⁶ desciscere 3	afvallen
¹⁷ animu mihi male fit	het bewustzijn verliezen, een zenuwzinking krijgen
¹⁸ intermortuus	voor dood
¹⁹ respiscere	bij zinnen komen, bijkomen
²⁰ disciscere 3	verscheuren
²¹ converberare	geselen, slaan
²² actum est de	het is gedaan met
²³ consolari	troosten
²⁴ nutricula	voedster
²⁵ memorare	in herinnering brengen
²⁶ praeter + acc.	meer dan
²⁷ nec eo setius adv.	en niettemin, toch

of ze iemand kenden die meer uitblonk. Maar toen hem steeds weer andere berichten daartoe dwongen, is hij in grote paniek naar Rome teruggekeerd. Zijn geest veerde slechts licht tijdens de reis door een onbeduidend voorteken op, toen hij opgemerkt had dat op een grafmonument gegraveerd was dat een Gallische soldaat door een Romeinse ruiter overweldigd was en aan zijn haren werd meegesleurd. Uit vreugde sprong hij van zijn paard op deze afbeelding af en hij bad tot de hemel. Zelfs toen heeft hij niet hetzij de senaat hetzij het volk persoonlijk toegesproken, maar sommigen van de aanzienlijksten heeft hij naar zijn huis geroepen en na ijlings overleg gepleegd te hebben heeft hij hen de rest van de dag langs waterorgels van een nieuwe en onbekende soort geleid en terwijl hij ze stuk voor stuk liet zien en over het systeem de ingewikkeldheid van een ieder een betoog hield, verzekerde hij dat hij dra ook alles naar het theater zou laten brengen om te demonstreren, als het wat betreft Vindex geen probleem was.

XLII Nero aan de rand

Nadat hij daarna had vernomen dat ook Galba en de Spaanse provincies afgevallen waren, zakte hij ineem en nadat hij flauw gevallen was lag hij lang zonder iets te zeggen en bijna dood en zodra hij weer bij zinnen was, verkondigde hij na zijn kleding gescheurd te hebben en zijn hoofd te hebben geslagen, dat het met hem gedaan was; toen zijn voedster hem troostte en hem er aan herinnerde dat ook andere keizers al gelijke zaken overkomen waren, antwoordde hij dat wat hij meemaakte ongehoorder en ongekender was, omdat hij nog bij leven het oppergezag zou verliezen. En toch liet hij niets van zijn gewone weeldezucht en ledigheid achterwege

luxus atque desidia¹ omisit² et inminuit; quin immo cum prosperi³ quiddam ex provinciis nuntiatum esset, super⁴ abundantissimam⁵ cenam iocularia⁶ in defectionis⁷ duces carmina lasciveque⁸ modulata⁹, quae vulgo notuerunt¹⁰, etiam gesticulatus¹¹ est; ac spectaculis¹² theatri clam inlatus cuidam scaenico¹³ placenti¹⁴ nuntium misit abuti¹⁵ eum occupationibus¹⁶ suis.

XLIII Waanideeën

Initio statim tumultus multa et inmania¹⁷, verum non abhorrentia¹⁸ a natura sua creditur destinasse¹⁹; successores percussoresque summittere²⁰ exercitus et provincias regentibus, quasi conspiratis idemque et unum sentientibus; quidquid ubique exsulum²¹, quidquid in urbe hominum Gallicanorum²² esset contrucidare²³, illos ne desciscentibus adgregarentur²⁴, hos ut conscios²⁵ popularium²⁶ suorum atque fautores; Gallias exercitibus diripiendas permittere; senatum universum veneno per convivia necare; urbem incendere feris²⁷ in populum immissis, quo difficilius defenderentur. Sed absterritus²⁸ non tam paenitentia²⁹ quam perficiendi desperatione³⁰ credensque expeditionem

¹ desidia	het nietsdoen, luiheid
² omittere 3	achterwege laten
³ prosperus	voorspoedig, gunstig
⁴ super + acc.	afgezien van
⁵ abundans	overvloedig
⁶ iocularis	grappig
⁷ defectio	opstand
⁸ lascivus	uitbundig
⁹ modulatus	melodisch
¹⁰ notescere 3	bekend worden
¹¹ gesticulari	gebaren maken, door gebaren uitdrukken
¹² spectacula n.pl.	zitplaatsen
¹³ scaenicus	toneelspeler
¹⁴ sc. spectatoribus	
¹⁵ abuti + abl.	misbruik maken van
¹⁶ occupatio	bezigheid
¹⁷ immanis	onmenselijk, wreed
¹⁸ abhorrere 2 ab	in strijd zijn met
¹⁹ destinare	besluiten, zich vast voornemen
²⁰ summittere 3	heimelijk ter ondersteuning sturen
²¹ exsul	balling
²² Gallicanus	uit de provincie Gallia
²³ contrucidare	afmaken
²⁴ agregari + dat.	zich scharen bij
²⁵ conscius	medeplichtig, handlanger
²⁶ populares pl.	landgenoten
²⁷ fera	wild dier
²⁸ absterrere 2	afschrikken
²⁹ paenitentia	berouw
³⁰ desperatio	wanhoop

en niets daarvan reduceerde hij; ja, zelfs toen iets positiefs uit de provincies bericht was, heeft hij afgezien van een uiterst overvloedig maal grappige liederen op de leiders van de opstand die uitbundig melodisch waren en algemeen bekend geworden zijn, ook met gebaren begeleid; toen hij naar schouwspelen in het theater gebracht was, heeft een zekere toneelspeler die beviel een bericht gestuurd dat hij misbruik maakte van het feit dat Nero druk was.

XLIII Waanideeën

Men gelooft dat hij onmiddellijk bij het begin van het oproer vele onmenselijke besluiten die echter niet in strijd waren met zijn aard, heeft genomen: om plaatsvervangers en moordenaars af te sturen op degenen die aan het hoofd van de legers en provincies stonden, alsof ze hadden samengezworen en één en dezelfde mening hadden; om alwat er overal aan ballingen was, alwat er aan mensen uit de Gallische provincies was, af te laten maken, de eersten opdat zij zich niet zouden aansluiten bij de afvalligen, de laatsten als zouden zij medeplichtigen en aanhangers van hun volksgenoten zijn; om het de legers toe te staan de Gallische provincies te plunderen; om heel de senaat met gif op feestmaaltijden te vergiftigen; om de stad in brand te steken na wilde beesten op de mensen te hebben afgestuurd opdat ze daardoor des te moeilijker beschermd zouden worden. Maar hij is daarvan afgehouden niet zozeer door spijt als wel door het gebrek aan vertrouwen dat tot een einde te brengen. Hoewel hij geloofde dat een veldtocht onvermijdelijk was, heeft hij

necessariam, consules ante tempus privavit¹ honore² atque in utriusque locum solus iniit consulatum, quasi fatale³ esset non posse Gallias debellari⁴ nisi a consule. Ac susceptis fascibus⁵ cum post epulas triclinio digrederetur⁶, innixus⁷ umeris familiarium affirmavit, simul ac⁸ primum provinciam attigisset⁹, inermem¹⁰ se in conspectum exercituum proditurum nec quicquam aliud quam fleturum, revocatisque ad paenitentiam defectoribus¹¹ insequenti die laetum inter laetos cantaturum epinicia¹², quae iam nunc sibi componi oporteret.

XLIV De voorbereidingen

In praeparanda expeditione primam curam habuit deligendi¹³ vehicula¹⁴ portandis scaenicis organis¹⁵ concubinasque¹⁶, quas secum educeret, tondendi¹⁷ ad virilem modum¹⁸ et securibus peltisque¹⁹ Amazonicis instruendi²⁰. Mox tribus²¹ urbanas ad sacramentum²² citavit ac nullo idoneo²³ respondente certum dominis servorum numerum indixit²⁴; nec nisi ex tota cuiusque familia probatissimos²⁵, ne dispensatoribus²⁶ quidem aut amanuensibus²⁷ exceptis, recepit. Partem etiam census omnes ordines conferre iussit et insuper²⁸ inquilinos²⁹ privatarum aedium atque insularum pensionem³⁰

¹ privare + <i>abl.</i>	beroven van
² honor	ereambt
³ fatalis	door het lot beschild
⁴ debellare	overmeesteren
⁵ fascis	roedebundel, <i>metonymia</i> : het consulaat
⁶ digredi + <i>abl.</i>	weggaan van
⁷ inniti + <i>abl.</i>	leunen op
⁸ simul ac	zodra als
⁹ attingere	bereiken
¹⁰ inermis	ongewapend
¹¹ defector	afvallige
¹² epinicius	overwinningslied
¹³ deligere 3	uitkiezen
¹⁴ vehiculum	voertuig
¹⁵ organum	instrument
¹⁶ concubina	minnares
¹⁷ tondere 3	scheren
¹⁸ ad modum + <i>gen.</i>	op de wijze van, als
¹⁹ pelta	schild
²⁰ instruere 3 + <i>abl.</i>	voorzien van
²¹ tribus <i>f</i>	tribus, district
²² sacramentum	eed van trouw, militaire dienst
²³ idoneus	geschikt, in aanmerking komend
²⁴ indicere 3	opleggen
²⁵ probatus	deugdelijk, voortreffelijk
²⁶ dispensator	schatmeester
²⁷ amanuensis	klerk, secretaris
²⁸ insuper	bovendien
²⁹ inquilinus	medebewoner, huisgenoot
³⁰ pensio	betaling

de consuls voor het einde van hun termijn beroofd van hun ambt en heeft hij in zijn eentje in de plaats van beide consuls het consulaat bekleed, alsof het door het lot beschikt was dat de Gallische provincies alleen door een consul overwonnen konden worden. Toen hij na het aanvaarden van het consulaat na het eten uit het triclinium vertrok, verzekerde hij terwijl hij op de schouders van personeel leunde, dat hij zodra hij de provincie bereikt zou hebben, ongewapend voor de ogen van de legers zou verschijnen en alleen maar zou wenen en dat hij, nadat de afvalligen zo tot berouw waren gebracht, de volgende dag blij temidden van blijde mensen de overwinningsliederen zou zingen die reeds nu voor hem gecomponeerd zouden moeten worden.

XLIV De voorbereidingen

Tijdens de voorbereiding van de veldtocht zorgde hij er in eerste instantie voor om voertuigen uit te kiezen voor het vervoer van toneelinstrumenten en om minnaressen die hij met zich mee zou nemen, als mannen te knippen en te voorzien van bijlen en schilden van de Amazonen. Daarna riep hij de stedelijke districten op om de eed van trouw af te leggen en toen niemand die in aanmerking kwam, daarop reageerde, legde hij de meesters een bepaald aantal slaven op en uit heel het slavenbestand van een ieder lichtte hij slechts de voortreffelijksten en daarbij zijn zelfs niet schatmeesters of klerken uitgezonderd. Hij beval ook alle standen een deel van de belasting bijeen te brengen en daarbovenop beval hij ook de medebewoners van de particuliere huizen en woonblokken hun jaarlijkse betaling aan de keizerlijke

annuam repraesentare¹ fisco; exegitque ingenti fastidio² et acerbitate³ nummum asperum⁴, argentum pustulatum⁵, aurum ad obrussam⁶, ut plerique omnem collationem⁷ palam recusarent, consensu flagitantes a delatoribus potius revocanda praemia quaecumque cepissent.

XLV Spotternijen

Ex annonae⁸ quoque caritate⁹ lucranti¹⁰ adcrevit¹¹ invidia; nam et forte accidit, ut in publica fame Alexandrina¹² navis nuntiaretur pulverem¹³ luctatoribus¹⁴ aulicis¹⁵ advexisse. Quare omnium in se odio incitato¹⁶ nihil contumeliarum defuit quin subiret¹⁷. Statuae eius a vertice cirrus¹⁸ appositus est cum inscriptione Graeca; nunc demum agona esse¹⁹, et traderet²⁰ tandem. Alterius collo ἄσκὸς praeligatus²¹ simulque titulus: "Ego egi quod potui. Sed tu cullum²² meruisti." Ascriptum et columnis²³, etiam Gallos eum cantando excitasse²⁴. Iam noctibus iurgia²⁵ cum servis plerique simulantes²⁶ crebro Vindicem²⁷ poscebant.

XLVI Voortekenen

Terrebatur ad hoc portentis²⁸ somniorum et auspiciorum²⁹ et ominum, cum veteribus tum novis. Numquam antea somniare³⁰ solitus¹ occisa demum matre

¹ repraesentare	contant betalen, voldoen
² fastidium	hoogmoed, kieskeurigheid
³ acerbitas	strengheid, onvriendelijkheid
⁴ asper nummus	een nieuw muntstuk
⁵ argentum pustulatum	zuiver zilver
⁶ obrussa, ae f (Gr. leenw.)	vuurproef om goud op zijn echtheid te toetsen
⁷ collatio	bijdrage
⁸ annona	graan
⁹ caritas	hoge prijs
¹⁰ lucrari	winst maken, profiteren
¹¹ adcrevere 3	groeien, toenemen
¹² Alexandrinus	uit Alexandria
¹³ pulvis	stof
¹⁴ luctor	worstelaar
¹⁵ aulicus	van het hof
¹⁶ incitare	in het leven roepen, opwekken
¹⁷ subire	op zich laden
¹⁸ cirrus	haarlok
¹⁹ nunc demum agon est	nu spant het erom; nu is er pas een wedstrijd
²⁰ tradere 3	overgeven
²¹ praeligare	aan de voorkant vastbinden
²² culleum	leren zak (<i>waarin een parricida werd verdrongen</i>)
²³ columna	zuil
²⁴ excitare	wekken
²⁵ iurgium	twistpartij
²⁶ simulare	veinzen
²⁷ vindex	wreker
²⁸ portentum	wonder(teken)
²⁹ auspicium	het observeren v.d. vlucht v. vogels
³⁰ somniare	dromen

schatkist te betalen; en hij eiste met enorme hoogmoed en strengheid nieuwe muntstukken, gezuiverd zilver, gecontroleerd goud zodat zeer velen elke bijdrage openlijk weigerden, terwijl ze eensgezind eisten dat liever van de aanbrengrers al de beloningen teruggeëist moesten worden die ze hadden ontvangen.

XLV. Sportternijen

Ook toen hij winst maakte ten gevolge van de hoge prijs van graan, nam de afgunst jegens hem toe, want ook gebeurde het toevallig dat tijdens hongersnood van het volk er bericht werd dat een schip uit Alexandria fijn zand had aangevoerd voor de worstelaars aan het hof. Toen daarom de haat van allen tegen hem opgewekt was ontbrak er geen verwijt of hij onderging die wel. Er is aan de kruin van een beeld van hem een haarlok toegevoegd met een Griekse inscriptie: "De strijd is nu pas los gebarsten en geef het eindelijk uit handen." Aan de hals van een tweede beeld is een zak aan de voorkant vastgebonden en tegelijk een bord met het opschrift: "Ik heb gedaan wat ik kon. Maar jij hebt de zak verdiend." Ook is op zuilen geschreven dat hij zelfs de Galliërs met zijn zang gewekt heeft. Zeer velen deden in de nachten alsof ze ruzie met hun slaven hadden en dan eisten ze vaak een Vindex.

XLVI Voortekenen

Bovendien werd hem angst ingeboezemd door voortekens die uit dromen en vogeltekens en omina bestonden, zowel oude als nieuwe. Nooit was hij gewoon geweest te dromen. Pas toen zijn moeder gedood was, zag hij in zijn

¹ solere 2, solitus sum

semideponens: gewoon zijn

vidit per quietem¹ navem sibi regenti extortum² gubernaculum trahique se ab Octavia uxore in artissimas³ tenebras⁴ et modo pinnatarum⁵ formicarum⁶ multitudine oppleri⁷, modo a simulacris gentium ad Pompei theatrum dedicatarum circumiri arcerique⁸ progressu; asturconem⁹, quo maxime laetabatur¹⁰, posteriore corporis parte in simiae¹¹ speciem transfiguratum ac tantum capite integro¹² hinnitus edere canoros¹³. De Mausoleo, sponte foribus¹⁴ patefactis¹⁵, exaudita vox est nomine eum cientis¹⁶. Kal. Ian. exornati Lares in ipso sacrificii apparatu¹⁷ conciderunt; auspicanti¹⁸ Sporus anulum¹⁹ muneri²⁰ optulit²¹, cuius gemmae sculptura²² erat Proserpinae raptus; votorum nuncupatione²³, magna iam ordinum frequentia²⁴, vix repertae Capitolii claves²⁵. Cum ex oratione eius, qua in Vindicem perorabat²⁶, recitaretur in senatu duros poenas sceleratos ac brevi²⁷ dignum exitum facturos, conclamatum est ab universis: "Tu facies, Auguste." Observatum etiam fuerat novissimam fabulam cantasse²⁸ eum publice Oedipodem exsulem atque in hoc desisse²⁹ versu:

Θανείν μ' ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

¹ quies	slaap
² extorquere 2	ontrukken
³ artus	dicht
⁴ tenebrae	duisternis
⁵ pinnatus	gevleugeld
⁶ formica	mieren
⁷ opplere 2	vullen
⁸ arcere 2 + <i>abl.</i>	afhouden van
⁹ asturico	Asturisch paard
¹⁰ laetari	blij zijn
¹¹ simia	aap
¹² integer	ongeschonden
¹³ canorus	welluidend, helder
¹⁴ foris <i>f</i>	deurvleugel
¹⁵ patefacere 5	openen
¹⁶ ciere	roepen
¹⁷ apparatus	toebereiding, voorbereiding
¹⁸ auspicari	de vogels raadplegen
¹⁹ anulus	ring
²⁰ munus, muneris	geschenk; <i>dat. finalis</i>
²¹ offerre	aanbieden
²² sculptura	gegraveerde afbeelding
²³ nuncupatio	het plechtig uitspreken
²⁴ frequentia	menigte, grote opkomst
²⁵ clavis	sleutel
²⁶ perorare in + <i>acc.</i>	een betoog houden tegen
²⁷ brevi	spoedig
²⁸ cantare	voordragen
²⁹ desinere 3	stoppen

slaap hoe aan hem, toen hij een schip bestuurde, het roer ontrukt was en dat hij door zijn vrouw Octavia meegesleurd werd naar het dichtste duister en nu eens door een menigte gevleugelde mieren bedekt werd, dan weer dat de beelden van de gentes die bij het theater van Pompeius gewijd waren om hem heen gingen en hem beletten verder te gaan; dat een Asturisch paard waarmee hij enorm blij was, aan de achterkant veranderd in een aap met slechts het behoud van zijn hoofd helder hinnikte. Uit het mausoleum is, toen de deuren vanzelf opengegaan waren, een stem gehoord van iemand die hem bij naam riep. Op 1 januari zijn de Lares in vol ornaat juist bij de voorbereidingen van het offer gevallen; toen hij de vogels raadpleegde, heeft Sporus hem een ring als geschenk aan geboden waarvan de afbeelding op de steen de roof van Proserpina was; tijdens het uitspreken van de geloftes, toen er al een grote opkomst van de standen was, zijn ternauwernood de sleutels van het Capitolium gevonden. Toen uit zijn rede waarin hij een betoog hield tegen Vindex, in de senaat werd voorgelezen dat de misdadigers gestraft zouden worden en binnenkort een verdiend einde zouden hebben, is door allen tezamen geschreeuwd: "Jij zult dat hebben, Augustus." Ook had men waargenomen dat hij in het openbaar als laatste drama 'Oedipus de Balling' had voorgedragen en dat hij bij dit vers geëindigd is:

Te sterven beveelt mij, moeder, mijn mede-echtgenoot, mijn vader.

XLVII Nero's naderend einde

Nuntiata interim etiam ceterorum exercituum defectione litteras prandenti¹ sibi redditas concerpsit², mensam subvertit³, duos scyphos⁴ gratissimi usus, quos Homericos a caelatura⁵ carminum Homeri vocabat, solo⁶ inlisis⁷ ac sumpto a Lucusta veneno et in auream pyxidem⁸ condito⁹ transiit in hortos Servilianos, ubi praemissis libertorum fidissimis Ostiam ad classem praeparandam tribunos centurionesque praetorii¹⁰ de fugae societate¹¹ temptavit. Sed partim tergiversantibus¹², partim aperte detrectantibus¹³, uno vero etiam proclamante: "Usque¹⁴ adeone mori miserum est?" varie¹⁵ agitavit¹⁶, Parthosne an Galbam supplex peteret, an atratus¹⁷ prodiret in publicum proque rostris quanta maxima posset miseratione¹⁸ veniam¹⁹ praeteritorum precaretur²⁰, ac ni flexisset²¹ animos, vel Aegypti praefecturam concedi sibi oraret. Inventus est postea in scrinio²² eius hac de re sermo formatus; sed deterritum putant, ne prius quam in Forum perveniret discerperetur²³. Sic cogitatione²⁴ in posterum diem dilata²⁵ ad mediam fere noctem excitatus²⁶, ut comperit²⁷ stationem militum recessisse²⁸, prosiluit e lecto²⁹ misitque circum³⁰ amicos, et quia nihil a

¹ prandere 2	het middageten gebruiken
² concerpere 3	verscheuren
³ subvertere 3	omver gooien
⁴ scyphus	bokaal
⁵ caelatura	ciseleerwerk
⁶ solum	grond
⁷ illidere 3 + <i>dat.</i>	smijten tegen
⁸ pyxis	doosje
⁹ condere 3	(weg)stoppen
¹⁰ praetorium	de keizerlijke lijfwacht
¹¹ societas	deelgenootschap
¹² tergiversari	zich verzetten, aarzelen; <i>vul aan aliis</i>
¹³ detrectare	zich onttrekken; <i>vul aan aliis</i>
¹⁴ usque adeo	zozeer
¹⁵ varius	afwisselend
¹⁶ agitare	overwegen
¹⁷ atratus	in zwarte kleding
¹⁸ miseratio	medeleven
¹⁹ venia	vergiffenis
²⁰ precari	vragen om
²¹ flectere 3	vermurwen
²² scrinium	cilindervormige koker, houder (<i>om boeken, papieren e.d. in te bewaren</i>)
²³ discerpere 3	verscheuren
²⁴ cogitatio	gedachte, besluit
²⁵ differre	uitstellen
²⁶ excitare	wekken
²⁷ comperire	vernemen
²⁸ recedere 3	zich terugtrekken
²⁹ lectus	bed
³⁰ circum + <i>acc.</i>	langs

XLVII Nero's naderend einde

Toen intussen het afvallen ook van de overige legers bericht was, verscheurde hij de brieven die hem tijdens het middagmaal overhandigd waren, gooide hij de tafel omver, gooide hij twee bekers, die hij zeer graag gebruikte, die hij Homerisch bekers noemde vanwege het ciseleerwerk van de liederen van Homerus, tegen de grond en nadat hij van Lucusta gif gekregen had en dat in een gouden doosje gestopt had, stak hij over naar de Serviliaanse tuinen, waar hij de tribunen en de centurio's van de praetoriaanse garde ervoor probeerde te winnen om samen met hem te vluchten; hij had zijn meest trouwe vrijgelatenen naar Ostia vooruitgestuurd om een schip in gereedheid te brengen. Maar deels aarzelden zij en deels onttrokken zij zich openlijk hieraan, terwijl echter één ook openlijk riep: "Is het zo erg te sterven?" Dientengevolge overwoog hij het afwisselend of hij als smekeling naar de Parthen of naar Galba zou gaan, of dat hij in zwarte kleding in het openbaar zou verschijnen en op de rostra met zo groot mogelijk geweeklaag om vergiffenis zou smeken voor het verleden en als hij dan niet de gemoederen vermurwd zou hebben, dat hij dan zou vragen dat in ieder geval hem de prefectuur over Egypte gegund werd. Later is in zijn koker zijn hierover opgestelde rede gevonden. Men meent echter dat hij hiervan is afgehouden door de angst dat hij verscheurd zou worden voordat hij het forum bereikte. Toen hij zijn besluit had uitgesteld tot de volgende dag, is hij ongeveer midden in de nacht gewekt en zodra hij had vernomen dat de wacht van soldaten zich had teruggetrokken, is hij uit bed gesprongen en stuurde hij slaven langs vrienden en omdat niets door ook maar iemand werd terugbericht,

quoquam renuntiabatur, ipse cum paucis hospitia¹ singulorum adiit. Verum clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum rediit, unde iam et custodes diffugerant, direptis² etiam stragulis³, amota et pyxide veneni; ac statim Spiculum murmillonem vel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret, requisivit⁴ et nemine reperto⁵ "Ergo ego" inquit "nec amicum habeo, nec inimicum?" procurratque, quasi praecipitatus se in Tiberim.

XLVIII Een schuilplaats

Sed revocato rursus impetu aliquid secretioris latebrae⁶ ad colligendum animum desideravit, et offerente Phaonte liberto suburbanum⁷ suum inter Salariam et Nomentanam viam circa quartum miliarium⁸, ut erat nudo pede atque tunicatus, paenulam⁹ obsoleti¹⁰ coloris superinduit¹¹ adoperatoque¹² capite et ante faciem optento¹³ sudario¹⁴ equum inscendit, quattuor solis comitantibus¹⁵, inter quos et Sporus erat. Statimque tremore terrae et fulgure adverso pavefactus¹⁶ audiit e proximis castris clamorem militum et sibi adversa¹⁷ et Galbae prospera¹⁸ ominantium¹⁹, etiam ex obviis viatoribus²⁰ quendam dicentem: 'Hi Neronem persequuntur', alium sciscitantem²¹: 'Ecquid²² in urbe novi de Nerone?' Equo autem ex odore abiecti in via cadaveris consternato²³ detecta²⁴ facie²⁵ agnitus²⁶ est a quodam missicio²⁷ praetoriano et

¹ hospitium	gastvrij onderkomen
² diripere 5	roven
³ stragulum	kleed
⁴ requirere 3	zoeken, vragen
⁵ reperire	vinden
⁶ latebra	schuilplaats
⁷ suburbanum, ī n (vul aan: praedium)	landgoed bij Rome
⁸ miliarium	mijlsteen
⁹ paenula	reismantel
¹⁰ obsoletus	afgedragen
¹¹ superinduere 3	erover aantrekken
¹² adoperire	bedekken
¹³ obtendere 3	houden voor
¹⁴ sudarium	zakdoek, zweetdoek
¹⁵ comitari	begeleiden
¹⁶ pavefactus	bang geworden
¹⁷ adversus	vijandig
¹⁸ prosperus	gunstig
¹⁹ ominari	voorspellen
²⁰ viator	reiziger
²¹ sciscitari	informereren, proberen te weten te komen
²² ecquid?	wel iets? soms?
²³ consternare	schichtig maken, opschrikken
²⁴ detegere 3	ontbloten
²⁵ facies 5	gezicht
²⁶ agnitus	herkend
²⁷ missicius	uit krijgsdienst ontslagen, afgedankt

heeft hij zelf samen met een paar mensen zich tot telkens iemand gewend met het verzoek om een gastvrij onderkomen. Maar alle deuren waren gesloten, niemand reageerde en dus keerde hij terug naar zijn vertrek, waarvan ook reeds de wachten weggevlucht waren; zij hadden zelfs de kleden weggeroofd en ook het doosje met vergif was verdwenen; en onmiddellijk vroeg hij Spiculus de murmilllo of elke ander die hem als beul zinde om door diens hand te sterven en toen hij niemand gevonden had, zei hij: “Dus ik heb noch een vriend noch een vijand?” en hij stormde naar buiten om zich in de Tiber te storten.

XLVIII Een schuilplaats

Maar toen hij die opwelling bedwongen had, verlangde hij een afgelegener schuilplaats om tot zich te komen en toen zijn vrijgelatene Phaoon hem zijn landgoed bij Rome tussen de via Salaria en de via Nomentana bij de vierde mijlsteen aanbood, trok hij onmiddellijk, terwijl hij geen schoeisel aan had en alleen een tunica, daaroverheen een vale reismantel aan en heeft hij met bedekt hoofd en een zakdoek voor zijn gezicht een paard bestegen, terwijl slechts vier mensen hem begeleidden onder wie ook Sporus was. En onmiddellijk nadat hem angst was ingeboezemd door een aardbeving en een onheilspellende bliksem, hoorde hij uit het naast gelegen kamp het geschreeuw van soldaten die zowel tegenspoed voor hem als ook voorspoed voor Galba voorspelden; ook hoorde hij iemand van de tegemoetkomenden zeggen: “Zij hier achtervolgen Nero.” Hij hoorde een ander informeren: “Is er enig nieuws in Rome over Nero?” Toen zijn paard echter door de stank van een op de straat weggegooid lijk opgeschrikt was, is hij, toen zijn gezicht ontbloot was, herkend door een zekere uit krijgsdiest ontslagen praetoriaan en

salutatus. Ut ad deverticulum¹ ventum est, dimissis equis inter fruticeta² ac vepres³ per harundineti⁴ semitam⁵ aegre nec nisi strata⁶ sub pedibus veste ad aversum⁷ villae parietem⁸ evasit. Ibi hortante eodem Phaonte, ut interim in specum⁹ egestae¹⁰ harenae concederet, negavit se vivum sub terram iturum, ac parumper¹¹ commoratus¹², dum clandestinus¹³ ad villam introitus pararetur, aquam ex subiecta lacuna¹⁴ poturus¹⁵ manu hausit et 'Haec est' inquit, 'Neronis decocta¹⁶.' Dein divolsa sentibus¹⁷ paenula traictos¹⁸ surculos¹⁹ rasis²⁰, atque ita quadripes²¹ per angustias²² effossae²³ cavernae receptus in proximam cellam decubuit²⁴ super lectum modica culcita²⁵, vetere pallio²⁶ strato, instructum; fameque et iterum siti interpellante²⁷ panem quidem sordidum²⁸ oblatum aspernatus est²⁹, aquae autem tepidae aliquantum bibit.

XLIX Nero's dood

Tunc uno quoque hinc inde³⁰ instante³¹ ut quam primum se impendentibus³² contumeliis³³ eriperet, scrobem³⁴ coram fieri imperavit dimensus¹ ad corporis

¹ deverticulum	toevluchtsoord, herberg
² fruticētum, ī n	struikgewas, bosjes
³ vepris	doornstruik
⁴ harundinētum, ī n	rietbos
⁵ semita	baan
⁶ sternere 3	spreiden
⁷ aversus	achter-
⁸ paries	wand
⁹ specus	grot
¹⁰ egerere 3	wegbrengen
¹¹ parumper	even
¹² commorari	vertoeven
¹³ clandestinus	heimelijk, geheim
¹⁴ lacuna	holte, meer, poel
¹⁵ potare	drinken
¹⁶ decocta aqua	gekoelde drank
¹⁷ sentis	doornstruik
¹⁸ traicere 5	steken door
¹⁹ surculus	tak, twijg
²⁰ radere 3	schuren over
²¹ quadripes	op vier voeten, op handen en voeten
²² angustiae	engte
²³ effodere 5	uitgraven
²⁴ decumbere 3	gaan liggen
²⁵ culcuta	matras, kussen
²⁶ pallium	mantel, spreij
²⁷ interpellare	onderbreken, storen
²⁸ sordidus	vies
²⁹ aspernari	afwijzen
³⁰ hinc inde	van links en van rechts
³¹ instare	aandringen
³² impendere 2	bedreigen
³³ contumelia	schande
³⁴ scrobis	kuil

hij is door hem begroet. Zodra hij bij zijn toevluchtsoord gekomen was en de paarden weggestuurd waren, is hij tussen bosjes en doornstruiken over een pad van rietbos met moeite en terwijl slechts kleren uitgespreid waren onder zijn voeten, ontsnapt naar de achterkant van het landhuis. Toen daar diezelfde Phaon hem aanspoorde om intussen een uitgegraven hol binnen te gaan, weigerde hij levend onder de grond te gaan en na een korte pauze schepte Nero, terwijl een geheime ingang naar het landhuis in gereedheid werd gebracht, met zijn hand water uit een in de buurt liggende poel en hij zei: "Dit is Nero's gekoelde drank." Daarna schuurde hij met zijn reismantel die door doornstruiken uiteengerukt was over takken zodat die er doorheen staken en zo is hij op handen en voeten door een smal uitgehakt gat ontvangen in de dichtstbijzijnde kamer en daar is hij op een bed gaan liggen voorzien van een matig matras en daarop een oude uitgespreide sprei. Toen honger en dorst hem weer lastig vielen, heeft hij wel vies brood dat hem aangeboden werd, afgeslagen, maar heeft hij wel enig lauw water gedronken.

XLIX Nero's dood

Toen een ieder van alle kanten er bij hem op aandrong om zich zo snel mogelijk te ontrukken aan de dreigende schande, beval hij dat er in zijn aanwezigheid een kuil gemaakt werd, nadat hij die had afgemeten naar de maat van zijn

¹ dimetiri

afmeten

sui modulum¹, componique simul, si qua invenirentur, frusta² marmoris et aquam simul ac ligna³ conferri curando⁴ mox cadaveri, flens ad singula atque identidem dicitans: 'Qualis artifex⁵ pereo!'. Inter moras perlatos a cursore Phaonti codicillos⁶ praeripuit⁷ legitque se hostem a senatu iudicatum et quaeri, ut puniatur more maiorum, interrogavitque, quale id genus esset poenae; et cum comperisset nudi hominis cervicem inseri⁸ furcae⁹, corpus virgis¹⁰ ad necem caedi, conterritus duos pugiones¹¹, quos secum extulerat, arripuit temptataque utriusque acie¹² rursus condidit¹³, causatus¹⁴ nondum adesse fatalem horam. Ac modo¹⁵ Sporum hortabatur, ut lamentari¹⁶ ac plangere¹⁷ inciperet, modo orabat, ut se aliquis ad mortem capessendam exemplo iuaret; interdum segnitiam¹⁸ suam his verbis increpabat: 'Vivo deformiter, turpiter - οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει - νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις - ἄγε ἔγειρε σεαυτόν.'. Iamque equites appropinquabant, quibus praeceptum erat, ut vivum eum adtraherent¹⁹. Quod ut sensit, trepidanter effatus²⁰: 'Ἰππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὐατα βάλλει' ferrum iugulo²¹ adegit²² iuvante Epaphrodito²³ a libellis. Semianimisque²⁴ adhuc irrumpenti²⁵ centurioni et paenula ad vulnus adposita in auxilium se venisse simulanti non aliud respondit quam 'Sero' et 'Haec est fides'. atque in ea voce defecit²⁶, exstantibus²⁷ rigentibusque²⁸ oculis usque ad

¹ modulum	maat
² frustum	brok
³ lignum	hout
⁴ <i>dativus finalis</i>	
⁵ artifex	kunstenaar
⁶ codicilli <i>pl.</i>	brief
⁷ praeripere 5	vantevoren weggrissen
⁸ inserere 3 + <i>dat.</i>	steken in
⁹ furca	halsblok (<i>in de vorm v.e. tweetandige vork; werd op de nek gelegd v. iem. die gegeseld moest worden, waarbij de handen aan de uiteinden werden vastgebonden</i>)
¹⁰ virga	twijg
¹¹ pugio	dolk
¹² acies	snede
¹³ condere 3	opbergen
¹⁴ causari	voorwenden
¹⁵ modo ..., modo ..	nu eens ..., dan weer ...
¹⁶ lamentari	weeklagen, jammeren
¹⁷ plangere 3	wenen
¹⁸ segnitias	slapheid
¹⁹ attrahere 3	laten komen
²⁰ effari	uitspreken, zeggen
²¹ iugulum	keel
²² adigere 3 + <i>dat.</i>	brengen naar
²³ Epaphroditus, <i>vrijgelatene van Nero en diens klerk (a libellis)</i>	
²⁴ semianimis	halfdood
²⁵ irrumpere 3	binnendringen
²⁶ deficere 5	bezwijken
²⁷ exstare	wijd open gesperd zijn, uitpuilen
²⁸ rigere 2	verstard zijn

lichaam en dat er tegelijk stukken marmer, als die ergens gevonden werden, bijeengezet werden en dat tegelijk water en stukken hout bijeengebracht werden om daarna zijn lichaam te verzorgen; bij iedere opdracht apart huilde hij en zei hij telkens: “Wat voor kunstenaar gaat er met mij verloren!” Toen in de tussenpauzes brieven door een ijlbode aan Phaon gebracht waren, griste hij die bij hem weg voordat hij die kon lezen en hij las dat hij door de senaat tot staatsvijand verklaard was en dat hij gezocht werd om volgens de zede van de voorouders gestraft te worden; hij vroeg wat dit voor soort straf was. Toen hij had vernomen dat de hals van een naakte mens in een vork gedaan werd, dat zijn lichaam met twijgen geslagen werd tot de dood erop volgde, heeft hij verschrikt twee dolken, die hij met zich mee had genomen, snel gegrepen en nadat hij de snede van ieder van beide had beproefd, deed hij ze weer weg met als excuus dat het door het lot bepaalde uur er nog niet was. En nu eens spoorde hij Sporus aan om te beginnen te weeklagen en jammeren, dan weer bad hij dat iemand hem zou helpen door het voorbeeld te geven om zich te doden; soms gaf hij af op zijn eigen slapheid met deze woorden: “Het is smadelijk, schandelijk dat ik leef. – Het past Nero niet, het past hem niet - bij dit soort aangelegenheden moet je het hoofd koel houden – kom op, wek jezelf.” Reeds kwamen ruiters aan, die de opdracht hadden hem levend mee te sleuren. Zodra hij dit had gemerkt, zei hij in paniek: “Het gedreun van snelvoetige paarden bestookt mijn oren.” en hij bracht het ijzer naar zijn keel met de hulp van zijn klerk Epaphroditus. Halfdood antwoordde hij nog aan een centurio die binnendrong en die deed alsof hij te hulp gekomen was door de spreij bij de wond te plaatsen, niets anders dan: “Te laat. Dit is trouw.” Tijdens deze uitspraak bezweek hij, terwijl zijn ogen wijd open gesperd en verstard waren zodat degene die hem zagen, huiverden en angst hadden.

horrorem formidinemque visentium. Nihil prius aut magis a comitibus exegerat¹ quam ne potestas cuiquam capitis sui fieret, sed ut quoquo modo² totus cremaretur. Permisit hoc Icelus, Galbae libertus, non multo ante vinculis exsolutus³, in quae primo tumultu coniectus fuerat.

L Nero's begrafenis

Funeratus⁴ est impensa⁵ ducentorum⁶ milium, stragulis⁷ albis auro intextis, quibus usus Kal. Ian. fuerat. Reliquias⁸ Egloge et Alexandria nutrices⁹ cum Acte concubina gentili Domitiorum monimento¹⁰ condiderunt quod prospicitur¹¹ e campo Martio impositum colli¹² Hortulorum¹³. In eo monimento solium porphyretici¹⁴ marmoris, superstante Lunensi¹⁵ ara¹⁶, circumsaepum¹⁷ est lapide Thasio¹⁸.

LI Nero's uiterlijk

Statura¹⁹ fuit prope iusta²⁰, corpore maculoso²¹ et fetido²², subflavo²³ capillo, vultu pulchro magis quam venusto²⁴, oculis caesis²⁵ et hebetioribus²⁶, cervice obesa²⁷, ventre proiecto²⁸, gracillimis²⁹ cruribus, valitudine prospera; nam qui

¹ exigere 3 a	eisen van
² quoquo modo	in ieder geval
³ exsolvere 3	ontdoen van
⁴ funerare	begraven
⁵ impensa	kosten, uitgaven
⁶ ducenti	200
⁷ stragulus	deken, kleed
⁸ reliquiae	stoffelijke resten
⁹ nutrix	voedster
¹⁰ monimentum	graf; <i>het lag waar nu in Rome de Piazza del Popolo is</i>
¹¹ prospicere 5	in de verte zien
¹² collis	heuvel
¹³ Hortuli	het Kleine Park; <i>de huidige Pincio die nog steeds voorzien is van een park</i>
¹⁴ porphyreticus	purperrood
¹⁵ lunensis	van Luna
¹⁶ ara	altaar
¹⁷ circumsaepire	omheinen
¹⁸ Thasius	van Thasus
¹⁹ statura	bouw
²⁰ iustus	normaal
²¹ maculosus	vol vlekken
²² foetidus, a, um	vies ruikend, stinkend
²³ suf-flāvus, a, um	lichtblond
²⁴ venustus, a, um	lieflijk, bekoorlijk, aantrekkelijk
²⁵ caesius	grijsblauw
²⁶ hebes	zwak
²⁷ obesus	dik
²⁸ proiectus	uitstekend
²⁹ gracilis	mager

Niets eerder of meer had hij van zijn staf geëist dan dat niemand de beschikking kreeg over zijn hoofd, maar dat hij hoe dan ook in zijn geheel gecremeerd zou worden. Dit heeft Icelus ingewilligd, de vrijgelatene van Galba, niet veel eerder van boeien ontdaan, waar hij bij het begin van de opstand in geslagen was.

L Nero's begrafenis

Zijn begrafenis heeft 200.000 sestertiën gekost; hij is begraven in de witte kleden met goud doorweven, die hij op 1 januari gebruikt had. Zijn resten zijn bijgezet door zijn voedsters Egloge en Alexandria samen met zijn minnares Acte in het familiegraf der Domitii waarop men uitkijkt vanaf de Campus Martius en dat gelegen is op de heuvel der Hortuli. In dit grafmonument is zijn porhyren sarcophaag, waarop een altaar van Luna staat, omgeven door Thasisch marmor.

LI Nero's uiterlijk

Hij was van bijna normale statuur; hij had een lichaam vol vlekken dat stonk, lichtblond haar, meer een mooi dan bekoorlijk gelaat, grijsblauwe, nogal zwakke ogen, een dikke nek, een uitstekende buik, zeer magere benen, een goede gezondheid; want hoewel hij uiterst ongematigd weeldezuchtig

luxuriae immoderatissimae¹ esset, ter omnino per quattuordecim annos languit², atque ita ut neque vino neque consuetudine reliqua abstineret³; circa cultum habitumque⁴ adeo pudendus⁵, ut comam semper in gradus⁶ formatam peregrinatione Achaica etiam pone⁷ verticem summiserit⁸ ac plerumque synthesinam⁹ indutus¹⁰ ligato circum collum sudario¹¹ prodierit in publicum sine cinctu¹² et discalciatus¹³.

LII Nero's culturele kant

Liberalis disciplinas¹⁴ omnis fere puer attigit¹⁵. Sed a philosophia eum mater avertit monens imperaturo contrariam¹⁶ esse; a cognitione¹⁷ veterum oratorum Seneca praeceptor, quo diutius in admiratione sui detineret¹⁸. Itaque ad poeticam pronus¹⁹ carmina libenter ac sine labore composuit nec, ut quidam putant, aliena pro suis edidit. Venere in manus meas pugillares²⁰ libellique²¹ cum quibusdam notissimis versibus ipsius chirographo²² scriptis, ut facile appareret non tralatos²³ aut dictante aliquo exceptos, sed plane quasi a cogitante atque generante²⁴ exaratos²⁵; ita multa et deleta et inducta²⁶ et superscripta inerant. Habuit et pingendi²⁷ fingendique²⁸ non mediocre²⁹

¹ immoderatus	ongematigd
² languescere 3	slap, zwak worden
³ abstinere 2 + <i>abl.</i>	zich onthouden van
⁴ habitus	uiterlijk, kleding
⁵ pudendus	schandelijk
⁶ gradus 4	trap
⁷ pone + <i>acc.</i>	achter
⁸ summittere 3	laten groeien
⁹ synthesina	huiskleding
¹⁰ indutus + <i>acc.</i>	met ... aan
¹¹ sudarium	zweetdoek
¹² cinctus 4	gordel
¹³ discalciatus	zonder schoeisel
¹⁴ disciplinae liberales	vrije kunsten
¹⁵ attingere 3	aanraken, zich bezig houden met
¹⁶ contrarius + <i>dat.</i>	vijandig, schadelijk
¹⁷ cognitio	het leren kennen
¹⁸ detinere 2 in + <i>abl.</i>	vasthouden in
¹⁹ pronus ad	geneigd tot
²⁰ pugillares <i>pl.</i>	zakboekje
²¹ libellus	boekje
²² chirographum	eigen handschrift
²³ traferre	vertalen
²⁴ generare	scheppen
²⁵ exarare	opschrijven
²⁶ inducere 3	inlassen
²⁷ pingere 3	schilderen
²⁸ fingere 3	vormgeven
²⁹ mediocris	middelmatig

was, is hij in totaal drie keer in veertien jaren zwak geweest en wel zo dat hij zich noch van wijn noch van zijn overige gewoonte onthield; betreffende zijn verzorging en uiterlijk was hij zo schandelijk dat hij zijn haar altijd trapsgewijs gekapt op zijn reis in Griekenland zelfs achter zijn kruin heeft laten groeien en meestal verscheen hij met huiskleding aan met een zweetdoek om zijn hals geknoopt in het openbaar zonder gordel en zonder schoeisel.

LII Nero's culturele kant

Met bijna alle vrije kunsten heeft hij zich als kind bezig gehouden. Maar van de filosofie heeft zijn meeder hem afgehouden; zij waarschuwde hem dat filosofie nadelig was voor wie zou gaan regeren; zijn leermeester Seneca hield hem af van de studie van de oude redenaars opdat hij hem zo des te langer vasthield in de bewondering van hemzelf, Dus heeft hij geneigd tot poëzie met plezier en moeiteloos liederen gecomponeerd en niet zoals sommigen zeggen, andermans liederen uitgegeven als waren ze van hemzelf. In mijn handen zijn zakboekjes en boekjes gekomen met sommige zeer bekende verzen in het handschrift van hemzelf geschreven zodat het makkelijk bleek dat ze niet vertaald zijn of gehoord, terwijl iemand ze dicteerde, maar duidelijk opgeschreven als het ware door iemand die ze bedacht en voortbracht; zo waren er vele zowel doorhalingen als ook interpolaties en ook superscripten. Hij heeft ook een niet middelmatige interesse voor én schilderen én beeldhouwen gehad.

studium.

LIII Nero's atletische ambities

Maxime autem popularitate¹ efferebatur², omnium aemulus³, qui quoquo modo animum vulgi moverent. Exiit⁴ opinio post scaenicas coronas proximo lustro⁵ descensurum⁶ eum ad Olympia inter athletas; nam et luctabatur⁷ assidue⁸ nec aliter certamina gymnica⁹ tota Graecia spectaverat quam brabeutarum¹⁰ more¹¹ in stadio humi assidens ac, si qua paria¹² longius recessissent, in medium manibus suis protrahens. Destinaverat etiam, quia Apollinem cantu, Solem aurigando¹³ aequiperare¹⁴ existimaretur, imitari et Herculis facta; praeparatumque leonem aiunt, quem vel clava¹⁵ vel brachiorum nexibus¹⁶ in amphitheatri harena spectante populo nudus elideret¹⁷.

LIV Theaterovermoed

Sub¹⁸ exitu quidem vitae palam voverat, si sibi incolumis¹⁹ status permansisset, proditurum²⁰ se partae victoriae ludis etiam hydraulam²¹ et choraulam²² et utricularium²³ ac novissimo die histrionem saltaturumque²⁴ Vergili Turnum. Et sunt qui tradant Paridem histrionem occisum ab eo quasi gravem adversarium.

¹ popularitas	het streven naar volksgunst
² efferre	overmoedig maken, meeslepen
³ aemulus + gen.	jaloers op, wedijverend met
⁴ exire	zich verbreiden
⁵ lustrum	periode van vijf jaar <i>waarbij het volk geschat werd en in klassen ingedeeld werd; hier vereenzelvigd met de vierjarige Olympische periode</i>
⁶ descendere 3	zich verlagen tot
⁷ luctari	worstelen
⁸ assidue	continu
⁹ gymnicus	gymnastisch, turn-
¹⁰ brabeuta	scheidsrechter
¹¹ gen. + more	als
¹² par	paar
¹³ aurigari	mennen
¹⁴ aequiperare	evenaren
¹⁵ clava	knots
¹⁶ nexus	verstrengeling, greep
¹⁷ elidere 3	wurgen
¹⁸ sub + abl.	tegen, rond
¹⁹ incolumis	ongedeerd
²⁰ prodire	optreden
²¹ hydraula en -ēs, ae m	bespeler v.e. waterorgel
²² choraulēs en -la, ae m	fluitspeler bij een koordans
²³ utriculārius, ī m (utriculus)	doedelzakspeler
²⁴ saltare	in pantomime opvoeren

LIII Nero's atletische ambities

Het meest echter werd hij meegesleept door zijn streven naar volksgunst; hij was jaloers op allen die op welke wijze dan ook het gemoed van het volk bezig hielden. Het vermoeden verspreidde zich dat hij na zijn zeges op het toneel bij de volgende Olympiade zich zou verlagen tot deelname aan de Olympische spelen onder de atleten; want zowel was hij als maar aan het worstelen als ook had hij niet op een andere wijze naar de sportwedstrijden in heel Griekenland gekeken dan dat hij als een scheidsrechter in het stadion op de grond zat en hij, als sommige paren te ver weg waren gegaan, hen eigenhandig naar voren naar het midden trok. Hij had ook besloten ook de daden van Hercules na te bootsen, omdat hij volgens de mensen, zo dacht hij, Apollo in zang en Sol in wagenmennen evenaarde; ze zeggen dat een leeuw voorbereid was die hij hetzij met een knuppel hetzij met een armgreep in de arena van het amfitheater onder de ogen van het volk zelf naakt zou wurgen.

LIV Theaterovermoed

Tegen het einde van zijn leven had hij in ieder geval de gelofte gedaan dat hij als zijn positie ongedeerd gebleven zou zijn, op spelen zou optreden als orgel- en fluit- en doedelzakspeler en dat hij op de laatste dag als toneelspeler zou optreden en Turnus van Vergilius in pantomime zou opvoeren. Er zijn er ook die overleveren dat de toneelspeler Paris door hem gedood is als zou hij een serieuze tegenstander zijn.

LV Eigenroem

Erat illi aeternitatis¹ perpetuaeque famae cupido, sed inconsulta². Ideoque multis rebus ac locis vetere appellatione³ detracta novam indixit ex suo nomine, mensem quoque Aprilem Neroneum appellavit; destinaverat et Romam Neropolim nuncupare⁴.

LVI Bijgeloof

Religionum usque quaque⁵ contemptor, praeter unius Deae Syriae⁶; hanc mox ita sprexit, ut urina contaminaret⁷, alia superstitione captus in qua sola pertinacissime⁸ haesit, siquidem imagunculam⁹ puellarem, cum quasi remedium insidiarum a plebeio quodam et ignoto muneri¹⁰ accepisset, detecta confestim coniuratione pro summo numine trinisque¹¹ in die sacrificiis colere perseveravit volebatque credi monitione eius futura praenosceret¹². Ante paucos quam periret menses attendit¹³ et extispicio¹⁴ nec umquam litavit¹⁵.

LVII Niet geheel ongeliefd

Obiit¹⁶ tricensimo et secundo aetatis anno, die quo quondam Octaviam interemerat¹⁷, tantumque gaudium publice praebuit, ut plebs pilleata¹⁸ tota urbe discurreret. Et tamen non defuerunt qui per longum tempus vernis¹⁹ aestivisque²⁰ floribus tumulum eius ornarent ac modo imagines praetextatas²¹ in rostris profferrent²², modo edicta quasi viventis et brevi magno inimicorum malo reversuri²³. Quin etiam Vologaesius Parthorum rex missis ad senatum

¹ aeternitas	eeuwigheid
² inconsultus	ondoordacht
³ appellatio	naam
⁴ nuncupare	noemen
⁵ usque quaque	in ieder opzicht
⁶ <i>Atargatis, hoofdgodin van het noorden van Syria, vereenzelvigd met de Magna Mater</i>	
⁷ contaminare	bezoedelen
⁸ pertinax	halstarrig
⁹ imaguncula	beeldje
¹⁰ munus <i>n</i>	geschenk, <i>dat. finalis</i>
¹¹ trini	telkens drie
¹² praenosceret 3	van tevoren leren kennen
¹³ attendere 3 + <i>dat.</i>	letten op
¹⁴ extispiscium	het voorspellen van de toekomst aan de hand van de ingewanden van dieren
¹⁵ litare	gunstige voortekens bij het offeren krijgen
¹⁶ obire	sterven
¹⁷ interimere 3	doden
¹⁸ pilleatus	met vilten muts op (als teken van vrijheid)
¹⁹ vernus	lente-
²⁰ aestivus	zomer-
²¹ praetextatus	gekleed in toga met purperen zoom
²² proferre	tevoorschijn halen, naar voren brengen
²³ revertere 3	terugkeren

LV Eigenroem

Hij had een verlangen naar eeuwigheid en eeuwige roem, maar dit was wel een ondoordacht verlangen. Daarom ontnam hij vele zaken en plaatsen de oude naam en gaf die een nieuwe gebaseerd op zijn eigen naam. Hij noemde de maand April ook Neroneus; hij had ook besloten Roma Neropolis te noemen.

LVI Bijgeloof

In ieder opzicht verachtte hij godsdiensten, behalve die van alleen de Syrische Godin; deze heeft hij later zo geminacht dat hij haar bezoedelde met urine; hij was namelijk door een ander bijgeloof gegrepen waaraan als enige hij zeer halsstarrig vasthield, aangezien hij een beeldje van een meisje, toen hij dat als was het een middel tegen een hinderlaag van een zekere onbekende van de plebs cadeau gekregen had en toen inderdaad onmiddellijk een samenzwering ontdekt was, als hoogste goddelijke macht met drie dagelijkse offers bleef vereren en hij wilde dat men geloofde dat hij door vermaan van dat beeldje ook van te voren wist wat er ging gebeuren. Een paar maanden voor zijn dood lette hij ook op het lezen van de ingewanden en nooit kreeg hij gunstige voortekenen bij het offer.

LVII Niet geheel ongeliefd

Hij stierf in het tweeëndertigste jaar van zijn leven op de dag waarop hij ooit Octavia had vermoord en hij veroorzaakte daarmee zo grote vreugde in het openbaar dat de plebs met vilten muts in heel de stad zich verspreidde. En toch hebben er geen mensen ontbroken die lange tijd met lente- en zomerbloemen zijn graf versierden en nu eens beelden van hem in toga met brede zoom op de rostra tevoorschijn haalden, dan weer zijn edicten als was hij nog in leven en als zou hij binnen korte tijd tot grote ramp van zijn vijanden terugkeren. Ja zelfs vroeg Vologaesus, de koning der Parthen, toen hij gezanten naar de senaat

legatis de instauranda¹ societate² hoc etiam magno opere³ oravit, ut Neronis memoria coleretur. Denique cum post viginti annos adulescente me exstitisset⁴ condicionis⁵ incertae qui se Neronem esse iactaret, tam favorabile nomen eius apud Parthos fuit, ut vehementer adiutus et vix redditus sit.

¹ instaurare

hernieuwen

² societas

bondgenootschap

³ magno opere

dringend, nadrukkelijk

⁴ exsistere 3

opduiken

⁵ condicio

positie, staat

had gestuurd om hun verdrag te hernieuwen ook met grote klem dat de herinnering aan Nero in ere gehouden werd. Tenslotte toen na twintig jaren, toen ik een jongeman was, iemand van onzekere staat, die beweerde dat hij Nero was, opgedoken was, was zijn naam bij de Parthen zo geliefd dat hij hartstochtelijk geholpen is en met moeite uitgeleverd is.